

Desi Bouterse

Van autoritair-populistisch leider naar
charismatisch-populistisch leider

Reineke Maschhaupt

Scriptie Master History of European Expansion and Globalisation

Begeleider: Peter Meel

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Charisma en populisme in het Caribisch gebied	2
Hoofdstuk 1 Charisma	
Wat is charisma?	4
Puur en routinised charisma	5
Charisma en religiositeit	6
Hoofdstuk 2 Populisme	7
<i>Zes sleutelthema's</i>	
Hoofdstuk 3 Charisma en populisme	9
Hoofdstuk 4 Context Suriname	
<i>Voedingsbodem</i>	
Economische verstoring	10
De economische ontwikkelingen tot 1980	11
Emigratie	12
Het politieke systeem	12
De etnische politieke uitdaging	13
Surinaams leger	15
Politieke spanningen	15
Spanningen lopen op tot hoogtepunt	16
Voedingsbodem	17
Hoofdstuk 5 1980 - 1987	
<i>Militair regime</i>	
Jeugd Bouterse	19
Ontevreden militairen	19
'Stelletje padvinders'	20
Tegen wil en dank in aan de macht gekomen	21
Drie coup-plannen	21
Opgewonden sfeer	22
'Onze jongens'	22
Supreme caudillo	23
Maatregelen tegen de oude rotten	23
Crisis?	24
Vernieuwing?	24
Te volgen ideologie	24
Kameleon	25

China a Sen president van de burgerregering	26
De ruziemakers grijpen hun kans	27
Bouterse ontpopt zich als leider	27
Toch revolutie	28
Andere spelregels	28
Militaire dictatuur	29
Heartland	30
Achterdocht	31
Groeiende oppositie	32
Onder invloed van Maurice Bishop	32
De nacht van 7 op 8 december	33
Nieuwe orde = Nieuwe elite?	34
Geen weg terug	34
Lijfsbehoud of revolutie?	35
Bouterse krabbelt terug	35
Terug naar democratie?	36
Charisma ?	36

Hoofdstuk 6 1987 - 2000

Van militair naar democraat

Imagoschade	37
Imagoboost	37
Binnenlandse Oorlog	38
Winti	39
Hard terugslaan	40
Invasieplannen	40
Voedingsbodem verkiezingen 1987	41
Democratie?	41
'Joker' Shankar	42
Staatskas uitgeput door NDP	43
Venetiaan pakt de militairen aan	43
Gilds versus Bouterse	44
De contracoup van Venetiaan	45
Voedingsbodem verkiezingen 1996	46
Erfenis van het militair regime	46
Van militair naar politiek leider	47
Heartland	47
Begin van Bouterse's charisma	48
Office charisma	48
Campagne NDP	49
Campagne Nieuw Front	49
Verkiezingen 1996	49
Tarantula's aan de macht	50
Wijdenbosch	51
Voedingsbodem verkiezingen 2000	51

Het volk protesteert	52
Hoofdstuk 7 2000 - heden	
<i>Door God aangeraakt?</i>	
Dieptepunt voor de NDP	54
Hernieuwde opkomst van de NDP	55
Religiositeit in Suriname	55
Bekering tot Gods Bazuin	56
Amnestie	57
Charisma	58
Magisch-mythische denkpatronen	59
Verdeeldheid door Bouterse	59
Supreme caudillo	60
Vergeven?	61
Voorzichtigere tactiek	62
Het gedogen van Bouterse	63
Campagne NDP	63
Heartland	64
Voedingsbodem	65
De mannen van het eerste uur	65
Tegen de foetoebois van de kolonisator	66
Onwetendheid jongeren	67
Verstarring bij de NPS	68
Bouterse breidt zijn invloed uit	69
Beleid tot nu toe	69
Parlement steeds meer ondermijnd	71
Conclusie	
Voedingsbodem	72
Tegen zijn	72
Geen ideologie	73
Kameleon	73
Institutionele dilemma's	74
Heartland	75
Verkiezingen 1996	75
De ontwikkeling van zijn charisma	76
Toekomst	77
Literatuurlijst	7

Inleiding

Op 19 juli 2010 heeft het volk van Suriname Desi Bouterse gekozen als president. Dit keer kwam Bouterse op een democratische manier aan de macht, in tegenstelling tot de militaire coup waarmee hij op 25 februari 1980 aan de macht kwam.

De aanleiding voor dit onderzoek was mijn eigen verbazing: Hoe kan een man die leiding gaf aan twee coups, die hoofdverdachte is in het proces voor de Decembermoorden en de Moiwana-moorden en die in Nederland is veroordeeld wegens drugsmokkel, verkozen worden tot president?

Met mij keek men in heel Nederland met verbijstering toe hoe Bouterse met zijn Mega Combinatie 23 zetels binnenhaalde. Maxime Verhagen, Nederlandse minister van buitenlandse zaken, liet direct na de verkiezingsuitslag in Suriname weten dat Bouterse in Nederland niet welkom is, ook niet als president.¹ De Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) beoordeelde de verkiezingen in Suriname echter als democratisch en eerlijk², en daarmee moesten alle critici zich neerleggen bij de uitslag.

Hoe verbijsterd Nederlanders en veel Surinaamse Nederlanders ook waren over de verkiezing van Bouterse tot president, in Suriname keek een groot deel van de bevolking anders naar deze man. Een grote groep vaste aanhangers bejubelde hem tijdens de verkiezingsstrijd in 2010. Ook tijdens het proces van de Decembermoorden bleef zijn aanhang hem steunen.

Ervan uitgaande dat geen enkel volk moorden op burgers en drugsmokkel toejuicht, moet er iets zijn dat heel sterk in het voordeel van Bouterse werkt. Antropoloog Wim Hoogbergen en antropoloog/socioloog Dirk Kruijt: 'Voor buitenstaanders is zijn populariteit, vooral onder jongeren, niet te verklaren, maar wie hem ziet optreden, weet waaraan hij zijn populariteit te danken heeft. Hij heeft een enorm charisma en maakt overal een show van.'³ Ook journalist Anil Ramdas verklaart het succes van Bouterse door zijn charisma: 'Tegenover de plechtstatigheid van Venetiaan staat het slimme charisma van Venetiaans politieke tegenstander Desi Bouterse.'⁴

Socioloog Anton Allahar geeft aan dat hoewel charisma moeilijk te definiëren is, de meeste mensen geloven in het bestaan ervan. En als je uitgaat van het bestaan van charisma, dan heeft dat gevolgen voor de sociale organisatie en de macht.⁵

Dat Bouterse charismatische kwaliteiten bezit wordt door vriend en vijand wel toegegeven. Bouterse bezit een bepaalde flair. Op partijbijeenkomsten komt hij dansend, lachend en zingend binnen. Daarbij is hij een goed spreker, wat een belangrijke voorwaarde voor een charismatisch leider is.⁶ Socioloog Nelsón Valdés meent dat een leider charismatisch is, als een grote groep hem

¹ 'Verhagen: Bouterse niet welkom in Nederland' in: *Verkiezingen Suriname* (27 mei 2010)

<http://www.verkiezingensuriname.nl/2010/05/27/verhagen-bouterse-niet-welkom-in-nederland/>

² Ivo Evers en Pieter van Maele, *Bouterse aan de macht* (Amsterdam 2012) 218.

³ Wim Hoogbergen en Dirk Kruijt, *De oorlog van de sergeanten. Surinaamse militairen in de politiek* (Amsterdam 2005) 266.

⁴ Anil Ramdas, *Paramaribo. De vrolijkste stad in de jungle* (Amsterdam 2009) 94.

⁵ A. Allahar, 'Charisma and populism. Theoretical reflections on leadership and legitimacy' in: A. Allahar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001) 1.

⁶ Allahar, 'Charisma and populism', 8.

ook als zodanig beschouwt.⁷ Gebruik makende van deze bewering kan dus vastgesteld worden dat Bouterse een charismatisch leider is.

Charisma en populisme in het Caribisch gebied

Het Caribisch gebied, waar Suriname ook tot behoort, was in de dekolonisatieperiode in de jaren zestig en zeventig een vruchtbare bodem voor het aan de macht komen van charismatische leiders. Er was een machtsvacuüm ontstaan omdat de voormalige koloniale machten waren vertrokken. De vraag was hoe de inheemse bevolking de macht nu ging invullen. In alle voormalige koloniën hing na de onafhankelijkheid een enorme status aan de bestuursfuncties die voorheen door de blanke koloniale machten waren bekleed. De eerste lokale leiders die deze functies gingen bekleden kregen automatisch een bepaalde mate van het door Weber genoemde *office charisma* mee, enkel door het feit dat deze posities eerder door witte koloniale machthebbers waren bekleed.

Dit is te verklaren door de 'pigmentocratie' die in de koloniale wereld bestond. In dit systeem was klasse verbonden met de gekleurdheid van iemand. Hoe witter de huid, hoe hoger de status. De eerste lokale leiders na de onafhankelijkheid werden gezien als helden omdat ze de functies van voormalige blanken bekleedden. Ironisch genoeg hielden zij daarom erg vast aan het voortbestaan van dezelfde politieke structuur als tijdens de koloniale tijd.⁸ Zij regeerden op dezelfde autoritaire manier door als hun blanke voorgangers en werden daardoor door Franz Fanon *mimic men* genoemd. In hoofdstuk 4 zal ik hier verder op ingaan.

Toen de economische situatie overal stagneerde, werd het Caribische volk steeds gevoeliger voor populistische en charismatische leiders. Zij namen het op voor de *silent majority*, het gewone hardwerkende volk, die over het hoofd gezien werd.⁹

Dit was het moment dat de leiders die in het boek *Caribbean Charisma* onderzocht worden aan de macht kwamen. Zij bezaten allemaal een bepaalde mate van charisma. Bouterse is vergelijkbaar met deze charismatische leiders. Alle landen die worden onderzocht in het boek zijn tussen 1962 en 1974 onafhankelijk geworden (behalve Cuba dat al in 1902 onafhankelijk werd, maar tot 1934 een Amerikaans protectoraat bleef). Suriname werd onafhankelijk in 1975. En net als in Suriname bestond er in alle onderzochte landen na de onafhankelijkheid een onrustige politieke periode en een onstabiele economische toestand.

Behalve charisma gebruikten de leiders in het Caribisch gebied ook populistische middelen om het volk te bereiken. Politicoloog Margaret Canovan beschrijft populisme als de schaduwzijde van de democratie.¹⁰ Volgens politicoloog Paul Taggart is populisme 'een instrument waarmee we de gezondheid van een representatief politiek systeem kunnen meten'.¹¹ Als populisme opduikt is er iets mis.

In de praktijk komen de charismatische en de populistische macht elkaar vaak tegen. Beiden hebben een sterke leider en een voedingsbodem nodig om zich te manifesteren. Als er aan het hoofd

⁷ N. Valdés, 'Cuba's Fidel Castro (b 1920): Charisma and Santería - Max Weber revisited' in: A. Allahaar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001) 214.

⁸ Allahaar, 'Charisma and populism', 10-12.

⁹ Ibidem, 21-22.

¹⁰ Margaret Canovan, 'Trust the people! Populism and the two faces of democracy.', *Political Studies* 47 (1999) 2-8.

¹¹ Paul Taggart, *Populism* (Philadelphia 2000) 115.

van een populistische beweging een charismatisch leider komt te staan, dan wordt het effect versterkt.

In de conclusie zal ik de volgende vragen beantwoorden: Wat voor type leider was Desi Bouterse in het begin van zijn leiderschap? Hoe is hij veranderd als leider? In hoeverre hebben populisme en charisma hem geholpen met het aan de macht komen en aan de macht blijven? En wat was de voedingsbodem in Suriname voor een charismatisch en/of populistisch leider om op te staan?

In hoofdstuk 1 ga ik in op het begrip charisma. Ik zal beschrijven wat charisma is en wat er voor nodig is in een land zodat een charismatisch leider kan opstaan. Dan ga ik in hoofdstuk 2 in op het begrip populisme. Via de zes sleutelthema's van Taggart zal ik beschrijven hoe populisme zich kan manifesteren. In hoofdstuk 3 zal ik uitleggen wat charisma en populisme met elkaar te maken hebben en hoe kunnen ze elkaar kunnen versterken. In hoofdstuk 4 beschrijf ik de context waarin Suriname zich bevond op het moment dat Bouterse de staatsgreep pleegde in 1980. Ik zal kijken naar de voedingsbodem die er bestond en die ervoor zorgde dat de coup succesvol was. Ten slotte zal ik in hoofdstuk 5, 6 en 7 op een min of meer chronologische manier door de jaren 1980 tot nu heen lopen. Daarbij zal ik kijken naar de ontwikkeling van Bouterse van militair tot politiek leider. Ik zal kijken in hoeverre hij gebruik maakte van populisme en charisma om aan de macht te komen en te blijven.

Hoofdstuk 1 Charisma

In de Van Dale wordt charisma omschreven als ‘persoonlijke uitstraling’. In de volksmond wordt charisma gebruikt voor veel verschillende personen, zoals filmsterren, muzikanten, sporters, en politici. Charisma heeft echter een Bijbelse oorsprong. Het werd voor het eerst in Romeinen 12 gebruikt. In de Bijbel wordt charisma geassocieerd met profetie, lesgeven en leiden. Degene die door God met charisma bedeed is, is verplicht om daarmee mensen te helpen.¹² Oorspronkelijk is het een begrip dat werd toegekend aan uitzonderlijke leiders. Dat is ook het soort charisma dat ik ga onderzoeken.

Een charismatisch leider heeft meer vat op zijn volgelingen dan een niet-charismatisch leider. Daarom is het interessant te kijken of Bouterse charisma bezit. De volgelingen kijken niet op een rationele manier naar het beleid dat de charismatische leider voert. Als zij het op één of twee cruciale kwesties met de leider eens zijn is dat genoeg om hem onvoorwaardelijk te steunen en een oogje dicht te knijpen als hij fouten maakt.¹³ Een charismatisch leider heeft daardoor een bewegingsvrijheid die makkelijk uit te buiten is. Charisma is in essentie niet verkeerd, maar kan wel misbruikt worden.

Wat is charisma?

Max Weber heeft uitgebreid geschreven over charismatisch leiderschap. Hij omschrijft charisma als volgt:

‘a certain quality of an individual personality by virtue of which he is considered extraordinary and treated as endowed with supernatural, superhuman, or at least specifically exceptional powers of qualities. These are ... not accessible to the ordinary person, but are regarded as of divine origin...’¹⁴

In *Caribbean Charisma* onderzoeken Anton Allahar en anderen de mate waarin charisma heeft bijgedragen aan het politieke succes van een aantal leiders in het Caribisch gebied.¹⁵ Allahar beschrijft de charismatische leider als de combinatie van drie dingen. Ten eerste zijn de individuele kwaliteiten van de leider belangrijk. Daarnaast moet het volk ontvankelijk zijn voor een charismatisch leider. De ontvankelijkheid voor charisma hangt af van de mate van religiositeit in een land. In minder ontwikkelde landen is de bevolking sneller geneigd om een charismatisch leider te volgen, omdat men daar meer gelooft in het bestaan van goden en magie. Op de religiositeit van charisma ga ik later in dit hoofdstuk nog in. Als laatste moet er een voedingsbodem in het land bestaan die het ontstaan van een charismatische leider stimuleert, bijvoorbeeld een crisis.¹⁶ De ontvankelijkheid van een volk in combinatie met een goede voedingsbodem zorgt voor de mate waarin een volk *rescue-hungry* is.¹⁷ Een *rescue-hungry* volk smacht naar een sterke leider die hen redt van de ondergang.

¹² Valdés, ‘Cuba’s Fidel Castro’, 212-213.

¹³ Allahar, ‘Charisma and populism’, 6-9.

¹⁴ Ibidem, 4.

¹⁵ A. Allahar, ‘Preface’ in: A. Allahar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001) xi.

¹⁶ Allahar, ‘Charisma and populism’, 9.

¹⁷ Ibidem, 7.

Charismatisch leiderschap is van nature antidemocratisch. Een sterke, charismatische leider houdt niet van de instituties die bij een democratie horen. Hij wil het volk op een eenvoudige manier besturen en direct met zijn volgelingen in contact staan. Democratische instituties vertragen en beperken een leider in zijn macht.

Puur en routinised charisma

Weber maakt een onderscheid tussen puur charisma en *routinised* charisma. Puur charisma is een zeldzaam politiek fenomeen. Een puur charismatisch leider manifesteert zich door heldendom of door goddelijke openbaring. Het leiderschap is een roeping waar hij gehoor aan moet geven. Volgelingen zien het charisma als magische kracht die de leider door een hogere macht is ingegeven. De essentie van deze kracht zit in de directe 'band' tussen de leider en het volk, zonder bemiddeling en instituties.¹⁸

In ruil voor onvoorwaardelijke steun moet de leider uiteindelijk wel de wensen en verwachtingen van de volgelingen vervullen. Dit is in de praktijk een moeilijke opgave. Door het bovennatuurlijke imago van de charismatische leider, liggen de verwachtingen van de volgelingen extra hoog. Charismatische leiders leven altijd met het gevaar dat hun 'magische krachten' kunnen verdwijnen.¹⁹

Omdat puur charisma zo zeldzaam is en moeilijk vol te houden is in de praktijk, is de moderne variant, *routinised* charisma, ontstaan. Weber beschrijft zes varianten waarin *routinised* charisma zich kan uiten. Ten eerste is dat via de zoektocht naar een nieuwe leider, zoals de Tibetanen dat doen bij het vinden van een nieuwe Dalai Lama. Ten tweede kan een charismatisch leider opstaan door middel van een goddelijke openbaring. Aan het eind van dit hoofdstuk beschrijf ik hoe dat bij Fidel Castro gebeurde. Ten derde kan een leider zelf een opvolger benoemen en ten vierde kan zijn administratieve staf dit doen. Daarnaast kan charisma doorgegeven worden aan de nakomeling van de leider door middel van erfenis. En als laatste kan charisma aan een bepaalde functie kleven en in stand worden gehouden door bepaalde rituelen uit te voeren. Dit wordt ook wel *office charisma* genoemd.²⁰ In het Caribisch gebied kwam het charisma van de leiders vooral tot stand door *office charisma*.

Net als bij puur charisma heeft de bezitter van *routinised* charisma buitengewone capaciteiten. Het charisma wordt hem echter pas toegekend zodra één van de zes varianten van *routinised* charisma op hem toepasbaar zijn.²¹ Dit verklaart dat de onderzochte leiders in *Caribbean Charisma* niet geboren zijn met charisma, maar dat dat pas aan hen werd toegekend *nadat* ze aan de macht waren gekomen. In het geval van bijvoorbeeld Fidel Castro werd zijn charisma geboren na de revolutionaire overwinning in Cuba. Over Maurice Bishop zegt Allahar, dat hij zeker een bepaalde charme en charisma bezat ten tijde van de revolutie in Grenada, maar dat het grote charisma waar hij om bekend stond pas ontstond na zijn tragische dood.²² Als het charisma eenmaal is toegekend, wordt echter vaak gedacht dat de leider dit charisma altijd al gehad heeft.

Het is niet zo zwart/wit dat een leider óf puur óf *routinised* charisma bezit. Puur charisma en *routinised* charisma kunnen worden gezien als de twee uitersten van een spectrum en

¹⁸ Ibidem, 8.

¹⁹ Ibidem, 9.

²⁰ Christopher Partridge, *UFO religions* (Londen 2003) 64.

²¹ Allahar, 'Charisma and populism', 9-10.

²² Ibidem, 31.

charismatische leiders kunnen daar overal tussenin zitten.²³ Fidel Castro komt het meest in de buurt van puur charisma. Cheddi Jagan, voormalig president van Guyana, is het beste voorbeeld van *routinised* charisma. Jagan's charisma was vooral verbonden aan de organisaties en instituties, tegen het westerse racistische kapitalisme in Guyana, die hij in het leven heeft geroepen.²⁴

Charisma en religiositeit

De ontvankelijkheid van een volk voor een charismatisch leider heeft te maken met de mate van religiositeit in het land. Fidel Castro komt van alle onderzochte leiders het meest in de buurt van puur charisma. Nelson Valdés, die het charisma van Castro onderzoekt, presenteert charisma bijna als een geloof. Een leider bezit charisma als zijn volgelingen geloven dat hij dat bezit. Hoeveel kwaliteiten een leider ook bezit, het hangt van de volgelingen af of ze deze leider ook charismatisch vinden.²⁵

Het belangrijkste dat een leider nodig heeft om als charismatische leider door te kunnen gaan is een duidelijk bovennatuurlijk of goddelijk teken dat de leider aanwijst als de enige ware leider. Voor Fidel Castro kwam dit teken op 8 januari 1959. Hij gaf een toespraak voor 20.000 mensen die uitgezonden werd op de Cubaanse televisie. Op een gegeven moment kwamen er twee witte duiven over het publiek aanvliegen. Ze cirkelden rond boven het podium, waarna één duif op het podium en de andere duif op de schouder van Castro landde. Het publiek snakte naar adem en barste daarna los in een exclamatie van 'Fidel!, Fidel!, Fidel!'²⁶

Deze gebeurtenis veranderde Castro in één klap van een populistische leider in een charismatische leider. Tot dit moment bezat hij volgens Valdés geen charisma. Castro was de *supreme caudillo* binnen het leger, oftewel de leider met de meeste kwaliteiten. Hij bezat essentiële eigenschappen zoals moed, was invloedrijk, bezat fysieke kracht, was macho, had sterke retorische vaardigheden en ideologische overtuigingen.²⁷ Geholpen door de sociale en politieke crisis was hij door deze eigenschappen aan de macht gekomen. Maar pas nadat de duif op zijn schouder landde werd hij *El Elegido*, de uitverkorene, genoemd.

In het Cubaanse volksgeloof speelt het geloof in magische dingen een grote rol. Religies die door de slaven werden meegenomen uit Afrika, waaronder Santeria, Mayomberia en Spiritisme, spelen nog steeds een grote rol in Cuba. Ze zijn gemengd met het Katholicisme van de Spaanse koloniale bevolking.²⁸ Deze mate van religiositeit is nodig voor een bevolking om ontvankelijk te zijn voor charismatisch leiderschap.

²³ Ibidem, 2.

²⁴ Percy C. Hintzen, 'Cheddi Jagan (1918-97). Charisma and Guyana's challenge to western capitalism' in: A. Allahaar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001) 122.

²⁵ Valdés, 'Cuba's Fidel Castro', 216-217.

²⁶ Ibidem, 222-223.

²⁷ Ibidem, 216.

²⁸ Ibidem, 219-223.

Hoofdstuk 2 Populisme

Zes sleutelthema's

Taggart probeert de definitie van populisme te vangen in zes sleutelthema's. Uit alle verschillende theorieën die er bestaan over populisme, komt het eerste sleutelthema duidelijk naar voren: populisme gedijt op het *tegen* de gevestigde politiek zijn en alle instituten die daarbij horen. Een populistische stroming kan elke politieke kleur aannemen, als die maar anders is dan de bestaande ideeën in de politiek. En dat leidt tot de tweede eigenschap van populisme: ze mist kernwaarden. Taggart noemt dit het 'lege hart' van populisme.²⁹ Populisten zijn zekerder van wie ze niet zijn, dan van wie ze wel zijn.³⁰ Het derde sleutelthema ligt in het verlengde van de eerste twee. Als een kameleon neemt een populistische beweging of leider de kleuren aan van haar omgeving.³¹ De ideologie die het handigst van pas komt, wordt geadopteerd.

Het 'tegen zijn' leidt ook tot een ander sleutelthema, namelijk de institutionele dilemma's waar populisme tegen aanloopt. Als een populistische beweging groeit en succesvol wordt zal zij gebruik moeten maken van dezelfde instituties waar zij tegen is. Hierdoor kan populisme niet voortbestaan op de manier waarop zij begonnen is. Zij zal óf minder populistisch moeten worden óf te kampen krijgen met conflicten en uit elkaar vallen. Dit zorgt voor haar grote vatbaarheid voor direct en persoonlijk leiderschap. Ook is het persoonlijk leiderschap essentieel om de leegheid in te vullen die ontstaat door het gebrek aan kernwaarden.³²

Als vijfde is er een crisis nodig voor populisme om zich te kunnen manifesteren. Dit kan een echte economische crisis zijn, maar ze kan ook in de verbeelding van de populistten zitten.³³ Volgens Justus Uitermark en Merijn Oudenampsen wordt ontevredenheid een volk aangepreft: 'Er bestaat altijd wel een zekere onvrede, maar daar gebeurt pas wat mee als iemand dat ongenoegen in een bepaald politiek verhaal verwoordt.'³⁴

Het kan ook om een politieke crisis gaan. Volgens Canovan komt populisme voort uit de spanningen in het hart van een democratie, en niet zozeer uit sociale ontevredenheid. Populisme duikt op als de twee gezichten van de democratie, het pragmatische gezicht (politiek van het scepticisme) en het reddende gezicht (politiek van de hoop) elkaar niet meer in evenwicht houden. Het pragmatische en het reddende gezicht zijn tegengesteld, maar kunnen niet zonder elkaar. Als het gat tussen deze twee te groot wordt dan is dat een voedingsbodem voor populisme.³⁵

Het laatste sleutelthema van Taggart is het *heartland* dat het probeert op te roepen. Het *heartland* is het ideaalbeeld van een volk waar populistten aanspraak op doen. Het heeft vooral een symbolische waarde. Het *heartland* vertegenwoordigt de unieke kwaliteiten van een volk die verloren dreigen te gaan. Populisten doen een oproep aan het volk om deze kwaliteiten te verdedigen. Waar een utopie een constructie is van de ratio, is het *heartland* meer een constructie van het hart en de emotie. In moeilijke tijden proberen populistten een *heartland* op te roepen om een eenheid onder het volk te creëren. Daarmee sluiten ze degenen buiten die geen deel uitmaken

²⁹ Taggart, *Populism*, 4.

³⁰ Ibidem, 94.

³¹ Ibidem, 2.

³² Ibidem, 99-101.

³³ Ibidem, 4.

³⁴ Reinier Kist, 'Populisme is geen verschijnsel maar een politieke strategie' in: *NRC Next* (26 juli 2012) 5.

³⁵ Canovan, 'Trust the people! Populism and the two faces of democracy', 2-8.

van het door de populisten gecreëerde *heartland*.³⁶ De rechts-populistische Tea Party in de Verenigde Staten noemt hun *heartland* 'the real America', dat ze tegenover de 'corrupte linkse elite' zet. Voor de links-populistische Venezolische president Hugo Chávez is het *heartland* 'el pueblo', het gewone volk, tegenover de 'Amerikaanse imperialisten'. Voor Geert Wilders zijn 'Henk en Ingrid' het *heartland*.³⁷

Duidelijk is dat Chávez een held is van Bouterse als we kijken naar zijn *heartland*. Ook Bouterse zegt te strijden voor het gewone, hardwerkende volk dat het slachtoffer is van de rijke elite.

In het *heartland* woont een geïdealiseerd volk. Populisten spelen volgens Canovan op drie gevoelskwesaties van het volk in, die in de praktijk door elkaar lopen. Ten eerste doen ze een oproep aan één verenigd volk, tegen de partijen die volgens hen het land verdelen. Daarnaast hebben ze het over het eigen, oorspronkelijke volk en maken daardoor een onderscheid tussen henzelf en de mensen die er niet horen. Dit is een aspect van populisme dat kan leiden tot xenofobie. Als laatste hebben populistische bewegingen mensen die zich normaal gesproken niet bezig houden met de politiek, maar zich nu geroepen voelen om het land te 'redden'.³⁹

³⁶ Taggart, *Populism*, 95-96.

³⁷ Kist, 'Populisme is geen verschijnsel maar een politieke strategie', 4-5.

³⁸ Canovan, 'Trust the people! Populism and the two faces of democracy', 4.

³⁹ Taggart, *Populism*, 60.

Hoofdstuk 3 Charisma en populisme

Charismatische en populistische macht kunnen zonder elkaar bestaan, maar hebben veel overeenkomsten en overlappen daardoor vaak in de praktijk.

De leider van een populistische beweging is autoritair, semiautoritair of charismatisch. Het meeste baat heeft een populistische beweging bij een charismatische leider omdat het voor populisten belangrijk is dat hun aanhang zonder twijfel achter de leider staat.⁴⁰

Als er aan het hoofd van een populistische beweging een charismatisch leider staat, versterken het populisme en het charisma elkaar. Als er aan het hoofd van een populistische beweging een autoritair leider staat, dan blijft de religieuze lading van het charisma achterwege.

Zowel de charismatische als de autoritair-populistische leider regeert met eenvoud en directheid. Hun macht is gepersonaliseerd en gecentraliseerd. Beiden moeten weinig hebben van politieke instituties en vervangen dit met hun eigen wil en wetten. In een democratie levert dit problemen op. Maar ook buiten een democratie om is het bijna onmogelijk om dit heel lang in stand te houden omdat het vrijwel onmogelijk is om persoonlijk leiderschap over te geven aan een ander individu.⁴¹ De charismatische en autoritair-populistische leider verdwijnen beiden met hun beweging.

De laatste overeenkomst is dat charismatische en autoritair-populistische leiders allebei een voedingsbodem nodig hebben in de vorm van een crisis, of die nou economisch of politiek is of alleen maar in de fantasie van het volk en de leider bestaat. Beide leiders bieden een directe en eenvoudige oplossing voor de (ingebeelde) ellende.⁴²

⁴⁰ Taggart, *Populism*, 101-103.

⁴¹ Ibidem, 101-103.

⁴² Ibidem, 103.

Hoofdstuk 4 Context Suriname

Voedingsbodem

Om de voedingsbodem voor het opstaan van een charismatisch of populistisch leider te onderzoeken, is het nodig de maatschappelijke context van Suriname voorafgaand aan de staatsgreep te onderzoeken. Het Caribisch gebied is gevormd door haar koloniale verleden. De maatschappelijke problemen die na de onafhankelijkheid ontstonden zijn hier niet los van te zien. In het geval van Suriname zijn er drie aspecten aan te wijzen die voor de politieke, economische en sociale problemen hebben gezorgd. Ten eerste ontstonden er economische problemen door de Surinaamse afhankelijkheid van Nederland. Daarnaast bleef er een culturele mentaliteit bestaan die uit de slavernij en de contractarbeid ten tijde van de koloniale overheersing waren voortgekomen. Ten slotte zorgde de manier waarop Suriname onafhankelijk werd en de rol van de Nederlandse regering hierbij voor een onstabiele politieke situatie.

Economische verstoring

Vanaf het begin dat de Caribische economieën werden blootgesteld aan de kapitalistische markt - voor de meeste Caribische landen was dit twee tot drie decennia voordat ze onafhankelijk werden - gingen de lonen omlaag en ontstond er arbeidsonrust.⁴³ Dit was het gevolg van het feit dat de Caribische landen zo lang deel hadden uitgemaakt van een koloniaal rijk. De landen hadden zich ontwikkeld als *monocrop economies*. Dat zijn plantage-economieën die voor het koloniale moederland produceerden. Hieruit ontstond een 'colonial mode of production', met een eenzijdige productie, waardoor de gekoloniseerde landen alleen nog maar functioneerden in het gehele koloniale rijk. Toen de koloniale machten wegvielen, bleef er in de Caribische landen een onderontwikkelde economie over.⁴⁴

Ook in Suriname bestond een economie die volledig draaide op de plantages van de koloniale mogendheid. Hoewel de plantages niet meer bestaan, stellen Hoeft en Meel dat de economische structuur van Suriname in de twintigste eeuw niet wezenlijk veranderd is. De grootschalige landbouw is afgenomen en in de plaats van landbouwgewassen werd bauxiet het grootste exportproduct. De meeste plantages, maar ook de meeste bauxietmijnen waren in handen van buitenlanders. De economie van Suriname is daardoor nog steeds afhankelijk van vraag en aanbod van de Europese en Amerikaanse markt. Daarbij heeft de import van consumentengoederen en voedsel de ontwikkeling van de binnenlandse productie tegengewerkt.⁴⁵ Binnenlandse productie zou de basis van de economie moeten worden, maar in plaats daarvan is Suriname nog steeds afhankelijk van buitenlandse westerse markten.

⁴³ Allahar, 'Charisma and populism', 25-27.

⁴⁴ Ibidem, 25.

⁴⁵ R. Hoeft en P. Meel, 'Introduction' in: Hoeft R. en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001) xiv.

De economische ontwikkelingen tot 1980

Al vroeg werd het voor de Nederlandse regering duidelijk dat Suriname zonder hulp niet in staat was om economisch zelfstandig te worden. In 1947 richtte zij daarom het 'Welvaartsfonds' op, dat 40 miljoen gulden beschikbaar stelde voor 'de ontwikkeling der economische welvaartsbronnen en de verbetering der sociale omstandigheden'. Het bleek dat het geld van het fonds bij lange na niet voldoende was om de economische activiteit te vergroten. Daarom werd er een Tien-jarenplan en daarna nog twee Vijf-jarenplannen opgezet tussen 1955 en 1963.⁴⁶

Het toekennen van grote hoeveelheden ontwikkelingsgeld is volgens Dirk Kruijt één van de drie grote 'weeffouten' geweest die de Nederlandse regering heeft gemaakt in de verzelfstandiging van Suriname. Door de zekerheid van het ontwikkelingsgeld uit Nederland bleef er een patronagestelsel bestaan waar Suriname zich niet van kon losmaken. De Surinaamse overheid leerde zichzelf weinig begrotingsdiscipline aan.⁴⁷ Sterker nog, dit 'makkelijke geld' zorgde ervoor dat de Surinaamse economie in een negatieve spiraal terecht kwam.⁴⁸

Het geld werd vooral uitgegeven aan grote infrastructurele projecten. De lokale industrie profiteerde er weinig van. Dit kwam door de Surinaamse afhankelijkheid van het buitenlandse bedrijfsleven en de lokale Surinaamse elite die hier in investeerde. Veel welgestelde Surinamers in de top van het staatsapparaat hadden belangen in deze buitenlandse bedrijven en hielden daarom de handelsovereenkomsten in stand, ten koste van de lokale Surinaamse ondernemingen. Deze hoge overheidsfunctionarissen die tegelijkertijd functies vervulden bij buitenlandse ondernemingen werden *foetoebois* (loopjongens) genoemd door hun verstrengelde belangen.⁴⁹

De ontwikkeling van het nationaal inkomen was in de periode van de Tien- en Vijf-jarenplannen onevenwichtig. Van 1955 tot 1963 was de jaarlijkse reële groei 4 procent, wat nauwelijks genoeg was om de bevolkingsgroei bij te houden. Door hoge investeringen in de bauxietsector steeg de groei naar 13 procent tussen 1964 en 1968. De hoge groei hield echter met het stoppen van de investeringen abrupt op. Van 1971 tot 1975 was de groei nog slechts 1 procent. Alleen door de hoge emigratiecijfers kon het inkomen per hoofd nog blijven stijgen.⁵⁰

Bij de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 werden er weer door de Nederlandse regering grote sommen ontwikkelingsgeld toegekend aan Suriname. Econoom en journalist Hans Buddingh' stelt dat deze financiële hulp een politieke deal was om snel van Suriname af te komen zonder dat er een economische analyse en een toekomstplan was gemaakt.⁵¹ Tussen 1975 en 1979 werd dit geld voornamelijk besteed aan megaprojecten als het West-Surinameproject en uitbreiding van het ambtelijk apparaat.⁵² Hetzelfde effect van schijnwelvaart als in de jaren zestig trad weer op door de hoge investeringen tussen 1976 en 1978. In 1979 daalde het reële inkomen al weer.⁵³

⁴⁶ Hans Buddingh', *Geschiedenis van Suriname. Een volledig overzicht van de oorspronkelijke, Indiaanse bewoners en de ontdekking door Europese kolonisten, tot de opkomst van de drugsbaronnen* (Zeist 1995) 295.

⁴⁷ Dirk Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit' in: Meel P. ed., *Ik ben een haan met een kroon op mijn hoofd: pacificatie en verzet in postcoloniaal Suriname* (Amsterdam 1007) 228-229.

⁴⁸ Hans Buddingh', 'Failure of a Model Decolonisation. Dutch-Surinamese Economic Relations' in: R. Hoefte ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001) 84.

⁴⁹ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 302-305.

⁵⁰ Ibidem, 308.

⁵¹ Buddingh', 'Failure of a Model Decolonisation', 81.

⁵² Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit', 228-229.

⁵³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 317.

Emigratie

Gevolg van de slechte economische ontwikkeling was een grote structurele werkloosheid, die tot de hoge emigratiecijfers en een groei van het aantal ambtenaren leidde. In 1972 was naar schatting van het Planbureau 13 procent van de bevolking werkloos en schattingen die rekening hielden met de verborgen werkloosheid kwamen tot wel 30 procent. Omdat er geen sociale voorzieningen bestonden voor werklozen, dreigden groepen werkloze arbeiders in armoede te vervallen. Velen kozen voor emigratie. De chronische negatieve betalingsbalans van de Surinaamse overheid werd continu weer in evenwicht gebracht door het ontwikkelingsgeld uit Nederland.⁵⁴

De grote groepen emigranten begonnen een bedreiging te vormen voor de ontwikkeling van Suriname. Vanaf de jaren zestig zorgde de toenemende emigratie van Surinamers al voor een zeer lage bevolkingsgroei. In 1974 en 1975 schoot de emigratie echter omhoog. Een zevende deel van de bevolking vertrok. Het onafhankelijkheidsverdrag garandeerde vijf jaar lang vrije migratie tussen Suriname en Nederland. Hierdoor was er in 1979 en 1980 een tweede golf van emigratie naar Nederland van Surinamers die toch besloten te emigreren voordat ze dachten dat het niet meer kon. Hierdoor slonk de Surinaamse bevolking van 380.000 inwoners in 1971 naar 350.000 inwoners in 1980.⁵⁵

Deskundigen spreken vaak van de 'exodus van intellectuelen' naar Nederland die de ontwikkeling van Suriname stil zette. Politicoloog Hans Breeveld legt daarnaast de nadruk op het verlies van tienduizenden mensen uit de middenklasse: 'Dat zijn vaak de bouwers van de samenleving, de dragers van normen en waarden.' Het gevolg is dat de Surinaamse samenleving in tweeën is gesplitst: 'Het maakt het trotse, nationale gevoel van "Surinamer-zijn" er niet makkelijker op.'⁵⁶

Het politieke systeem

Toen Suriname onafhankelijk werd, moest het land een manier vinden om zichzelf te besturen zonder de koloniale machthebbers. Als naïeve toeschouwer zou je kunnen denken dat dit een opwindende tijd is waarin de bevolking die eeuwenlang overheerst is door de blanken, eindelijk zijn eigen koers kan trekken. In de praktijk blijkt echter dat wereldbeelden en zelfbeelden niet zo snel veranderen. Dit wordt ook wel de 'traagheid van mentaliteiten' genoemd.⁵⁷

Omdat mentaliteiten langzaam veranderen stelt Maureen Silos dat er in Suriname een psychologische mentaliteit is blijven bestaan, het 'commandisme', die nog stamt uit het tijdperk van slavernij. Het commandisme is een mentaliteit van paternalisme, autoritairisme en elitisme. Volgens Silos is dit commandisme terug te zien in de Surinaamse politiek. De machthebbers van nu gedragen zich precies zoals de autoritaire koloniale machthebbers toen.⁵⁸

Frantz Fanon, een Franse psychiater die over de psychologische gevolgen van kolonisatie in Algerije heeft geschreven, noemt dit *mimic men* en verklaart dit door het volgende: 'White men consider themselves superior to black men ... black men want to prove to white men, at all costs,

⁵⁴ Ibidem, 310-311.

⁵⁵ R. Hoefte, 'The development of a multiethnic plantation economy' in: R. Hoefte en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001) 27.

⁵⁶ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 284.

⁵⁷ Maureen Silos, *Onderontwikkeling is een keuze* (Paramaribo 1991) 154.

⁵⁸ Silos, *Onderontwikkeling is een keuze*, 155.

richness of their thought, the equal value of their intellect'.⁵⁹ Het ironische van dit effect is dat de nieuwe inheemse machthebbers onbedoeld hun blanke voorgangers imiteerden en op dezelfde autoritaire manier doorregerden.

Uit het commandisme is de Surinaamse commando-democratie ontstaan. De commando-democratie is een 'kruising tussen de uiterlijke kenmerken van de liberale parlementaire democratie, en de innerlijke kenmerken van het plantage-commandisme'.⁶⁰ In dit politieke systeem hebben de politieke partijen een 'cultusachtig karakter' en heeft de leider een 'onfeilbare autoriteit'. De politieke loyaliteit is sterk verbonden aan een groep, in het geval van Suriname de etnische groep. De kleinschaligheid van de Surinaamse samenleving en de vele vriendschaps- en familienetwerken vergemakkelijken de politieke controle van een partij of leider.⁶¹ Het al eerder genoemde cliëntelisme komt hieruit voort. Dat er uit een commando-democratie een militaire coup voortkomt vindt Silos niet abnormaal: 'Een militair regime in Suriname is niet veel meer dan het herstel van de gewelddadige politieke verhoudingen van de slavernijperiode'.⁶²

De etnische politieke uitdaging

Vanaf het moment dat Suriname onafhankelijk werd in 1975 is de politieke situatie instabiel. Volgens Dirk Kruijt omdat de onafhankelijkheid veel te gehaast ging. Het kabinet-Den Uyl, dat in 1973 aantrad, was sterk voor een onafhankelijk Suriname. Het hebben van een kolonie paste niet meer in het wereldbeeld van de jaren zestig en zeventig na de studentenprotesten tegen de oorlog in Vietnam⁶³ en de postkoloniale schuldgevoelens die er bestonden over Indonesië.⁶⁴ De Nederlandse regering zette vaart achter de onafhankelijkheid van Suriname. Volgens Kruijt heeft deze 'haastige verzelfstandiging' van Suriname geleid tot een 'banier met weeffouten'⁶⁵, waarvan de al eerder omgeschreven ontwikkelingsgelden die Nederland aan Suriname toekende er één was.

De tweede 'weeffout' die tot een onstabiele situatie leidde was dat de Hindoestanen, de grootste bevolkingsgroep, buitengesloten werden van de onafhankelijkheidsplannen. De roep om onafhankelijkheid kwam vooral vanuit de Creoolse hoogopgeleide elite. In Suriname miste er een brede nationalistische beweging.⁶⁶ Dit komt omdat Suriname verdeeld is in etnische groepen met hun eigen politieke partijen. Geen enkele politieke partij heeft een meerderheid, waardoor regeringen gedwongen zijn coalities te vormen. Omgaan met deze etnische verdeeldheid is de grootste uitdaging voor de Surinaamse politieke leiders.⁶⁷ Dit is een kwestie waar Bouterse later met succes op wist in te spelen door de bewering dat zijn partij boven de etnische verdeeldheid stond.

In 1949 introduceerden de Nederlandse autoriteiten de eerste nationale verkiezingen in Suriname met universeel kiesrecht. Het was een districtenstelsel, dat erg in het voordeel was van de

⁵⁹ Allahar, 'Charisma and populism', 11.

⁶⁰ *Onderontwikkeling is een keuze*, 155.

⁶¹ *Ibidem*, 157.

⁶² *Ibidem*, 155.

⁶³ Hans Ramsoedh, 'Playing Politics. Ethnicity, Clientelism and the Struggle for Power' in: R. Hoeft ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001) 100.

⁶⁴ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 19.

⁶⁵ Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit', 227.

⁶⁶ *Ibidem*, 226.

⁶⁷ Edward Dew, 'The Dutch Caribbean. Studies in the fragmentation of a political culture' in: H. Henke ed., *Modern political culture in the Caribbean* (University of the West Indies Press 2003) 382.

Creoolse elite.⁶⁸ In de jaren vijftig van de twintigste eeuw leek het erop dat de belangrijkste partijen naar elkaar toe aan het groeien waren en boven het etnische vraagstuk probeerden uit te stijgen. Johan Adolf Pengel, leider van de Creoolse Nationale Partij Suriname (NPS) en Jagnath Lachmon, leider van de Verenigde Hindostaanse Partij (VHP), hadden elkaar gevonden in hun strijd tegen de grote klassenverschillen. In 1958 vormden zij een regeringscoalitie. Vijf jaar later kwam daar de Javaanse partij voor de boeren bij, de *Kaum Tani Persatuan Indonesia* (KTPI).⁶⁹

Tussen 1958 en 1967 bleef deze 'verbroederingspolitiek' voortduren. Dit was opmerkelijk omdat een onderzoek dat tussen 1959 en 1961 gehouden werd uitwees dat 83 procent van de Creolen een negatieve houding had tegenover Hindoestanen en dat 63 procent van de Hindoestanen een negatieve houding had tegenover Creolen. Het was voornamelijk de wilskracht van de leiders van de NPS en de VHP die zorgde voor de politieke samenwerking.⁷⁰ Pengel representeerde de Creoolse lage en middenklasse. Door de samenwerking met Lachmon sloeg hij een andere koers in dan de lichtgekleurde Creoolse elite die tot dan toe de politieke macht hadden gehad. Voor Lachmon was de verbroederingspolitiek een tactiek om de VHP meer politieke macht te geven.

In 1967 kwam er een eind aan de verbroedering tussen de twee grootste partijen. De NPS verbrak de samenwerking met de VHP en vormde een coalitie met een kleinere nationalistische Hindoestaanse partij.⁷¹ De reden voor deze plotselinge ommekeer was dat de Creolen zich steeds meer bedreigd voelden door de verbeterde economische en sociale status van de Hindoestanen die met velen tegelijk naar de stad trokken. Maar vooral omdat Pengel en Lachmon het niet eens waren over de onafhankelijkheidskwestie. Pengel werd steeds meer een voorstander van onafhankelijkheid, maar Lachmon was tegen, omdat hij vreesde dat onafhankelijkheid de macht van de Creolen zou versterken.⁷²

In 1969 won de coalitie van de VHP de verkiezingen. De spanningen in Suriname stegen door stakingen van ambtenaren en de Black Power ideologie die bij delen van de Creoolse bevolking aansloeg.⁷³ De Black Power beweging waaide begin jaren zeventig⁷⁴ over uit de Verenigde Staten en zorgde bij de Afro-Surinamers voor een groter etnisch bewustzijn en versterkte daarmee de antikoloniale gevoelens en de drang om onafhankelijk te worden. Tijdens de verkiezingen in 1973 bereikte de etnische polarisatie een hoogtepunt.⁷⁵ Toen Pengel stierf in 1970 was de NPS in handen gekomen van meer radicale jongeren die niets zagen in de verbroederingspolitiek, maar onafhankelijk wilden worden.⁷⁶ De Nationale Partij Kombinatie (NPK), het NPS-blok, bestaande uit Creolen en Javanen, kwam als winnaar uit de verkiezingen van 1973, met Henck Arron als premier, waardoor er geen enkele Hindoestaan in het parlement terecht kwam.⁷⁷

In deze sfeer kondigde Arron aan dat hij zo snel mogelijk ging onderhandelen over de onafhankelijkheid. Dit zorgde voor grootschalige protesten van Hindoestanen, Marrons, Inheemsen en een deel van de Javanen. Het referendum dat zij eisten kwam er niet.⁷⁸

⁶⁸ Dew, 'The Dutch Caribbean', 375-376.

⁶⁹ Ramsodh, 'Playing Politics. Ethnicity, Clientelism and the Struggle for Power', 95-96.

⁷⁰ Dew, 'The Dutch Caribbean', 377.

⁷¹ Ibidem, 377-378.

⁷² Ramsodh, 'Playing Politics. Ethnicity, Clientelism and the Struggle for Power', 97-99.

⁷³ Dew, 'The Dutch Caribbean', 378-379.

⁷⁴ Edward Dew, *The trouble in Suriname, 1975-1993* (Westport, USA, 1994) 99.

⁷⁵ Dew, 'The Dutch Caribbean', 378-379.

⁷⁶ Ramsodh, 'Playing Politics. Ethnicity, Clientelism and the Struggle for Power', 97-99.

⁷⁷ Dew, 'The Dutch Caribbean', 379.

⁷⁸ Buddingh', 'Failure of a Model Decolonisation', 84.

Surinaams leger

Naast het uitkeren van grote hoeveelheden ontwikkelingsgeld, het buitensluiten van Hindoestanen bij de onafhankelijkheid, was de laatste weeffout volgens Kruijt het leger dat opgezet werd in Suriname. De Nederlandse regering zag eerst niet zitten dat Suriname een eigen leger kreeg, omdat er gewaarschuwd werd voor een mogelijke coup. Een politiecorps met ontwikkelingstaken was volgens Kruijt handiger geweest. Suriname bleef echter aandringen en in de haast die Nederland had om de onafhankelijkheid door te zetten, gaf zij toe. Er werd een Surinaamse Krijgsmacht (SKM) opgezet met 620 man. Veel Surinaamse militairen die in Nederland waren opgeleid en daar waren gebleven keerden terug om dit nieuwe leger te helpen opbouwen.⁷⁹ Desi Bouterse was hier één van.

Politieke spanningen

Volgens Edward Dew bestond de Surinaamse politiek, voorafgaand aan de onafhankelijkheid uit *oude rotten* en *ruziemakers*. De *oude rotten* waren de politici van de gevestigde partijen, zoals Arron en Lachmon. In de jaren zeventig werden er meerdere kleine, voor een groot deel radicale en linkse partijen opgericht: de *ruziemakers*. De *ruziemakers* zorgden soms voor conflicten, maar het lukte ze niet om de grote partijen van hun troon te stoten. Ze probeerden zich op jongeren te richten, die nog niet verbonden waren aan een partij. Grote groepen studenten en jonge arbeiders emigreerden in deze periode echter naar Nederland. Omdat ze om hetzelfde electoraat streden, maakten de kleine partijen meer ruzie met elkaar dan dat ze hun energie tegen de gevestigde politiek richtten.⁸⁰

Ook Arron en Lachmon waren continu in conflict. Een week voor de onafhankelijkheid was Lachmon omgeslagen in de onafhankelijkheidskwestie en had de VHP haar stem gegeven aan het nieuwe grondwetsontwerp. Lachmon was overgehaald door de belofte van Arron dat er binnen acht maanden nieuwe verkiezingen zouden komen. Daarbij was prominent VHP-lid George Hindorie overgelopen naar het kamp voor onafhankelijkheid. Onafhankelijkheid zou er komen met of zonder de VHP en daardoor had Lachmon zich gerealiseerd dat hij beter mee kon werken.⁸¹

Er kwamen echter geen verkiezingen binnen acht maanden. Waarschijnlijk was Premier Arron bang voor een te grote winst van de Hindoestanen. Pas in 1977 kwamen er nieuwe verkiezingen. De kleine linkse partijen probeerden een derde blok op te zetten tegenover de twee grote partijen. Hun grootste troef was dat ze de etnische partijpolitiek wilden doorbreken, wat veel jongeren aansprak, die met toenemende afkeur naar de *oude rotten* keken.⁸² André Kamperveen van de Progressieve Socialistiese Partij (PSP) en Henk Herrenberg van de Socialistiese Partij Suriname (SPS) vormden een Derde Front. Evert Azimullah probeerde een ander Derde Front op te richten, die hij VHP-nieuwe stijl doopte. De toenaderingspogingen gingen echter gepaard met geruzie. Gesprekken tussen de Volkspartij, het Demokratische Volksfront (DVF) en de Progressieve Arbeiders- en Landbouwers Unie (PALU) liepen op niets uit.⁸³

Lachmon was ondertussen zijn blok goed aan het versterken. Hij had door dat hij het met alleen Hindoestanen in zijn Front niet ging redden en probeerde de verbroederingspolitiek op een

⁷⁹ Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit', 229-230.

⁸⁰ Dew, *The trouble in Suriname*, 16.

⁸¹ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 295.

⁸² Ibidem, 299-301.

⁸³ Dew, *The trouble in Suriname*, 22-23.

andere manier door te zetten. Hij wist het Front van Herrenberg en Kamperveen en het Front van Azimullah aan zich te binden.⁸⁴

Binnen de NPK was er voornamelijk gerommel. Sinds 1976 werd Willy Soemita, leider van de KTPI, ervan beschuldigd steekpenningen te hebben geïnd bij de toewijzing van landbouwgronden. Zijn fractiegenoten probeerden vervolging van Soemita te voorkomen door bij Arron te dreigen de NPK te verlaten als dat zou gebeuren. Arron adviseerde Soemita echter publiekelijk, toen het bewijs zich opstapelde, om af te treden. Nog voor de verkiezingen verliet Soemita de NPK en verbrak formeel de banden met het blok. De leden van de KTPI die in het parlement zaten bleven daar echter zitten onder Arron. Toen de NPK de Hernieuwde Progressieve Partij (HPP) aantrok, een kleine Hindoestaanse tegenhanger van de VHP, verliet de Partij van de Nationalistische Republiek (PNR) de coalitie. De PNR wilde de HPP er niet bij hebben omdat ze bang was dat hun zetels in dat geval naar de HPP zouden gaan.⁸⁵

Spanningen lopen op tot hoogtepunt

De NPK won de verkiezingen van 1977 en weer was de VHP buitengesloten van regeren. Er klonken geruchten van verkiezingsfraude.⁸⁶ Al bij het vormen van het NPK-kabinet begon het opnieuw te rommelen. Soemita, die inmiddels veroordeeld was tot een jaar gevangenisstraf, had vanuit de cel onenigheid met zijn partijleden over wie er op de ministersposten voor de KTPI terecht kwam. En de PSV keerde zijn eigen kandidaat voor de post van Economische Zaken de rug toe.⁸⁷

Arron zette zijn zinnen op het West-Suriname project, een grootschalig economisch plan om bauxiet te winnen in het Bakhuisgebergte. Hiervoor moest een grote stuwdam gebouwd worden, een waterkrachtcentrale, een haven, een autoweg en een spoorlijn naar West-Suriname.⁸⁸ Het grootste deel van het ontwikkelingsgeld uit Nederland ging hier aan op.

Lachmon veroordeelde dit project als een 'kapitaalintensief showproject' en was een voorstander van kleinschalige arbeidsintensieve investeringen. Dew legt dit uit als het verschil tussen Creolen en Hindoestanen op de arbeidsmarkt. Creolen zoeken naar werk en Hindoestanen zoeken naar ondernemingskansen.⁸⁹ Ook Nederland leverde kritiek op het West-Suriname project. Frank Essed, hoofd van de Surinaamse afdeling van de Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland-Suriname (CONS), reageerde hier op door duidelijk te maken dat het hun doel was om binnen tien jaar economisch zelfvoorzienend te zijn. De Nederlanders gaven de voorkeur aan kleine projecten, maar volgens Essed zou dit alleen maar de afhankelijkheid van Suriname aan Nederland vergroten.

De regering van Arron kreeg ook kritiek vanuit het Comité Christelijke Kerken (CCK). Het CCK stelde een brief op aan de regering waarin ze de regering waarschuwde de kleine man niet te vergeten. Het Parlement besteedde volgens hen teveel tijd aan onderlinge conflicten in plaats van te denken aan haar gezamenlijke verantwoordelijkheid.⁹⁰ Het West-Suriname project zorgde er volgens hen voor dat de 'rijken rijker en de armen armer' werden. Ook maakte de CCK zich zorgen over de grondrechten van de binnenlandbewoners die te lijden hadden onder het project. De NPK was

⁸⁴ Ibidem, 22-23.

⁸⁵ Ibidem, 23-24.

⁸⁶ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 299.

⁸⁷ Dew, *The trouble in Suriname*, 27.

⁸⁸ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 313.

⁸⁹ Dew, *The trouble in Suriname*, 18.

⁹⁰ Ibidem, 28-29.

verbaasd over deze uitgesproken kritiek van de CCK die zich normaal gesproken meer op de achtergrond hield.⁹¹

Het CCK doelde met de onderlinge conflicten op de onenigheden en ruzies binnen het Parlement. De regering en de oppositie beledigden elkaar continu. Geregeld leidde dit ertoe dat er oppositieleden uit de kamer werden gezet. Toen Soemita zijn straf had uitgezeten en weer terugkeerde naar zijn partij leidde dit tot zoveel onenigheid binnen de KTPI dat die de regering verliet.⁹²

In 1979 kwam het geruzie binnen het Parlement tot een hoogtepunt. Door het overlijden van een NPS vertegenwoordiger moest er een vervanger worden beëdigd, wat de toestemming van een minimaal aantal leden van het Parlement nodig had. Dit betekende dat de NPS de stemmen van de Verenigde Democratische Partijen (VDP), het VHP-blok, nodig had. De VDP weigerde de vervanger te laten beëdigen, tenzij er nieuwe verkiezingen gepland zouden worden. De NPK ging hier niet op in en zette de beëdiging gewoon door. De VDP beschuldigde de regering van fascisme en dictatorschap en weigerden nog over iets mee te stemmen. Ferrier, die eigenlijk met pensioen wilde, werd van alle kanten onder druk gezet om de kwestie op te lossen. Uiteindelijk kwamen Ferrier, Arron en Lachmon overeen dat het nieuwe NPS-lid in het Parlement bleef en dat er binnen zes maanden nieuwe verkiezingen zouden komen.⁹³

Voedingsbodem

In hoeverre was er sprake van een crisis in 1980? De economische ontwikkeling van Suriname was al sinds de jaren vijftig niet goed. Hoewel de Surinaamse economie niet gezond functioneerde, was er geen sprake van een plotselinge financiële crisis. Wel zorgde de economische malaise voor een deel voor een voedingsbodem van ontevredenheid in Suriname.

Er valt meer te zeggen voor een politieke crisis. Het was Pengel en Lachmon niet gelukt om te breken met de etnische partijpolitiek. Arron was een gematigd nationalist en had de onderhandelingen over onafhankelijkheid zonder de medewerking van de Hindoestanen doorgezet, wat voor extra verwijdering tussen de Creolen en Hindoestanen zorgde. Onafhankelijk van Nederland zou Suriname eindelijk een nieuwe koers in kunnen slaan. Ironisch genoeg regeerde Arron op een manier die veel weg had van de autoritaire manier waarop de koloniale macht had geregeerd en werd daarmee een *mimic man*. Het was duidelijk dat de Surinaamse democratie uit evenwicht was.

Arron had onder druk nieuwe verkiezingen aangekondigd voor maart 1980. Er was dus uitzicht op een nieuwe regering. Maar het democratische systeem dat Suriname geërfd had van de Nederlanders werkte niet naar behoren in Suriname. Het Parlement bleek gemakkelijk te ondermijnen. De elite die op dat moment in de regering zat had de touwtjes in handen. Ernie Brunings, oud-politicus: 'Suriname is de dictatuur van de op dat moment zittende meerderheid. De rest kan rustig thuis blijven zitten.'⁹⁴

Het belangrijkste was dat het volk zijn vertrouwen verloren was in de regering. Jongeren, teleurgesteld in het verlies van de linkse partijen bij de verkiezingen, lieten steeds meer van zich horen. Ze demonstreerden in 1979 in grote getale voor verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd van 21 naar 18 jaar. Vrouwenorganisaties protesteerden tegen de handelingsonbekwaamheid van

⁹¹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 30-31.

⁹² Dew, *The trouble in Suriname*, 29.

⁹³ Ibidem, 29-31.

⁹⁴ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 30.

vrouwen en buurtcomités in Paramaribo eisten betere watervoorziening. En de soldaten van de vakbond Bomika, die erkend wilden worden, werden steeds feller in hun protestacties.⁹⁵

Dus of er nou wel echt sprake was van een crisis of niet, deze bestond sowieso in de verbeelding van het volk. De bevolking moest toezien hoe de regering en de oppositie elkaar aan het beledigen waren zonder dat er structureel iets werd aangepakt. Zo werd Lachmon een keer uit het Parlement gezet en werd Henk Herrenberg zelfs door de politie opgehaald uit het Parlement. Deze gebeurtenissen werden nog eens extra aangewakkerd door de media. Zo schreef de krant *De Ware Tijd* over het onfatsoenlijke gedrag van Emile Wijntuin in het Parlement dat hij verschrikkelijk voorbeeld was voor het publiek en dat dit wel eens het begin kon zijn van het einde van de democratie in Suriname.⁹⁶

Al met al kan gezegd worden dat er een goede voedingsbodem bestond voor een sterke leider om op te staan. Al jaren was er sprake van een slechte economische toestand in Suriname. In 1980 liepen de politieke spanningen op tot een hoogtepunt, extra aangewakkerd door de media. Dit had tot gevolg dat delen van de bevolking nu zelf in actie kwamen door middel van protestacties.

⁹⁵ Buddingh, *Geschiedenis van Suriname*, 300-301.

⁹⁶ Dew, *The trouble in Suriname*, 29.

Hoofdstuk 5 1980 - 1987

Militair regime

De economische malaise en politieke crisis in Suriname in 1980 zorgden voor een sterke sociale ontevredenheid. Desiré Delano Bouterse maakte van deze voedingsbodem gebruik om zijn coup te plegen en steeds meer macht naar zich toe te trekken. In hoeverre was Bouterse een populistische leider volgens de sleutelthema's van Taggart? En in hoeverre was hij een charismatisch leider?

Jeugd Bouterse

Bouterse is het voorbeeld van een Surinaamse mix. Zijn grootouders waren een Indiaanse, een vluchteling uit Frans Guyana, een Chinees en een Creoolse. Bouterse woonde afwisselend bij zijn moeder en stiefvader, grootmoeder en tante. Hij kwam al vroeg in aanraking met de politiek omdat zijn stiefvader een boezemvriend was van oud-premier Johan Adolf Pengel.⁹⁷

Journalist Ludwich van Mulier schreef in 1990 een boek over Desi Bouterse en de revolutie. Het boek is een lofzang: 'Als dynamische jongeman, flexibel spreker, fysiek sterke persoon met een emotioneel enigszins naar binnen gericht karakter en met een netwerk aan sociale contacten, bleek hij tussen zijn medeleerlingen niet iemand te zijn waar men zomaar aan voorbij liep.'⁹⁸ Vaak echter wordt er ook gespeculeerd over de trauma's die Bouterse heeft opgelopen door het gebrek aan liefde in zijn jeugd. Hierdoor zou zijn grote geldingsdrang zijn ontstaan.⁹⁹

Na een Rooms-katholiek jongensinternaat ging Bouterse naar de handelsschool waar hij een kantooropleiding kreeg. In 1968 vertrok hij voor een militaire beroepsopleiding naar Nederland. Hij koos voor de beroepsopleiding 'omdat het inkomen van een dienstplichtige militair nauwelijks voldoende was om van rond te komen'. Na een paar jaar vertrok Bouterse naar Seedorf in Duitsland voor dienst in NAVO-verband. Hij had een militaire sportopleiding gevolgd en legde zich vooral toe op sport.

Ontevreden militairen

Vlak voor de onafhankelijkheid keerde Bouterse, samen met veel andere militairen, terug naar Suriname om te helpen met de opbouw van het nieuwe nationale leger. Veel Surinaamse militairen die in Nederland hun militaire opleiding hadden gevolgd, waren bij hun terugkomst in Suriname teleurgesteld over wat ze daar aantroffen. Zij dachten dat ze in Suriname een veel hogere sociale status zouden hebben, maar ze hadden tussen 1975 en 1980 weinig te vertellen. Dit leidde tot frustraties.¹⁰⁰

Bouterse beaamde dit in een interview met journalist Willem Oltmans, die in 1983 naar Paramaribo reisde om daar 'ter plekke de ontwikkelingen nader te bestuderen'. In het begin was iedereen en hijzelf 'wild enthousiast om aan de opbouw te beginnen'. Al gauw bleek echter dat het leger een chaos was. Bouterse: 'Niemand had er notie van wat een leger eigenlijk is, of behoort te

⁹⁷ Willem Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse* (Amsterdam 1984) 8-10.

⁹⁸ Ludwich van Mulier, *Desi Bouterse. Dekolonisatie en nationaal leiderschap: een terugblik op 15 jaar onafhankelijkheid* (Nijmegen 1990).

⁹⁹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 260-261.

¹⁰⁰ *Ibidem*, 261.

zijn. We ondernamen verscheidene pogingen om met de legerleiding te praten. Maar van hogerhand had men geen oog voor de werkelijke situatie.’¹⁰¹

Ook de politiek vond het leger op dat moment van onderschikt belang tijdens de opbouw van een nieuw Suriname. De militairen hadden in Nederland via een vakbond inspraak gehad binnen de strijdkrachten. Ze probeerden ook in Suriname een militaire vakbond van de grond te krijgen.¹⁰² Op een gegeven moment kwam sergeant Roy Horb naar Bouterse toe om hem te vragen als voorzitter. Bouterse stemde toe en in 1978 werd hij voorzitter van de Bond van Onderofficieren, die het jaar daarna opging in de Bond voor Militair Kader (Bomika). Uren en uren zegt Bouterse met premier Henck Arron gesproken te hebben zonder tot een oplossing te komen.¹⁰³ De regering-Arron vond een overlegorgaan niet nodig en wees herhaaldelijk verzoek hiertoe af.¹⁰⁴

‘Intussen bleven de problemen binnen het leger zich opstapelen, maar ik hield de zaak bij elkaar’, aldus Bouterse. In 1979 zochten ze een confrontatie met de regering met de woorden: ‘Wanneer jullie de problemen van het land niet anders aanpakken of anders proberen op te lossen, zullen we er zelf iets aan doen.’¹⁰⁵

Volgens Bouterse had de ontevredenheid in het land te maken met het zitten blijven van de oude politieke partijen. Die deden allerlei beloftes, maar daar kwam niets van uit. De verkrotting van huizen nam toe, de werkeloosheid groeide en de criminaliteit steeg. Boslandbewoners vluchtten naar de hoofdstad waar ze terecht kwamen in ‘de meest erbarmelijke toestanden’. Volgens Bouterse was ‘het vertrouwen en de geloofwaardigheid in de leiders tot beneden het nulpunt gedaald’. Degene die geld hadden voor een ticket naar Nederland, kochten die. Daarbij was ‘het regime in een dermate groot isolement terecht gekomen dat er vrijwel geen contact meer was met het volk’.¹⁰⁶

‘Stelletje padvinders’

Na een jaar voorzitter geweest te zijn van de Bomika, droeg Bouterse het voorzitterschap over aan sergeant Badrissein Sital: ‘Je kon zoveel praten, maar er gebeurde helemaal niets. Ik vond dat als er iets gebeuren moest, ik dit radicaal zou moeten aanpakken. Ik bedankte als voorzitter, aangezien ik niet tot het oneindige wilde praten’. Het enige dat het land nog uit deze verloren situatie kon helpen, zo beredeneerde Bouterse, was een staatsgreep.¹⁰⁷ Bij de voorbereiding van de staatsgreep kwam weer het ongeduld van Bouterse naar boven. Zijn commentaar bij het maken van een logboek met de voorbereidingen van de staatsgreep: ‘De moeilijkheid hierbij was dat je verschrikkelijk veel moest praten’.¹⁰⁸

Premier Arron nam de dreiging niet serieus. Volgens Oltmans noemde Arron de groep sergeanten in die dagen ‘een stelletje padvinders’. Op 30 januari 1980 verbood de regering de militaire vakbond en de opstandige militairen werden uit hun kamp gegooid.¹⁰⁹ De verbannen sergeanten zetten protestacties op tegen de legerleiding en kregen daarbij steun van een deel van de

¹⁰¹ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 10.

¹⁰² *Ibidem*, 29.

¹⁰³ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 10-11.

¹⁰⁴ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 29.

¹⁰⁵ *Ibidem*, 10-11.

¹⁰⁶ Jozef Slagveer, *De nacht van de revolutie: de staatsgreep in Suriname op 25 februari 1980* (Paramaribo 1980) 18.

¹⁰⁷ *Ibidem*, 21.

¹⁰⁸ Slagveer, *De nacht van de revolutie*, 25.

¹⁰⁹ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 11-12.

bevolking.¹¹⁰ De legerleiding zag deze protesten als opruiing en arresteerde de drie leiders, Sital, Ramon Abrahams en Laurens Neede. Vanuit drie verschillende militaire groepen waren er al plannen voor een staatsgreep. Voor de groep sergeanten van Bomika rondom Bouterse waren de arrestaties van Sital, Abrahams en Neede de directe aanleiding om in de nacht 24 tot 25 februari 1980 de staatsgreep te plegen om zo een veroordeling voor de krijgsraad te voorkomen.

Tegen wil en dank in aan de macht gekomen

Aan journalist Jozef Slagveer vertelde hij dat hij bij de NAVO-eenheden in Duitsland op een geweldige accommodatie waar hij goed verdiende: 'Ik wil hiermee alleen duidelijk maken dat ik geen financiële problemen heb. Mijn besluit om naar Suriname terug te komen is zuiver idealistisch geweest.'¹¹¹ Uit dit verhaal komt naar voren dat Bouterse alleen het heft in eigen handen heeft genomen omdat het niet anders kon. Het tegen wil en dank in aan de macht komen is een bewering die volgens Taggart vaak gebruikt wordt door populistten. Hiermee geven ze hun dubbele houding tegenover de politiek aan.¹¹²

Bouterse werd voorzitter van Bomika omdat hij daarvoor gevraagd werd. Toen hij daar niet genoeg mee bereikte begon hij een staatsgreep voor te bereiden. Hij deed zijn best om aan zowel Slagveer als Oltmans duidelijk te maken dat hij het heft in eigen handen nam omdat hij niet anders kon. Dit was de enige manier om Suriname verder te helpen.

Drie coup-plannen

Tussen eind 1979 en begin 1980 werden er nog twee coups voorbereid. De eerste groep bestond uit officieren onder leiding van officier Surendre Rambocus. Rambocus had Bouterse benaderd om mee te werken, maar Bouterse had bedankt. Volgens Neede omdat Bouterse vreesde dat het regime van de officieren heel conservatief zou worden.¹¹³ Volgens de Nederlandse journalisten Verhey en Van Westerloo omdat de officieren de inbreng van Bouterse voor de militaire planning van de staatsgreep waardeloos vonden. De groep-Rambocus had de staatsgreep gepland op 1 juli 1980. De andere coup werd voorbereid door de groep van sergeant Chas Mijns. De groep van Mijns, onder wie zich ook Sital en Bouterse bevonden, liet zich marxistisch bijscholen door Ruben Lie Pauw Sam, de leider van de kleine links-radicalen Volkspartij.¹¹⁴ Ondertussen was Bouterse echter in het geheim zijn eigen groep aan het trainen.

De acties en stakingen van de onderofficieren, die uit het militaire kamp verbannen waren in februari 1980, zorgden voor veel spanning in Paramaribo. Van beide coup-kampen kwamen er daardoor plannen de staatsgreep te versnellen. Rambocus stuurde een bericht naar de groep-Mijns om langs te komen om een eventuele samenwerking te bespreken. Het verhaal dat Verhey en Van Westerloo vervolgens vertellen in hun artikel laat een zeer gehaide Bouterse zien. Bouterse zou hebben voorgesteld om in zijn eentje naar Rambocus te gaan omdat die hem het beste kende. Aangekomen bij Rambocus zei hij dat de groep-Mijns geen vertrouwen in de groep-Rambocus had. Rambocus liet hierop de kazerne op Zanderij extra beveiligen en Mijns waarschuwde Lie Pauw Sam

¹¹⁰ Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit', 230.

¹¹¹ Slagveer, *De nacht van de revolutie*, 28.

¹¹² Taggart, *Populism*, 60.

¹¹³ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 34.

¹¹⁴ Elma Verhey en Gerard van Westerloo, *Het legergroene Suriname* (Amsterdam 1983) 50-51.

dat er een officierscoup aan zat te komen. Ondertussen echter, terwijl hij aan beide groepen een ander verhaal vertelde, trok Bouterse zijn eigen plan. Een paar dagen later pleegde de groep-Bouterse, zestien sergeanten die aan elkaar trouw gezworen hadden, tot verbijstering van Rambocus en Mijnsals een succesvolle coup.¹¹⁵

Niemand had in Bouterse van tevoren een potentiële leider van een coup gezien. Hoewel hij populair was onder zijn medesoldaten, was hij immers maar een sportinstructeur. Hij hield zich in de ogen van velen meer met zijn eigen economische zaakjes bezig dan met de politiek. Hij besteedde veel tijd aan zijn varkens- en kippenfokkerij en het doorverkopen van porno die hij van vrienden uit Nederland en Duitsland ontving.¹¹⁶

Opgewonden sfeer

Direct na de coup werd de Nationale Militaire Raad (NMR) geïnstalleerd als nieuw bestuur van Suriname. Sital werd voorzitter. Van de coupgelegers zaten alleen Horb en Bouterse in de NMR. Vier leden van de NMR, Abrahams, Bouterse, Neede en Sital, kwamen de avond na de coup op de televisie, met een Uzi om hun nek, om een verklaring voor te lezen.¹¹⁷ 'De Nationale Militaire Raad verklaart plechtig de democratische grondbeginselen van de rechtstaat Suriname ten volle te respecteren', las Sital voor. Ze stelden een burgerraad op en wezen een burgerregering aan voor de bestuurlijke taken. Wel waarschuwde Sital: 'De Nationale Militaire Raad roept iedere ingezetene op de orders strikt op te volgen'.¹¹⁸

Er bestond onder een deel van de bevolking een opgewonden, verwachtingsvolle sfeer na de coup. Journalist Jozef Slagveer geloofde, net als vele anderen, in de goede zaak van de coup. 'De sfeer van een ander Suriname was reeds te proeven', schreef hij.¹¹⁹

De meerderheid van het volk liet de coup gelaten over zich heen komen. De media interpreteerden dit op verschillende manieren. *Vrije Stem* opende haar artikel met de kop 'Eindelijk!', en beweerde dat de meerderheid van de bevolking de coup steunde. *De Ware Tijd* schreef echter dat de meerderheid van het volk passief had gereageerd op de coup en dat er 300 Surinamers naar Frans Guyana waren gevlucht.¹²⁰

'Onze jongens'

De sergeanten, al snel 'onze jongens' in de volksmond, hadden door hun actie bij sommigen een heldenstatus bereikt. Tijdens het conflict tussen de regering en de onderofficieren over de militaire vakbond had het kabinet de politie de opdracht gegeven in te grijpen en desnoods te schieten. Premier Arron kwam afstandelijk en arrogant over in dit conflict, wat zijn populariteit niet ten goede kwam. Door hun verrassend succesvolle coup hadden de sergeanten hun officieren, de politie en de regering buiten spel gezet.¹²¹ De 'jongens' kweekten nog meer goodwill bij de bevolking door acties als het schoonmaken van de stad, het verven van huizen van bejaarden, het repareren van straten en

¹¹⁵ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 51-52.

¹¹⁶ Dew, *The trouble in Suriname*, 42.

¹¹⁷ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 35.

¹¹⁸ Slagveer, *De nacht van de revolutie*, 74.

¹¹⁹ Ibidem, 74.

¹²⁰ Dew, *The trouble in Suriname*, 45-46.

¹²¹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 31.

straatverlichting.¹²² De overwegend positieve houding in het begin van het militair regime is ook te zien in de migratiecijfers. De coup van Bouterse zorgde niet voor grote emigratie. Integendeel, in 1982 was er zelfs even meer immigratie dan emigratie. Vanaf 1982 tot in de jaren negentig groeiden de emigratiecijfers echter weer.¹²³

Deze overwegend positieve houding van het volk tegenover het militair regime geeft aan dat er inderdaad een voedingsbodem aanwezig was bij het volk voor een sterke leider. Dat dat via een staatsgreep gebeurde namen velen voor lief.

Supreme caudillo

Langzamerhand profileerde Bouterse zich steeds meer als de *supreme caudillo* onder de militairen. Hij bezat een aantal van dezelfde eigenschappen die Fidel Castro ook bezat. Hij had moed getoond, was een macho en was invloedrijk onder de rest van de militairen. Door zijn sportverleden had hij een vitaal en sportief voorkomen. Echter, de sterke retorische vaardigheden en ideologische overtuigingen die Castro bezat, ontbraken nog bij Bouterse.

Maar Suriname nam op dat moment genoegen met een daadkrachtige leider. Bouterse was een leider van daden. Van eindeloos overleg hield hij niet. Er werd al jaren tot in den treuren gediscussieerd in het Surinaamse parlement, maar het Surinaamse volk was er niets mee opgeschoten. Bouterse bood het volk een frisse start.

Maatregelen tegen de oude rotten

Bouterse profileerde zich in het begin vooral door zich *tegen* de oude elite uit te spreken, één van Taggart's sleutelthema's. Een definitie die het militair regime zelf gaf van de oude politiek stond in de regeringsverklaring van 1 mei 1980:

'Op deze dag is een systeem dat doordrenkt was van onrecht, corruptie, sociale onrechtvaardigheden, bureaucratie en vriendjespolitiek roemloos ten onder gegaan'.¹²⁴

De militairen lieten direct zien dat ze af wilden rekenen met de bestuurswijze van de oude politiek door een campagne te beginnen tegen de 'oude orde'. Allereerst werden de belangrijkste leiders van de NPK gearresteerd en onder huisarrest geplaatst. Daarnaast kwam er een Bijzonder Gerechtshof om ambtenaren te berechten die zich voor 1980 schuldig hadden gemaakt aan corruptie. Door middel van steekproeven gingen de militairen controleren of de tienduizend ambtenaren die op de loonlijst stonden ook wel echt kwamen opdagen op hun werk.¹²⁵

¹²² Ibidem, 43.

¹²³ Ad de Bruijne, 'A city and a nation. Demographic trends and socioeconomic development in urbanizing Suriname' in: R. Hoefte en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001) 27.

¹²⁴ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 323.

¹²⁵ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 40-42.

Crisis?

Het militair regime sprak zich fel uit tegen de oude regering, maar was er volgens hen ook echt sprake van een crisis? De voornaamste aanleiding van de zestien sergeanten om de coup te plegen was hun eigen ontevredenheid geweest over het feit dat Bomika niet werd erkend, dat ze uit de kazerne waren gezet en dat Sital, Abrahams en Neede waren gearresteerd.

Eenmaal aan de macht had het militair regime een grotere rechtvaardiging voor de staatsgreep nodig. Bouterse zei in 1982 tegen Oltmans:

‘De parlementaire democratie, zoals we die vanuit Nederland overnamen, heeft hier niet in het belang van het land en volk van Suriname gefunctioneerd, vandaar dus dat we een revolutie hebben gehad.’¹²⁶

Ook zei Bouterse met ‘levensgrote noden van het volk’ te worden geconfronteerd.¹²⁷ Of er nou een echte crisis was of niet, de militairen probeerden een beeld van een crisis op te roepen. Vanaf het begin rekenden ze als ware populistten af met de oude bestuurlijke elite.

Vernieuwing?

Maar in hoeverre was de bestuurswijze van Bouterse echt anders dan die van het oude regime? Bouterse zag de politici die op het moment van de coup Suriname bestuurden als een verlengde van het oude koloniale regime. De oude politici lieten zich volgens hem nog steeds sturen door Nederland. In werkelijkheid viel dat mee. Arron was zelf een gematigde nationalist die de onafhankelijkheid juist versneld had.

Waar Bouterse wel mee brak, was met de etnische partijpolitiek. En dat heeft hij voor de rest van zijn politieke carrière, tot nu toe, volgehouden. Het cliëntelisme, ‘de dictatuur van de zittende meerderheid’, zoals Brunings het uitdrukte, hield daar echter niet mee op. Bouterse trok zijn eigen achterban net zo hard voor als de andere partijen. Het enige was dat hij dit niet meer op een sterk etnisch getinte manier deed.¹²⁸ Bouterse zorgde ervoor dat op hoge zichtbare posities ook Hindoestanen en Javanen terecht kwamen en omringde zich met militairen van alle etniciteiten.¹²⁹

Ook brak Bouterse niet met de paternalistische en autoritaire rol die de Surinaamse overheid speelde. Het bestuur ging juist steeds meer, stapje voor stapje zodat de overgang niet te groot was, richting een dictatuur. Het militair bestuur werd uiteindelijk meer paternalistisch en autoritair dan ooit. De groep die de macht had was geen kleine hoogopgeleide elite meer, maar een kleine groep militairen.

Te volgen ideologie

Ook aan het tweede en derde sleutelthema van Taggart voldeed het regime van Bouterse. Bouterse pleegde de coup niet met een ideologie. De enige reden die hij noemde was dat het niet goed ging met Suriname. Wat was Bouterse van plan met Suriname? Wat waren zijn ideeën voor de toekomst

¹²⁶ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 22.

¹²⁷ *Ibidem*, 23.

¹²⁸ *Ibidem*, 27.

¹²⁹ Dew, *The trouble in Suriname*, 210.

van het land? Zo secuur als hij de coup had voorbereid, zo weinig had hij nagedacht over wat er daarna moest gebeuren. Al direct na de coup liet Bouterse aan adviseur André Haakmat weten: ‘Het probleem was nu de “follow-up”. Dit was altijd onze handicap geweest. Het militair gedeelte, daar waren we voor opgeleid. (...) Maar hoe zou dat verder moeten?’

Al voor de staatsgreep was Bouterse voorzichtig gaan praten met bepaalde politieke leiders. Bouterse hierover tegen Van Mulier:

‘Het merendeel van de onderofficieren moest niets hebben van de ‘oude politiek’. We besloten ons te oriënteren op de nationalistische en progressieve, buitenparlementaire, oppositionele, politieke groepen in het land. Alle denkbare, linkse groepen en personen zijn benaderd voor advies en ondersteuning.’¹³⁰

De gesprekken leidden tot niets, maar volgens Bouterse was er op dat punt geen weg meer terug.¹³¹ De coup zou er hoe dan ook moeten komen, wat er daarna ook zou gebeuren.

Officier Michel van Rey, de enige officier die niet ontslagen was na de coup omdat hij zich nog voor de staatsgreep solidair had verklaart met de onderofficieren, maar later alsnog opzij werd gezet, noemde Bouterse een ‘politieke acteur’ die de theorie aanhangt, die hem de grootste macht geeft.¹³² Ook adviseur André Haakmat stelde dat hij Bouterse nog nooit heeft kunnen betrappen op een politiek idee: ‘Nu heeft hij deze groep om zich heen, was het een rechtse groep geweest, dan was hij een rechtse dictator geworden.’¹³³ Het was duidelijker waar Bouterse *tegen* was dan voor.¹³⁴

Kameleon

Direct na de coup bezochten politici van extreem links de Memre-Boekoekazerne waar de militairen zich huisvestten. De NMR bracht een aantal van deze politici samen in de burgerraad die ze hadden aangesteld. De burgerraad had als taak de NMR en de regering te adviseren.

Bouterse stond voor iedereen open, zelfs de oude partijen, en zo profileerde hij zich direct als de kameleon die hij altijd zou blijven. Eerst benaderde hij Lachmon, die echter weigerde. Lachmon wilde alleen met Bouterse praten als die een democratische regering zou instellen en de mensen van de NPS die hij opgesloten had, weer vrij zou laten.¹³⁵ Daarna werd de NPS benaderd. In geheime gesprekken met Arron stelde Bouterse voor dat de NPS weer ‘bovengronds’ mocht komen als de partij Bouterse als leider accepteerde.¹³⁶ De weerstand tegen dit voorstel was binnen de NPS te groot.¹³⁷

Behalve een kameleon in de mensen met wie hij samenwerkte, bleek Bouterse ook een kameleon in zijn ideologie. Gedurende het hele militair regime bleef hij balanceren tussen een revolutie en een democratie. Uit dit citaat komt zijn voorkeur voor een revolutie naar voren:

¹³⁰ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 33.

¹³¹ Slagveer, *De nacht van de revolutie*, 33.

¹³² Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 14.

¹³³ Ibidem, 28.

¹³⁴ ‘Van Fort Zeelandia naar Fort Boxtel’ in: *NPS Zorg en Hoop Deel 1*

<http://www.geschiedenis24.nl/speler.program.3181836.html>

¹³⁵ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 35-37.

¹³⁶ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 56.

¹³⁷ Dew, *The trouble in Suriname*, 56.

‘De werkelijke situatie van de armen in deze wereld is, dat zij (...) veroordeeld zijn om in armoede, dus kansarm, te proberen te overleven. Het is daarom een bijna cynische aangelegenheid om voortdurend met de vlag van vrije meningsuiting en vrije pers in de gezichten van deze mensen te blijven zwaaien. Hun prioriteiten liggen bepaald anders.’¹³⁸

Bouterse merkte echter steeds meer hoeveel Surinamers gehecht bleken aan de democratie. Daarom probeerde hij toch een eigen definitie van ‘waarachtige democratie’ te formuleren:

‘Zo vraag ik me af of u werkelijk begrijpt wat we bedoelen wanneer we spreken over de democratisering van het volk. Of wanneer we spreken over de betekenisloze, holle parlementaire democratie, zoals die hier bestond en opereerde. Wij richten ons op waarachtige democratisering (...). Het gaat ons in de eerste plaats om de behartiging van de specifieke belangen van de arbeiders en landbouwers en de brede laag van het volk als geheel.’¹³⁹

China a Sen president van de burgerregering

Uiteindelijk werd Henk Chin a Sen, lid van de Partij Nationalistische Republiek (PNR), aangesteld als premier op 15 maart 1980. Chin a Sen was arts en politiek onervaren.¹⁴⁰ De rest van het kabinet bestond uit nationalistten, militairen en een aantal politici van progressieve partijen.¹⁴¹ Chin a Sen verklaarde tijdens de presentatie van zijn regeringsprogramma dat de regering weer terug was in burgerhanden. Dit geloofde hij oprecht. Bovendien zouden er in oktober 1982 nieuwe verkiezingen worden gehouden.¹⁴²

De militairen zorgden echter dat ze steeds meer de macht in handen kregen. Zo moest de burgerregering alle besluiten eerst overleggen met de militaire macht, officieel omdat ‘de openbare en nationale veiligheid nog steeds een verhoogde waakzaamheid’ eiste. Via een machtigingswet had het Parlement zijn wetgevende bevoegdheid aan de regering overgedragen. Ook was er een amnestiewet aangenomen, die het onmogelijk maakte dat de coupplanners vervolgd zouden worden in de toekomst.

Dat de militairen een ander beeld hadden bij ‘democratische grondbeginselen’ werd ook al snel duidelijk bij de bevolking, die steeds meer het militaire karakter van het nieuwe regime ging voelen. Zo kwam er een avondklok, waardoor er na zeven uur ‘s avonds niemand meer op straat mocht zijn. Overtreders van deze regel werden opgepakt en gestraft. Dieven en plundersaars werden hardhandig gestraft met lijfstraffen en dit werd op de nationale televisie vertoond. Het militaire regime had de kranten, de televisie en radio in handen. Mensen die zich openlijk uitspraken tegen het regime konden door hun collega’s, vrienden of burens worden aangegeven bij de militairen.¹⁴³

¹³⁸ Ibidem, 20.

¹³⁹ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 24.

¹⁴⁰ Buddingh’, *Geschiedenis van Suriname*, 322.

¹⁴¹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 43.

¹⁴² Buddingh’, *Geschiedenis van Suriname*, 323-324.

¹⁴³ Cynthia McLeod, *Suriboek nr. 2, 2009: ...Die revolutie niet begrepen!* (Schoorl 2005) 53-65.

De ruziemakers grijpen hun kans

Terwijl Bouterse zich onthield van een ideologische keuze, zagen de links-radicalen politici uit de burgerraad hun kans schoon om hun ideeën op de agenda te zetten. Een aantal van hen richtte de Revolutionaire Volkspartij (RVP) op, geïnspireerd op het socialistische gedachtegoed uit Cuba. Op 1 mei 1981 publiceerden zij het Manifest van de Revolutie en gaven daarmee aan het militaire regime onvoorwaardelijk te steunen en een harde, radicale koers te willen varen. Twee van de initiatiefnemers, Iwan Krolis en Harvey Naarendorp, werden hierdoor opgenomen in het 'Beleidscentrum', het samenwerkingsorgaan tussen de president en de militaire top. Naarendorp zorgde voor diplomatieke betrekkingen met Cuba, van wie de militaire top al langer advies kreeg. Zo had de NMR al het Bureau Volksmobilisatie opgezet, dat volkscomités had opgericht, naar Cubaans voorbeeld.¹⁴⁴ De NMR probeerde het volk enthousiast te maken voor de volkscomités door op bezoek te gaan in stadswijken, dorpen en bij fabrieksterreinen.¹⁴⁵

Bouterse ontvoert zich als leider

Premier Chin a Sen liet direct na zijn aanstelling zijn vriend André Haakmat vanuit Nederland komen om hem als adviseur bij te staan. Haakmat werd op 1 augustus 1980 aangesteld als minister en vicepresident.¹⁴⁶ Haakmat vond Bouterse moeilijk te peilen. Het leek hem dat het besturen van het leger te hoog gegrepen was voor Bouterse, die opgeleid was tot sportinstructeur. Volgens Haakmat kreeg Bouterse een stoomcursus om het leger te besturen van de Nederlandse kolonel Hans Valk. Tot op heden wordt er gespeculeerd over de rol die Valk gespeeld heeft bij de coup. Hij zou Bouterse een Nederlands noodplan, operatie Zwarte Tulp, hebben doorspeeld, dat de perfecte gebruiksaanwijzing voor een staatsgreep was.¹⁴⁷

Ondertussen ontstonden er spanningen onder de militairen over de te volgen ideologie. De Mijns/Sital-groep wilde een marxistische koers varen, maar Van Rey was tegen een militair regime. Bouterse hield zich niet bezig met de politieke inhoud. 'Die zat maar met Valk op het leger te studeren in dat kleine kamertje', aldus Haakmat.¹⁴⁸

Bouterse hield zich misschien niet bezig met de politieke inhoud, maar wel met de politieke macht. Terwijl de andere sergeanten de te volgen ideologie aan het uitvechten waren, probeerde Bouterse een tactische manier te bedenken om zoveel mogelijk macht te behouden. Hij maakte zich hard voor een gematigde burgerregering en het aanhouden van President Ferrier. Dit zou Nederland, maar ook veel Surinamers, gerust stellen over de nieuwe regering.¹⁴⁹

Het conflict tussen de Mijns/Sital-groep en Van Rey liep op. In de eerste instantie had Bouterse achter Van Rey en Ferrier gestaan die tegen de plannen waren om op de helft van de ministersposten militairen te benoemen, om de NMR de leiding te geven over de gewapende troepen en om de officiersklasse af te schaffen. Bouterse draaide echter 180 graden toen Van Rey hem vertelde dat hij wilde gaan pleiten tegen de privileges voor de NMR-leden, zoals limousines met

¹⁴⁴ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 326-327.

¹⁴⁵ Dew, *The trouble in Suriname*, 49.

¹⁴⁶ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 17.

¹⁴⁷ Gerard van Westerloo, 'Kolonel H. Valk: Ook in hoger beroep geen onschuldig lam en geen westerling' in: *Vrij Nederland* (16 februari 1985) <http://www.vn.nl/extra/pdf/bouterse16februari1985.pdf>

¹⁴⁸ Verhey en Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 17-18.

¹⁴⁹ Dew, *The trouble in Suriname*, 47.

chauffeur. Bouterse vertelde dit aan de NMR-leiders, die Chin a Sen opdroegen om Van Rey te verwijderen. Van Rey vluchtte naar Nederland.¹⁵⁰

Daarna kwam Bouterse in actie tegen Sital en Mijns. Bouterse beweerde dat zij een coup tegen hem aan het plannen waren. Hij kondigde op 13 augustus 1980 de noodtoestand af en liet Sital, Mijns en hun medestanders oppakken. Tegelijkertijd trok hij de grondwet in, ontbond het Parlement en herstelde de avondklok die inmiddels was opgeheven. Ferrier trad hierna af. De NMR bleef functioneren, maar met Iwan Graanoogst als voorzitter, een Bouterse-getrouwe. Sital, Mijns en aanhangers werden veroordeeld tot één of twee jaar celstraf, hoewel er nauwelijks bewijs was dat zij een coup aan het voorbereiden waren.¹⁵¹

Toen stapte Bouterse samen met Horb uit de NMR en installeerde het 'Militair Gezag', bestaande uit Horb en hemzelf, als politieke macht. Politicoloog Edward Dew, die toen naar de Surinaamse televisie keek, zag hoe Bouterse de macht controleerde:

'Watching Bouterse introduce the new council, as I did on July 31 1980, on Surinamese TV, one saw a charming, confident, and determined leader surrounded by a Group of almost tongue-tied, defeated individuals. Bouterse dominated the proceedings entirely.'¹⁵²

Met de noodtoestand werd ook de grondwet opgeschort. Dit omdat er 'staatsgevaarlijke spanningen' waren binnen de NMR en het leger en er een 'ernstig constitutioneel conflict' gaande was met de president. Vanaf nu was de legerleiding medewetgever geworden, naast de raad van ministers en de president. De macht van de NMR was hiermee uitgeschakeld en Chin a Sen was overrompeld. Op zich was Chin a Sen voor een kleinere rol van de NMR in de regering, maar hij had er met het Militair Gezag een nog sterkere tegenstander in de plaats voor gekregen.¹⁵³

Toch revolutie

Bouterse besloot de revolutionaire weg in te slaan. Hij had Sital en Mijns, in de gevangenis nog meer overtuigd gemaakt van hun revolutionaire ideologie, hiervoor nodig als adviseurs. Hij liet ze vrij als ze zijn autoriteit volledig zouden accepteren.¹⁵⁴

Ondanks alle revolutionaire grootspraak kwam er in de praktijk overigens weinig terecht van de daadwerkelijke maatregelen die bij zo'n revolutie hoorden. De PALU en de RVP adviseerden het regime een grotere overheidsinvloed om te zorgen dat de economie niet meer afhankelijk was van buitenlandse krachten. Gedurende het militaire regime is er echter een gematigde koers gevolgd. Er kwamen zelfs geen concrete plannen voor nationalisatie.¹⁵⁵

Andere spelregels

Toen werd Haakmat opzij gezet. Na de noodtoestand die Bouterse had uitgeroepen had Chin a Sen Haakmat benoemd tot vicepresident en minister van Buitenlandse Zaken, Justitie, Leger en Politie, wat Haakmat de titel 'Superminister' opleverde. Hij was echter niet makkelijk om mee te werken.

¹⁵⁰ Ibidem, 52.

¹⁵¹ Ibidem, 53-55.

¹⁵² Ibidem, 53.

¹⁵³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 324-325.

¹⁵⁴ Dew, *The trouble in Suriname*, 57.

¹⁵⁵ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 341.

Haakmat had een sterke persoonlijkheid en werd ongeduldig van de bureaucratische vertragingen en het langzame tempo van de hervormingen. Nu hij meer functies te vervullen had, groeiden de onenigheden tussen hem, Bouterse en Chin a Sen. Nadat Haakmat zich in de pers kritisch had uitgelaten over de regering die niet in staat zou zijn om een sociale revolutie te brengen, werd hij uit de regering gezet.¹⁵⁶ Volgens Haakmat was Chin a Sen hem ervan gaan verdenken de macht te willen.¹⁵⁷ Haakmat en Chin a Sen werden echter handig tegen elkaar uitgespeeld.

Haakmat werd daarna adviseur van de Moederbond, de grootste vakbond van Suriname. Toen de spanningen tussen de Moederbond en het militair regime later opliepen, liet Bouterse de ruiten van de woning van Haakmat kapot schieten. Haakmat vluchtte daarna naar Nederland.¹⁵⁸ Hij voelde zich beetgenomen: 'Ik heb maar één verontschuldiging: niemand had door dat in de macht iemand was doorgedrongen die met heel andere codes werkt. (...) Als heren met elkaar vechten, dan gelden daar toch andere spelregels.'¹⁵⁹

Uit het verhaal van Haakmat komt het beeld van Bouterse naar voren van een op macht beluste man die het niet uitmaakt welke ideologische koers ze varen, als hij maar de leider is. Haakmat zet Bouterse neer als een militair die weinig verstand van zaken had. Maar vervolgens vertelt hij een verhaal waaruit blijkt dat Bouterse alle mensen om zich heen tegen elkaar wist uit te spelen waardoor Bouterse zonder bloedvergieten (tot dan toe) aan de macht bleef. Bouterse had weinig verstand van een land besturen, maar de politieke spelletjes had hij snel onder de knie. Haakmat had hem onderschat.

Militaire dictatuur

Terwijl Bouterse het revolutionaire gedachtegoed omhelsde, zag Chin a Sen steeds meer het gevaar van een te sterk wordende legertop. Bouterse introduceerde op 17 december 1981 het 'Revolutionaire Front', in aanwezigheid van delegaties uit Cuba, Grenada, Nicaragua, Guyana, El Salvador, Trinidad, Jamaica en Antigua.¹⁶⁰ Bij dit front kon elke partij en organisatie die dat wilde zich voegen. Een brede laag van organisaties sloot zich aan, zoals de vakbonden C-47 en de Moederbond, de Jeugdraad, de Unie van Onafhankelijke Intellectuelen, de militairen, de PNR, PALU en RVP. Een bewijs dat veel groepen in Suriname op dat moment nog een open houding hadden tegenover de militaire top.

Het Comité Christelijke Kerken (CCK) was sceptischer. Zij weigerde ondanks aanmoediging van Bouterse om lid te worden. Het CCK vond de te volgen koers van de militaire leiders te vaag en vond dat het volk te weinig kanalen had om zijn mening te geven. Ook Chin a Sen en zijn kabinet waren niet lid. Tijdens de manifestatie van het Revolutionaire Front vertrok Chin a Sen naar het district Coronie waar hij een gepassioneerde toespraak hield voor de terugkeer naar democratie.¹⁶¹ De laatste daad van Chin a Sen als premier was zijn weigering om een door Krolis geschreven toespraak voor te lezen waarin de belofte voor verkiezingen in oktober 1982 werd ingetrokken. Bouterse verzocht hem om op te stappen en op 5 februari 1982 viel het kabinet van Chin a Sen. Dit

¹⁵⁶ Dew, *The trouble in Suriname*, 55-56.

¹⁵⁷ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 26-29.

¹⁵⁸ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 69.

¹⁵⁹ Verhey en Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 26-29.

¹⁶⁰ Buddingh, *Geschiedenis van Suriname*, 328

¹⁶¹ Dew, *The trouble in Suriname*, 71-75.

gaf het Militair Gezag de vrijheid om op 25 maart 1982 de militaire dictatuur wettelijk vast te leggen.¹⁶²

Heartland

Maakte Bouterse gebruik van de constructie van een *heartland* om het volk voor zich te winnen? Horb sprak de groep, die de viering van de eerste verjaardag van de coup organiseerde, toe met deze woorden:

‘We kiezen dezelfde weg als de Surinaamse leiders Anton de Kom en Doedel. Niet voor de mensen in Oase en het Park (twee elite clubs in Paramaribo), maar voor de mensen die lijden, zonder voedsel en kleding – dat is waar we revolutie zullen brengen.’¹⁶³

Tegen Oltmans zei Bouterse over de critici van zijn regime: ‘Kennen deze mensen de naam van de Surinaamse patriot Anton de Kom, die erin slaagde de rassenscheiding in de kolonie Suriname opgeheven te krijgen?’¹⁶⁴

Anton de Kom was een Surinaamse volksheld en schrijver van antikoloniale en nationalistische boeken en artikelen. Toen hij in 1933 gevangen werd genomen door het Nederlandse gezag in Suriname, protesteerden Creoolse, Hindoestaanse en Javaanse arbeiders voor zijn vrijlating. Er vielen twee doden en 23 gewonden toen zij met gewerschoten uiteen werden gejaagd. Daarna werd De Kom naar Nederland verbannen waar hij zich tijdens de Tweede Wereldoorlog aansloot bij het communistische verzet. Hij werd uiteindelijk gearresteerd door de Duitsers en stierf in een concentratiekamp.¹⁶⁵

In 1983 werd de universiteit omgedoopt tot Anton de Kom Universiteit, op het briefgeld kwam het hoofd van De Kom te staan en de Volksmilitie en jeugdbrigades gebruikten de slogan ‘Eenheid in productie en strijd’ uit het werk van De Kom. Dat een deel van het volk deze vergelijking van de idealen van het militair regime met de idealen van Anton de Kom accepteerde, werd duidelijk tijdens een massabijeenkomst die Bouterse hield op 1 juli 1983. Op de dag waarop Suriname de afschaffing van de slavernij viert, droegen Surinamers enorme foto’s van Bouterse, Che Guevara en Anton de Kom met zich mee.¹⁶⁶

De verwijzing van Bouterse en Horb naar De Kom als voorbeeld laat zien welk *heartland* ze wilden oproepen. Tegenover Oltmans beschreef Bouterse zichzelf als een ‘Surinaamse volksjongen’ die de ‘problemen van de minderbedeelden’ in Suriname kende.¹⁶⁷ Hij wilde Suriname teruggeven aan het gewone volk, de arbeiders, ongeacht uit welke etnische groep ze kwamen. Waar De Kom tegen de koloniale macht was, was Bouterse tegen de bestuurlijke elite die volgens hem op een koloniale manier doorregeerde en te veel onder Nederlandse invloed stond. De revolutionaire retoriek, die zich afkeert van de westerse democratie en vrije marktwerking, paste perfect in dit straatje.

¹⁶² Buddingh, *Geschiedenis van Suriname*, 328-329.

¹⁶³ Dew, *The trouble in Suriname*, 56-57.

¹⁶⁴ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 24.

¹⁶⁵ Frits van Suchtelen, ‘Cornelis Gerhard Anton de Kom’ in: *Biografisch Woordenboek van het Socialisme en de Arbeidersbeweging in Nederland* (10 februari 2003) <http://www.iisg.nl/bwsa/bios/kom.html>

¹⁶⁶ Dew, *The trouble in Suriname*, 94.

¹⁶⁷ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 8-10.

Naast de idealen van Anton de Kom behoorde de levenswijze van de Marrons ook tot het *heartland* van Bouterse. Marrons zijn de weggelopen slaven die zich in het binnenland van Suriname hadden gevestigd en die 'liever de onzekerheid van het bos kozen, dan als slaven te moeten leven'. De Marrons verdedigden zich tegen de expeditielegers die constant op hen afgestuurd werden door de plantagebeheerders. Om zichzelf economisch in stand te houden moesten ze handel drijven met het kustgebied en 'onder de moeilijkste omstandigheden een soort buitenlandse politiek bedrijven'.¹⁶⁸

Door het verheerlijken van het succesverhaal van de weggelopen slaven, de onderdrukten die het wonnen van hun overheersers, riep hij een soort romantisch oergevoel op waar voornamelijk de Surinaamse Creolen zich door aangesproken voelden. Het slavernijverleden is iets wat elke Afro-Surinamer met zich meedraagt. Bouterse hield zijn eigen 'strijd tegen de oude politieke elite' graag in het licht van de vroegere strijd van de Marrons tegen hun slaveneigenaren.

Achterdocht

Hoe meer macht Bouterse naar zich toe trok, hoe achterdochtiger hij werd. Hij verdacht de Amerikaanse ambassade, de CIA en de Nederlandse regering van het plannen van een coup tegen hem. Tegenstanders van zijn bewind beschuldigde hij ervan banden met Nederland of Amerika te hebben. 'Sedert 1980 hebben we in totaal met zes contrarevolutionaire bewegingen te kampen gehad', beweerde Bouterse in mei 1983 tijdens het interview met Oltmans.¹⁶⁹ In het revolutionaire jargon ging de Surinaamse oppositie de 'contrarevolutie' heten. De contrarevolutie was volgens de revolutionairen een gevaar voor de nationale orde en veiligheid en moest opgeruimd worden voordat ze de revolutie in gevaar kon brengen. Volgens de retoriek van de revolutionairen was dit een noodzakelijk kwaad dat bij alle revoluties in Zuid- en Midden-Amerika gebeurde.

Volgens Taggart is het demoniseren van de tegenstander een onderdeel van populisme. Het zorgt voor het creëren van vijanden en een gevoel van solidariteit tussen degenen die demoniseren.¹⁷⁰ Hieruit voort komt dat populistten ontvankelijk zijn voor samenzweringstheorieën tegen de elitegroepen.

Het kwam uiteindelijk inderdaad tot een contracoup. Op 11 maart 1982 deden Rambocus en sergeant Wilfred Hawker een poging. Hawker was één van de vijftien gezworen sergeanten geweest die met Bouterse de coup had gepleegd in 1980. De twee werden echter opgepakt en Hawker werd gefusilleerd. Rambocus werd opgesloten en later tijdens de Decembermoorden alsnog gefusilleerd.¹⁷¹ Baal Oemrawsingh, een universiteitsdocent die ook achter de coup zat, werd na een paar dagen dood gevonden in Nickerie.¹⁷²

Hawker deed de poging tot een contracoup gedeeltelijk uit wrok. Hij had het gevoel dat hij weinig had teruggekregen voor zijn aandeel in de staatsgreep. Na de gebeurtenissen met Hawker ging Bouterse meer aandacht besteden aan de militairen om hem heen. Ze werden voor een groot deel in rang verhoogd en kregen woningen aangeboden.¹⁷³ Zo probeerde hij de kring van mensen om zich heen beter aan zich te binden. Bouterse had zich gerealiseerd dat zijn macht aan een zijden

¹⁶⁸ Ibidem, 32.

¹⁶⁹ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 13-14.

¹⁷⁰ Taggart, *Populism*, 94.

¹⁷¹ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 14.

¹⁷² Dew, *The trouble in Suriname*, 77.

¹⁷³ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 14.

draadje hing en dat hij zijn basis moest versterken. Militairen met wie hij de coup gepleegd had, konden zich ineens tegen hem keren. Niemand kon hij echt vertrouwen. Om nog meer grip te krijgen op de contrarevolutie begon het leger in juli 1982 een gewapende volksmilitie te trainen.¹⁷⁴

Groeiende oppositie

Hoe sterker de macht van de militaire top werd, hoe openlijker de bevolking kritiek ging leveren. Radiomaker Johnny Kamperveen sprak over 'bevel' als hij het over Bouterse had. En John Hardjoprajitno, één van de coupgelegers die nauwelijks kon schrijven maar wel tot minister was benoemd, werd op de radio geïmiteerd door te struikelen over de meest simpele woorden.¹⁷⁵

De revolutionairen waren de vakbewegingen als een bedreiging voor de revolutie gaan zien. Het Revolutionair Front, waarin de Moederbond en andere vakbewegingen nog samenwerkten met het militair regime, was door conflicten uit elkaar gevallen. In september bezetten leden van de volksmilitie het kantoor van de Moederbond. Als reactie hierop kondigde Cyrill Daal, voorzitter van de Moederbond, aan dat hij het hele land zou verlammen door middel van stakingen om vrije verkiezingen af te dwingen.¹⁷⁶

Onder invloed van Maurice Bishop

De spanningen liepen nog meer op toen Bouterse op 30 oktober 1982 Maurice Bishop ontving, minister-president van Grenada, die daar een marxistisch-leninistisch bewind voerde. Daal zorgde dat het elektriciteitsbedrijf staakte zodat het vliegtuig waar Bishop in zat in het donker moest landen en hij in het donker met Bouterse moest dineren. De volgende dag vond er een massaprotest plaats tegen de militaire bijeenkomst van Bishop en Bouterse. Bishop vond dat Bouterse te soft reageerde op de protesten. In zijn toespraak in Suriname sprak Bishop:

'Revolutions worldwide have often been made at the cost of blood. And that is why comrades, we never treat contrarevolution as joke. They will see us as their sworn enemies, just as we have to see them as our sworn enemies.'¹⁷⁷

Bouterse hield daarna, terzijde gestaan door Bishop, voor zijn linkse medestanders een toespraak over hoe de Moederbond onder invloed stond van de Amerikaanse CIA. Een stukje verderop waarschuwde Daal op een massabijeenkomst, waar tien keer zoveel mensen op af waren gekomen, voor de Cuba-invloeden waardoor Bouterse zich liet meeslepen.¹⁷⁸ Bouterse voelde zich vernederd en zei in een toespraak voor luid juichende aanhangers:

'Daal heeft ons z'n rekening aangeboden. Ik bekeek hem en dacht: Zou ik 'm contant moeten betalen of per giro? Via de bank kan niet, want de banken gaan dicht. Dus moeten we hem contant betalen.'¹⁷⁹

¹⁷⁴ Dew, *The trouble in Suriname*, 78.

¹⁷⁵ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 58.

¹⁷⁶ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 329-331.

¹⁷⁷ 'Desi Bouterse vs. Cyrill Daal' in: *Youtube* http://www.youtube.com/watch?v=WL9Y_EDJJeM

¹⁷⁸ Verhey en Van Westerloo, *Het legergroene Suriname*, 6.

¹⁷⁹ 'Desi Bouterse vs. Cyrill Daal' in: *Youtube* http://www.youtube.com/watch?v=WL9Y_EDJJeM

De nacht van 7 op 8 december

Bouterse trok zijn belofte voor vrije verkiezingen in en de vakbeweging reageerde woest.¹⁸⁰ Op 24 november richtten een aantal advocaten de Associatie voor Democratie op. Alle religieuze organisaties, de oppositionele pers en belangrijke delen van het bedrijfsleven sloten zich bij hen aan.¹⁸¹ De Associatie voor Democratie stuurde een brief naar Bouterse met de belangrijkste kritiek op zijn bestuur. Daarnaast begonnen jongeren in actie te komen tegen het militair regime. Begin december werd een demonstratie van een paar duizend scholieren en studenten uiteen geslagen.¹⁸²

Opgehitst door Bishop en achterdochtig geworden voor iedereen, gaf Bouterse het bevel in de nacht van 7 op 8 december 1982 zestien vooraanstaande critici van het regime op te pakken. Onder hen Daal, Rambocus, Slagveer - die net na de coup nog zo enthousiast had geschreven over de militairen - een aantal advocaten, journalisten, universitair-docenten, een oud-minister, een zakenman en twee militairen. Ook werden de gebouwen van de Moederbond, het dagblad *De Vrije Stem* en de radiostations ABC en Radica in brand gestoken.¹⁸³

De volgende dag kwam Bouterse in zijn militaire kostuum op tv en las hij een verklaring voor:

'Landgenoten, vannacht hebben wij een poging tot een machtsovername die met veel verlies van mensenlevens gepaard zou gaan vroegtijdig kunnen vrijdelen. Deze machtsovername was erop gericht om een situatie te herstellen waarbij een kleine economische elite aan de macht zou komen die de belangen van arbeiders, landbouwers en brede lagen van ons volk met de voeten zouden treden. Landgenoten, het ingrijpen heeft betekend dat wij een aantal van deze verdachten hebben aangehouden en voorgeleid voor verhoor.'¹⁸⁴

De 'verdachten' waren echter in de voorgaande nacht, op de vakbondsleider Fred Derby na, allemaal geëxecuteerd.

In het eerste officiële persbericht stond dat de gevangenen een vluchtpoging hadden gedaan en daarom waren neergeschoten. De volgende dag bleek echter dat ze bijna allemaal van voren waren neergeschoten en dat een aantal waren gemarteld en verminkt. Dat maakte het toch al onwaarschijnlijke verhaal nog ongeloofwaardiger. Daarna verklaarde Bouterse dat hij lag te slapen bij Lie Pauw Sam toen de vijftien werden neergeschoten en dat hij net op tijd was om Fred Derby te redden. Horb verklaarde later echter dat alle gevangenen bij Bouterse waren langsgelopen om ondervraagd te worden. Bouterse had ze allemaal laten doodschieten door een executiepeloton bestaande uit alle oorspronkelijke coupplagers die nog beschikbaar waren. Volgens Horb had Bouterse Daal en Rambocus zelf neergeschoten. Alleen Fred Derby liet hij na een waarschuwing gaan.¹⁸⁵

Tegen Willem Oltmans sprak Bouterse in 1983:

¹⁸⁰ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 330-331.

¹⁸¹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 70.

¹⁸² Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 331.

¹⁸³ Ibidem, 331-332.

¹⁸⁴ 'Desi Bouterse vs. Cyrill Daal' in: Youtube <http://www.youtube.com/watch?v=WL9Y EDIJeM>

¹⁸⁵ Dew, *The trouble in Suriname*, 82-84.

‘Het was kort samengevat een kwestie van buigen of barsten geworden. Zouden we in december 1982 niet hebben ingegrepen en zou een contracoup kans op slagen hebben gehad, dan zouden er geen vijftien, maar misschien wel vijftienhonderd of meer doden zijn gevallen.’¹⁸⁶

Het lukte Bouterse echter niet om de Decembermoorden goed te praten tegenover de bevolking. Velen keerden zich tegen het militair regime, ook linkse voormalig bevriende regimes. Nederland en de VS zetten direct hun ontwikkelingshulp stop.

Nieuwe orde = Nieuwe elite?

Bouterse was tegen het institutionele dilemma opgelopen dat succesvolle populistten tegenkomen, het laatste sleutelthema van Taggart. Om aan de macht te komen moeten populistten zich organiseren en zich vestigen als de nieuwe regerende elite en worden ze datgene waar ze oorspronkelijk tegen waren.¹⁸⁷ In de woorden van Edward Dew verandert een *ruziemaker* die politieke invloed wil uitoefenen dus vanzelf in een *oude rot*.¹⁸⁸ Dit werd geïllustreerd door de posters die studenten ophingen, tijdens een opstand tegen het militair regime in 1981, met de tekst: ‘Nieuwe Orde = Nieuwe Elite?’¹⁸⁹

In het begin wilde het volk in het militaire regime en Bouterse geloven. Er moest wat gedaan worden aan de slechte economische en politieke omstandigheden en ze gaven Bouterse het voordeel van de twijfel. Om hun dominante positie te behouden moest het militair regime zich echter vestigen als de nieuwe bestuurlijke elite. En om deze macht te behouden kwamen er steeds meer autoritaire maatregelen. Toen het volk zag dat de oude bestuurlijke elite vervangen was door een nieuwe nog autoritairdere elite, begon ze zich tegen het regime te keren. Het militair regime kon alleen zijn positie behouden door steeds autoritairder te worden, en uiteindelijk een dictatuur te vestigen.

Geen weg terug

Vanaf dat moment kon Bouterse zich niet meer indekken met halve beloftes over nieuwe verkiezingen. Hij was een autoritaire en radicale koers ingeslagen. De angst voor het verliezen van de macht was omgeslagen in de angst voor het verliezen van zijn leven. Zeker nadat Bishop in oktober 1983 in Grenada werd vermoord door partijgenoten die een coup pleegden. Bouterse maakte een einde aan alle burgerlijke vrijheden. Er verscheen nog één krant, *De Ware Tijd*, en er was nog één radiostation in de lucht, de SRS, beiden een spreekbuis van het militair regime.¹⁹⁰

Na de Decembermoorden had ook Horb, Bouterse’s tweede man en zijn vertrouweling, het vertrouwen in hem opgezegd. Hij had zijn ontslag ingediend. Volgens Chin a Sen had Horb hem begin januari 1983, geëmotioneerd opgebeld met de mededeling dat hij het leger wilde verlaten. Chin a Sen over Horb: ‘De majoor is er in die dagen slecht aan toe. Anders dan de koele en uiterlijk onbewogen Bouterse hebben de Decembermoorden hem zeker niet koud gelaten. Hij is door de bevelhebber dan ook bewust medeplichtig gemaakt.’¹⁹¹

¹⁸⁶ Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*, 13-18.

¹⁸⁷ Taggart, *Populism*, 105-106.

¹⁸⁸ Dew, *The trouble in Suriname*, 38.

¹⁸⁹ Ibidem, 68

¹⁹⁰ Buddingh’, *Geschiedenis van Suriname*, 334-335.

¹⁹¹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 82.

Het liep al een tijdje niet lekker tussen Horb en Bouterse. Horb had een aantal keer had laten weten dat hij niets op had met de links-radicalen adviseurs van het militaire regime. Een Cubaanse ambassadeur had foto's van hem genomen waar hij met Chin a Sen en de CIA op stond tijdens een bezoek in de VS.¹⁹²

Door Horb tot in detail te betrekken bij de Decembermoorden probeerde Bouterse te voorkomen dat hij zijn mond voorbij zou praten. Blijkbaar was dit uiteindelijk niet voldoende, want eind januari 1983 liet Bouterse Horb oppakken op verdenking van het voorbereiden van een coup. Drie dagen na zijn arrestatie overleed Horb in zijn cel. Volgens officieel bericht had hij zichzelf opgehangen.¹⁹³

Lijfsbehoud of revolutie?

De Verenigde Staten waren bezorgd over de vercubanisering van Suriname. Castro had Bouterse zelfs al laten kennismaken met Muammar Gaddafi in Libië.¹⁹⁴ De VS vroegen Brazilië, die deze bezorgdheid over zijn buurland deelde, om invloed uit te oefenen op het Surinaamse regime. De Braziliaanse Generaal Danilo Venturini ging in april 1983 op bezoek bij Bouterse en maakte duidelijk dat Brazilië geen Cubaanse invloed in Suriname accepteerde. Dit maakte blijkbaar zo een indruk op Bouterse dat hij alle revolutionaire termen schraptte uit de regeringsverklaring van de nieuwe regering.

Na een gesprek met de Amerikaanse ambassadeur stuurde Bouterse de Cubaanse ambassadeur weg uit Suriname. De VS had vlak daarvoor haar macht nog vertoond door Grenada binnen te vallen na de coup tegen Bishop. Bouterse koos voor lijfsbehoud in plaats van een radicale revolutie. Sital, inmiddels minister, accepteerde deze inbinding van Bouterse niet en stapte op. Bouterse stuurde hem samen met Joeman naar Cuba.¹⁹⁵

Bouterse krabbelt terug

Bouterse had het moeilijk. De economische crisis verergerde omdat Nederland het ontwikkelingsgeld direct na de Decembermoorden had stopgezet. Daarnaast daalde de waarde van bauxiet, het belangrijkste exportproduct van Suriname.¹⁹⁶ Het begrotingstekort liep in 1983 op tot 312 miljoen Surinaamse guldens, drie keer zo hoog als in 1982. De regering probeerde dit tekort op te vullen door middel van monetaire financiering. Volgens Buddingh' was dat de belangrijkste oorzaak van de economische ontwrichting in Suriname. In 1985 liep het tekort op tot 24,2 procent van het bruto nationaal product, een heel hoog percentage. In 1986 en 1987 liep dit nog met enkele tienden op.¹⁹⁷

In december 1983 staakten arbeiders massaal in de bauxietsector tegen belastingverhoging en later ook voor nieuwe verkiezingen. Geen enkele vakbond durfde de staking echter te steunen en de leiders van de staking bleven anoniem. Het Surinaamse leger kon niet ingrijpen omdat de Amerikaanse multinational Suralco opereerde in de bauxietsector en dit politieke consequenties zou hebben.¹⁹⁸

¹⁹² Dew, *The trouble in Suriname*, 81.

¹⁹³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 332-333.

¹⁹⁴ Dew, *The trouble in Suriname*, 93.

¹⁹⁵ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 333-334.

¹⁹⁶ Ibidem, 341.

¹⁹⁷ Ibidem, 341-342.

¹⁹⁸ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 334-335.

Er zat voor Bouterse niets anders op dan het nieuwe revolutionaire kabinet-Alibux, dat volledig uit RVP en PALU leden bestond, te ontbinden. Dit was echter niet genoeg voor de stakers die riepen om het einde van het militair regime.¹⁹⁹ Bouterse vormde een tijdelijke crisisregering met twee werkgeversorganisaties en de vakcentrales. Zij moesten helpen om in elf maanden 'duurzame democratische structuren' te ontwikkelen en de economische problemen aan te pakken.²⁰⁰

Terug naar democratie?

Bouterse kon geen al te radicale koers varen en had bij de bevolking niet genoeg steun voor zijn eigen politieke beweging, de in november 1983 opgerichte 25-Februaribeweging (VFB), ook wel Stanvaste genoemd. Na de Decembermoorden hadden de militairen de sympathie van bijna iedereen in Suriname verspeeld. Het gevolg was dat de aanhang van de VFB beperkt bleef. In de VFB zaten vooral militairen, radicale aanhangers en leden van de volksmilitie.

Uit nood ging Bouterse opnieuw in gesprek met de oude politieke leiders Arron en Lachmon, die dit keer wel een overeenkomst met hem sloten voor een regering. Arron en Lachmon hielden vast aan hun eis voor vrije verkiezingen, maar accepteerden een toezichhoudende rol van de militairen. Bouterse wist de afspraken, voornamelijk over democratisering, heel vaag te houden. Hij maakte heel goed duidelijk dat de militairen niet van plan waren hun macht op te geven.

Met een hoop pijn en moeite kwamen de leiders tot een verdrag en in juli 1986 trad het nieuwe interim-kabinet aan, bestaande uit onder andere de VHP, NPS en KTPI, met als premier de VHP'er Pertab Radakishun. Volgens de afspraken van dit kabinet met Bouterse zou Suriname voor april 1987 een grondwet en een volksvertegenwoordiging krijgen die overeen zouden komen met de grondbeginselen van een 'waarachtige democratie'.²⁰¹

Charisma ?

Bouterse bleek al snel de *supreme caudillo* onder de militairen. Hij oefende veel invloed uit op zijn medemilitairen, bleek tactisch politiek inzicht te hebben en straalde moed en zelfvertrouwen uit. Hij had een bepaalde honger naar macht en legde die uit aan het volk als een drang om Suriname uit het slop te helpen.

Bouterse had echter geen duidelijke ideologie en bezat nog geen grote retorische vaardigheden. Het volk had hem aan het begin van het militair regime het voordeel van de twijfel gegeven, maar Bouterse verspeelde dit door zijn autoritaire manier van regeren en door de Decembermoorden. De flair waarmee hij later in de publiciteit zou komen liet hij nog niet zien. Hij was meer bezig de macht te behouden, dan zich op een positieve manier te profileren voor het volk. In het openbaar verscheen hij in zijn militaire uniform, vaak met een zonnebril op. Het volk zag hem nog niet als een charismatisch leider. Hij was een autoritair-populistisch leider en nog geen charismatisch-populistisch leider.

¹⁹⁹ Dew, *The trouble in Suriname*, 96-97.

²⁰⁰ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 334-335.

²⁰¹ Ibidem, 336-339.

Hoofdstuk 6 1987 - 2000

Van militair naar democraat

Bouterse kwam in 1987 in een merkwaardige periode terecht. Hij kon het militair regime niet meer in stand houden. Om de begrotingstekorten te dichten was het Nederlandse ontwikkelingsgeld hard nodig. En de enige manier waarop ze Nederland weer zover zou krijgen dit betalen, was door terug te keren naar een democratie. Bovendien werd het militair regime in de gaten gehouden door de VS, die dit duidelijk liet merken. Daarnaast protesteerde een groot deel van het volk tegen de regering. Ook zij wilden hun democratie terug. Er zat niets anders op dan toenadering te zoeken tot de oude politici en het oude democratische systeem weer nieuw leven in te blazen. De enige manier voor Bouterse om aan de macht te blijven was door zich om te scholen van een militair naar een politiek leider. In hoeverre bleef Bouterse een populistische leider volgens de sleutelthema's van Taggart? En in hoeverre ontwikkelde hij zich hierbij tot een charismatisch leider?

Imagoschade

Terugkeren naar een democratie waarin Bouterse en de militaire top een rol konden spelen was echter zeer lastig. De militairen hadden inmiddels een reputatie opgebouwd van zelfverrijking ten koste van de staatskas. Zo had Bouterse een huis gekocht, het op staatskosten laten verbouwen, het terugverkocht aan de staat met een winst van meer dan 700.000 dollar, terwijl hij er gewoon in bleef wonen.²⁰² Bouterse en de belangrijkste militairen om hem heen hadden motorboten, Mercedesen en villa's. Dit konden ze onmogelijk zelf hebben betaald aangezien niemand van hen officieel meer dan 60.000 gulden verdiende.²⁰³

Daarbij kwam ook de verdenking dat het regime de begrotingsgaten vulde met inkomsten uit drugshandel. In maart 1986 werd Etienne Boereveen, vertrouweling van Bouterse, in Miami gearresteerd wegens drugshandel en veroordeeld tot twaalf jaar gevangenisstraf.²⁰⁴ Tijdens zijn rechtszaak lieten de aanklagers videobanden zien waarop Boereveen de undercover agenten die hem om de tuin leidden honderd hectare land en een cocaïne lab aanbiedt. Op de opnames zei hij dat hij en Bouterse de import van de voorraden zullen verzorgen en zaken met de politie regelen.²⁰⁵

Tel daar de Decembermoorden, de harde uitstraling van het militair regime en de economische wantoestanden bij op, en het leek een onbegonnen zaak voor de militairen om met hun politieke beweging op een succesvolle manier mee te doen aan democratische verkiezingen.

Imagoboost

De Surinaamse regering had een imagoboost nodig. In Washington bestonden bedrijven die gespecialiseerd waren in het verbeteren van het imago van buitenlandse regeringen en bedrijven. Voor 13.500 dollar per maand huurde de Surinaamse regering een Amerikaans consultant bureau in, Van Kloberg & Associates.²⁰⁶

²⁰² Dew, *The trouble in Suriname*, 105.

²⁰³ Ibidem, 113.

²⁰⁴ Richard Price, 'The killings in Suriname' in: *Cultural Anthropology* 10 (November 1995) 445.

²⁰⁵ Dew, *The trouble in Suriname*, 135.

²⁰⁶ Price, 'The killings in Suriname', 445-446.

Begin oktober 1987 bereidde Van Kloberg een bezoek van Bouterse voor aan New York. Bouterse maakte het zichzelf al direct onmogelijk door te eisen dat hij ontvangen zou worden door president Reagan of vicepresident Bush. Toen hij hoorde dat dit niet ging gebeuren voelde hij zich onheus bejegend en weigerde hij nog iemand te ontmoeten. Van Kloberg liet echter namens Bouterse door een ghostwriter een brief naar de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties sturen waarin hij plechtig beloofde 'to introduce to the world a free and democratic Republic of Suriname.' Het lukte het consultant bureau om een bezoek te regelen met Ed Koch, de burgemeester van New York, en John Joseph O'Connor, aartsbisschop van New York.²⁰⁷ Voorafgaand aan de ontmoeting stuurden ze Bouterse naar de luxe kledingzaak Barney's om zich een gepast blauw pak met een nette stropdas te laten aanmeten.²⁰⁸

Van Kloberg moedigde de Surinaamse regering aan een betere relatie met Nederland op te bouwen en probeerde overal regeringen en internationale instituties te overtuigen dat Suriname op weg was de democratie te herstellen. Het lukte ze om delegaties uit vijftien landen, waaronder de VS, naar Suriname te krijgen om eind 1987 de verkiezingen te aanschouwen. Een functionaris van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken zei later over Van Kloberg: 'They did play a role and from all I can see it was a constructive role in encouraging them to go through with the referendum and the elections.'²⁰⁹

Binnenlandse Oorlog

Wat de imagoverbetering van de militairen nog meer in de weg zat was het uitbreken van de Binnenlandse Oorlog. Een kleine groep gewapende Marrons pleegden guerilla-acties op militaire posten.²¹⁰ Dezelfde Marrons die Bouterse zo de hemel in had geprezen tegenover Oltmans keerden zich nu tegen hem. Bouterse had de Marrons juist achter zich proberen te krijgen door ze werk aan te bieden in de publieke sector. Honderden Djuka Marrons waren in het leger terecht gekomen, en de helft van het bodyguard team achter Bouterse bestond uit Marrons. Om hun survival technieken vond Bouterse ze heel waardevol.²¹¹

Uit ditzelfde team van bodyguards rond Bouterse kwam de Marron Ronnie Brunswijk, leider van de guerrillagroep. In 1984 was hij ontslagen na onenigheid over geld. Hij vertrok naar Nederland waar hij in contact kwam met het Surinaams verzet tegen het militair regime. Daar moedigden onder andere Haakmat en Van Rey hem aan om de guerrilla-acties te beginnen.²¹²

De acties van de Marrons in het binnenland tegen het leger deden denken aan de oorlogen in de zeventiende en achttiende eeuw die de Marrons voerden tegen hun slaveneigenaren.²¹³ Dit imago kon Bouterse slecht gebruiken in een tijd waarin hij al alle zeilen bij moest zetten om zijn macht te behouden. Hij besloot hard terug te slaan. Bouterse riep de noodtoestand uit in de districten

²⁰⁷ David Binder, 'Washington talk: Diplomacy and public relations; image maker aids new democracy' in: *The New York Times* (25 januari 1988) <http://www.nytimes.com/1988/01/25/us/washington-talk-diplomacy-and-public-relations-image-maker-aids-new-democracy.html?pagewanted=all&src=pm>

²⁰⁸ Price, 'The killings in Suriname', 446.

²⁰⁹ Binder, 'Washington talk: Diplomacy and public relations; image maker aids new democracy'.

²¹⁰ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 350.

²¹¹ Dew, *The trouble in Suriname*, 120-122.

²¹² Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 350.

²¹³ Dew, *The trouble in Suriname*, 120.

Marowijne, Sipaliwini en Brokopondo, wat zijn militairen daar alle vrijheid van handelen gaf. Marrondorpen werden vernietigd door militaire troepen op zoek naar de 'terroristen'.²¹⁴

Op 29 november leidde dit tot een bloedbad in het dorpje Moiwana. Door geruchten dat het guerrillaleger daar had geslapen, schoot een legereenheid 39 dorpsbewoners neer, voornamelijk vrouwen en kinderen. Daarna reisde de legereenheid door naar het geboortedorp van Brunswijk, Moengo Tapoe, waar ze familieleden van Brunswijk doodschoten.

Deze harde aanpak zorgde echter alleen maar voor meer sympathie voor het guerrillaleger, dat naar 300 man groeide eind 1986. Brunswijk werd gezien als een soort Robin Hood die voor rechtvaardigheid vocht. Hij versterkte dit door goederen uit te delen onder de bevolking die ze buit hadden gemaakt bij overvallen. Dit imago gaf hen de naam 'Surinaams Nationaal Bevrijdingsleger', later omgedoopt tot 'Junglecommando'.²¹⁵

Het Junglecommando bleek verrassend succesvol. Bij het dorp Bigiston was ze de Echo Compagnie, de beste strijdkracht van Bouterse, te slim af. Het Junglecommando liet drie kano's vol ammunitie zinken, doodden vier, verwondden vijf en namen drie soldaten gevangen, waaronder de commandant.²¹⁶ Op 30 augustus 1987 veroverde Brunswijk de vliegstrip en de politiepost op Stoelmanseiland, waar hij zijn hoofdkwartier vestigde. Een paar dagen later haalde het Junglecommando een helikopter uit de lucht die het leger van Brazilië had gehuurd. In oktober had Brunswijk vier vliegstrips in zijn bezit en had hij een Cessna-vliegtuigje en een passagiersvliegtuig gevorderd.²¹⁷

Winti

De schijnbare onoverwinnelijkheid van Brunswijk in de beginperiode van het Junglecommando zorgde voor geruchten dat de *winti*, de goden, aan zijn kant stonden. Het *Winti*-geloof is een Surinaamse samensmelting van de Afrikaanse geloofstradities. Afro-Surinamers geloven dat de *winti*, bovennatuurlijke wezens, zijn meegereisd met hun Afrikaanse voorouders toen zij naar Suriname werden vervoerd op de slavenschepen. Zij brengen offers aan de *winti* om hen gunstig te stemmen. Gebeurt dit niet, dan worden zij gestraft met ziekte en dood. Vooral bij de Marrons bestaan de Afrikaanse geloofsrituelen nog, maar ook bij de Afrikaanse slaven, die bekeerd werden tot het Christendom, bleven er veel Afrikaanse rituelen bestaan. Bij hen ontstond er een gecreoliseerde vorm van het Christendom.²¹⁸

Zowel Bouterse als Brunswijk had waarschijnlijk een *obiaman* bezocht, een *winti*-priester die ze kon helpen de *winti* naar hun hand te zetten in de strijd. Toen men vermoedde dat de *winti* aan de kant van Brunswijk stonden, werden de manschappen van Bouterse bang om de jungle in te gaan. Dit leidde tot desertie in het Nationaal Leger.²¹⁹ Het zou goed kunnen dat Bouterse zich gedurende deze periode bewust werd van de krachtige invloed van religie in Suriname. Elf jaar later bekeerde hij zich namelijk openlijk tot de Pinkstergemeenschap, een populaire religieuze kerk in Suriname. 'Vergeving'

²¹⁴ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 350.

²¹⁵ Ibidem, 350.

²¹⁶ Dew, *The trouble in Suriname*, 124.

²¹⁷ Ibidem, 125.

²¹⁸ H. Jap-A-Joe ea., 'The Quest for Respect. Religion and Emancipation in Twentieth-Century Suriname' in: R. Hoefte ed., *20th Century Suriname. Continuities and Discontinuities in a New World Society* (Leiden 2001) 200-208.

²¹⁹ Dew, *The trouble in Suriname*, 124-126.

is bij de Pinkstergemeenschap een belangrijk begrip. Bouterse wist later handig een beroep te doen op dit begrip.

Hard terugslaan

Bouterse is op zijn best als hij zelf de rebel is die tegen het gezag ingaat. Vandaar ook dat hij het verschrikkelijk vond dat Brunswijk in de Binnenlandse Oorlog een Robin Hood genoemd werd. Bouterse werd hierdoor weer met zijn neus op de feiten gedrukt: hij was zelf het gezag geworden, tegen wie gerebelleerd werd. Het institutionele dilemma van de populist.

De enige manier voor Bouterse om de macht te behouden was door hard terug te slaan. Hij stopte alle geldstromen naar de Marronstammen. In oktober 1987 verklaarde Bouterse dat iedereen die in het openbaar over Brunswijk sprak gezeseld zou worden en twee dagen in de gevangenis zou belanden. Publieke figuren van wie bekend was dat ze anti-Bouterse waren moesten zich geregeld melden bij de autoriteiten.²²⁰

Invasieplannen

Bouterse hield premier Radhakishun tot zijn woede niet op de hoogte van de Binnenlandse Oorlog.²²¹ Radhakishun wilde onderhandelen met Brunswijk, maar Bouterse wilde dat perse niet. Daarnaast wilde Radhakishun af van minister van Buitenlandse Zaken Herrenberg, wat Bouterse weigerde. Volgens geruchten omdat Herrenberg betrokken was bij de cocaïnehandel waar de hele militaire top van profiteerde.²²²

De spanningen tussen Radhakishun en Bouterse liepen op. Volgens NPS'er Arthy Jessurun, toen minister van Volksgezondheid, was Radhakishun 'recht voor zijn raap' en gingen hij en Bouterse 'soms letterlijk met elkaar op de vuist' tijdens hun wekelijkse ontmoeting.²²³

Radhakishun zag geen andere oplossing dan hulp in te schakelen. In oktober 1986 reisde hij met twee andere politici naar Nederland om het ministerie van Buitenlandse Zaken te vragen of zij Bouterse konden afzetten. In november 2010 gaven Ruud Lubbers, Hans van den Broek en Wim van Eekelen, respectievelijk premier, minister van Buitenlandse Zaken en minister van Defensie in het kabinet-Lubbers I, toe dat zij in 1986 een invasie in Suriname hebben overwogen. Omdat het verzoek uit Suriname zelf kwam en omdat de mensenrechten heftig geschonden werden in de Binnenlandse Oorlog, vonden ze een inval gerechtvaardigd. Samen met de VS werd er een invasieplan uitgewerkt. Uiteindelijk, na wikken en wegen, werd het plan in januari 1987 definitief afgeblazen²²⁴ omdat Nederland bang was voor een te grote chaos in Suriname na ingrijpen.²²⁵

²²⁰ Dew, *The trouble in Suriname*, 124-126.

²²¹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 112.

²²² Frank van Kolschooten, 'Reconstructie: Hoe Nederland een aanval op Suriname overwoog' in: *Volkskrant.nl* (20 november 2010)

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/1060293/2010/11/20/Reconstructie-Hoe-Nederland-eeen-aanval-op-Suriname-overwoog.dhtml>

²²³ Stieven Ramdhari, 'Surinaamse regering: wij hadden gelijk' in: *Volkskrant.nl* (22 november 2010)

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/1061134/2010/11/22/Surinaamse-regering-wij-hadden-gelijk.dhtml>

²²⁴ Van Kolschooten, 'Reconstructie: Hoe Nederland een aanval op Suriname overwoog'.

²²⁵ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 357.

Eind februari 1987 liet Bouterse op een persconferentie weten: 'Het militair gezag steunt Radhakishun niet langer'.²²⁶ Als reden gaf hij onder andere de vele buitenlandse reisjes die Radhakishun maakte zonder overleg. Uit solidariteit traden drie ministers van de oude partijen met Radhakishun af. Jules Wijdenbosch, vicepremier en lid van de VFB, werd plaatsvervangend premier.²²⁷ Radhakishun bezorgde Bouterse te veel last, maar dat hij bijna heeft gezorgd voor zijn ondergang wist Bouterse naar alle waarschijnlijkheid niet tot Lubbers, Van den Broek en Van Eekelen dit bekend maakten in 2010.

Voedingsbodem verkiezingen 1987

Eind 1986 groeide de schaarste op de markt tot een record. Veel alledaagse producten waren niet meer te krijgen, of alleen nog op de zwarte markt. Kranten moesten noodgedwongen sluiten, dit keer niet uit censuur, maar omdat er geen krantenpapier meer beschikbaar was. In oktober ontstond er een rel over de verdeling van voorraden die uit Nederland gestuurd waren. Twee Surinamers kwamen daarbij om het leven.²²⁸

Op de vooravond van de zevende verjaardag van de revolutie op 25 februari 1987, braken er demonstraties van middelbare scholieren uit tegen het regime. Ze hadden genoeg van de schaarste en droegen spandoeken met daarop 'Geen brood, geen school' en 'Bouterse zeven jaar niets gedaan, nu is het tijd om weg te gaan'. Op één van die demonstraties volgden militairen en politieagenten de scholieren tot in hun scholen en sloegen op een aantal van hen in, wat leidde tot algemene verontwaardiging. De minister van Onderwijs sloot hierna voor een paar dagen de scholen in de hoop dat daardoor de lust tot demonstreren af zou nemen. Bouterse liet op de tv weten dat er binnenkort weer genoeg voedsel en andere middelen zouden zijn. Het scholierenverzet duurde echter nog weken voort²²⁹ en arbeiders uit de bauxietsector sloten zich bij hen aan.

Democratie?

Om het volk weer tot bedaren te brengen beloofde Bouterse een referendum over de grondwet in september.²³⁰ Hij had aan Arron en Lachmon echter duidelijk gemaakt dat de militairen hun politieke macht niet zouden opgeven. Op een slimme manier zorgde hij ervoor dat er volgens afspraak in 1987 een nieuwe grondwet kwam, maar dat de militaire top zich nog steeds kon bemoeien met het bestuur. In de nieuwe grondwet liet Bouterse opnemen dat het leger volgens de officiële vermelding 'de soevereiniteit en zelfstandigheid' en 'de hoogste rechten en vrijheden van land en volk' moest beschermen. In de praktijk kwam dit erop neer dat het Militair Gezag nog steeds veel invloed had op de regering. Arron en Lachmon kregen hun zin in de eis dat de Nationale Assemblée, het Surinaamse Parlement, als hoogste staatsorgaan via directe, algemene en geheime verkiezingen werd samengesteld.²³¹ Bouterse liet voor het referendum weten dat als het voorstel afgekeurd zou worden, dat er dan geen verkiezingen zouden komen.²³²

²²⁶ Ramdhari, 'Surinaamse regering: wij hadden gelijk'.

²²⁷ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 173.

²²⁸ Dew, *The trouble in Suriname*, 135.

²²⁹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 173.

²³⁰ Dew, *The trouble in Suriname*, 128.

²³¹ Ibidem, 101.

²³² Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 347.

Bouterse kon met deze constructie op geen enkele manier verliezen. Mochten er verkiezingen komen dan zou hij óf verkozen worden en via de regering macht uitoefenen, óf de verkiezingen verliezen maar via de militaire inspraak toch invloed blijven uitoefenen.

De grondwet werd uiteraard goedgekeurd en met de Nationale Democratische Partij (NDP) die Bouterse had opgericht deed hij mee met de verkiezingen die op 25 november 1987 plaatsvonden. Door alle gebeurtenissen was er een hernieuwde verbroedering tussen de oude partijen ontstaan. De NPS, VHP en KPTI richtten het blok 'Front voor democratie en ontwikkeling' op met een gezamenlijke kandidatenlijst.

Bouterse had de gemoedstoestand in het land compleet onderschat. Een groot deel van zijn electoraat, Marrons, jongeren en arbeiders, hadden zich tegen hem gekeerd. Bouterse werd dan ook genadeloos verslagen door het Front, dat 40 zetels, 90 procent van de stemmen kreeg. De NDP moest het doen met slechts 3 zetels. In januari 1988 trad de nieuwe regering aan met Ramsewak Shankar (VHP) als president en Arron als vicepresident. De functie van premier was met de nieuwe grondwet veranderd in de functie van vicepresident. De president had nog steeds de uitvoerende bevoegdheden en de vice-president had nu de dagelijkse leiding over het kabinet.²³³

'Joker' Shankar

Al snel bleek dat net als met de regering-Radhakishun, Bouterse nog steeds de touwtjes in handen had bij de nieuwe regering-Shankar. Cultureel antropoloog H.U.E. Thoden van Velzen concludeerde in 1989 dat na een jaar van burgerregering de positie van de militairen sterker was dan ooit: 'The new government is little more than a convenient facade for Bouterse's dictatorship'.²³⁴

Net als met de regering van Radhakishun wilde Bouterse niet dat de regering van Shankar zich met de Binnenlandse Oorlog bemoeide. De burgerregering had op 21 juli 1989 na lange onderhandelingen een vredesakkoord gesloten met het Junglecommando. Vlak na de ondertekening verwierp Bouterse dit akkoord en bestempelde het als verraad en onconstitutioneel. Eerder had hij gezegd dat hij niet met de 'terroristen' zou onderhandelen. Zijn eer stond dus op het spel door dit vredesakkoord. Daarbij wilde hij duidelijk laten zien wie de baas was.²³⁵ Later ging hij overigens zelf wel in onderhandeling met het Junglecommando.

Om meer invloed te krijgen op het Junglecommando zocht Bouterse toenadering tot een groep Indianen die hij bewapende en de Tucajana Amazones noemde. Daarnaast bewapende hij nog twee kleine Marrongroepen. Shankar liet in het openbaar machteloos weten dat de acties van de gewapende groepen en het leger niet in opdracht van de regering werden uitgevoerd. Het Militair Gezag had al meerdere malen aan de oude partijen voorgesteld om vervroegde verkiezingen uit te schrijven. Zowel de NDP als een aantal politici van de oude partijen vonden de regering-Shankar te machteloos en besluiteloos. Shankar was echter iedereen voor door op 24 december 1990 een radio- en tv-toespraak naar de media op te sturen met de mededeling dat er vervroegde verkiezingen zouden komen, maar dat zijn regering tot die tijd zou blijven zitten. De legertop liet alle tv- en radiostations bezetten, maar kon niet meer voorkomen dat radio *Apintie* de toespraak uitzond.²³⁶

Hardere maatregelen bleken dus nodig om Shankar van zijn positie te stoten. De legertop besloot diezelfde avond tot een slim uitgedachte machtsovername. Allereerst nam Bouterse ontslag

²³³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 347-348.

²³⁴ Price, 'The killings in Suriname', 446.

²³⁵ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 351-352.

²³⁶ *Ibidem*, 352-355.

als legerleider met de reden dat hij niet meer met een 'joker' als Shankar wilde samenwerken. Hij gaf als reden hiervoor een voorval van een week daarvoor op Schiphol. Shankar was niet voor hem opgekomen toen Bouterse op Schiphol als een ongewenste vreemdeling behandeld werd.

Daarna nam het leger tijdens een bijeenkomst in de kazerne een motie aan waarin het vertrouwen in de regering en de president werd opgezegd. Iwan Graanoogst, waarnemend commandant op de plek van de afgetreden Bouterse, belde naar Shankar met de woorden: 'Maakt u geen problemen. Voorkom escalatie en ga rustig naar huis. Het leger heeft de regeermacht in de Republiek Suriname overgenomen.' Het kabinet-Shankar trad na deze 'telefooncoup' af.²³⁷

Staatskas uitgeput door NDP

Het nieuwe interim-kabinet bestond voornamelijk uit NDP-leden. Jules Wijdenbosch, NDP-voorzitter, werd vicepresident en Johan Kraag, een 77-jarig niet-actief NPS-lid, werd president. De NDP kwam direct met een aantal populistische maatregelen die haar hervreking moest garanderen. Met geld uit de staatskas importeerde de regering voor tientallen miljoenen Surinaamse guldens aan voedingsmiddelen, die met subsidie op de markt kwamen. Daarbij werden de ambtenarensalarissen en ouderdomsuitkeringen verhoogd. Het overheidstekort verdubbelde hierdoor bijna in de eerste helft van 1991.²³⁸

Het was niet genoeg om het vertrouwen van de bevolking te herwinnen. De coalitie van het 'Nieuw Front', bestaande uit de NPS, VHP, KTPI en nieuwkomer de Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA), won weer de verkiezingen. De NDP was wel sterk gegroeid van drie zetels in 1987 naar twaalf zetels. Het Nieuw Front had negen zetels verloren. Dit zorgde ervoor dat de presidents- en vicepresidentskandidaat die het Nieuw Front naar voren schoof twee keer door het Parlement werd afwezen. Voor het verkiezen van de president was namelijk tweederde van de stemmen in het Parlement nodig en het Nieuw Front bezat veel minder zetels dan daarvoor. Uiteindelijk werd de NPS'er Ronald Venetiaan op 7 september 1991 gekozen als president.²³⁹

Venetiaan pakt de militairen aan

Vanaf het begin was de eerste prioriteit van Venetiaan om de politieke macht van de militairen te verkleinen. Venetiaan had een reputatie van integriteit en handige diplomatie, die hem veel zou opleveren. Maar hij slaagde ook veel beter dan zijn voorgangers om de invloed van de militairen in te perken omdat voor de buitenwereld steeds duidelijker werd dat de militaire top betrokken was bij grootschalige drugshandel. Een Nederlands militair eskader werkte inmiddels samen met de VS om drugshandel in het Caribisch gebied tegen te gaan. Daarbij was de NDP niet meer alleen in de oppositie. Het Democratisch Alternatief '91 (DA 91), geïnspireerd op het Nederlandse D66, had negen zetels weten te veroveren.²⁴⁰

De beste manier om de militairen aan te pakken was door de banden met Nederland weer aan te halen. Door een artikel op de voorpagina van de *Washington Post* over de verdenkingen van de betrokkenheid van het Surinaamse leger bij internationale drugshandel werd Bouterse niet uitgenodigd bij een overleg tussen de Surinaamse en Nederlandse Ministeries van Defensie. Hij kon

²³⁷ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 354-355.

²³⁸ Ibidem, 356-358.

²³⁹ Ibidem, 359.

²⁴⁰ Dew, *The trouble in Suriname*, 190.

niet anders dan vanaf de zijlijn boos het beleid van Venetiaan bekritisieren. Daarna laste Venetiaan de jaarlijkse viering van de militaire coup af in februari 1991 en maakte beloftes, hoewel heel vaag, over het juridisch aanpakken van de daders van de Decembermoorden.²⁴¹

De belangrijkste stap van Venetiaan was een wijziging in de grondwet die de rol van de militairen in de regering uitsloot. Eind oktober 1991 keurde het Parlement, door de medewerking van DA 91, de wijziging goed.²⁴² Dit was een duidelijk signaal voor Nederland dat ze weer op een serieuze manier konden overleggen met Suriname. Op 18 juni 1992 tekenden Lubbers en Venetiaan het 'Raamverdrag inzake vriendschap en nauwere samenwerking'.²⁴³ Het toekennen van het ontwikkelingsgeld kwam echter traag op gang omdat Nederland hoge eisen stelde aan de Surinaamse economische herstructurering, die in het Surinaamse Parlement werd afgedaan als te veel bemoeienis vanuit Nederland.²⁴⁴

Gilds versus Bouterse

Bij het Raamverdrag waren ook afspraken gemaakt over een reorganisatie van het Surinaamse leger. Venetiaan was echter voorzichtig in de aanpak van Bouterse. Toen Bouterse hoorde over de bijeenkomst op Bonaire kondigde hij aan een delegatie van de strijdkrachten mee te sturen. Siegfried Gilds, de minister van Defensie, weigerde dit en liet weten Bouterse te ontslaan als hij dwars zou liggen. Venetiaan wist het conflict te sussen door te verklaren de legerleiding in de bestaande vorm te handhaven en misdaden uit het verleden vooralsnog niet te vervolgen. Een wisseling van legerleider zou volgens Venetiaan alleen maar tot onzekerheid leiden: 'Laten we Bouterse handhaven als legerleider. Van hem weten we wat we aan hem hebben. Laten we hopen dat hij zijn lesje heeft geleerd en van zijn opvolger weten we dat niet zeker.'²⁴⁵

Gilds legde zich neer bij het besluit van Venetiaan, maar wachtte de volgende misstap van Bouterse af om weer in actie te komen. Hij had gemerkt met wat voor sluwe tegenstander hij te maken had. Gilds:

'We zijn een keer zelfs bij Boerenveen gaan praten met Bouterse. Om afspraken te maken, over wat de regering wilde. Het probleem met Bouterse was namelijk dat hij 's avonds een gesprek met me heeft, we praten heel mooi daarover. Maar de volgende dag gaat hij het podium op en vertelt hij het leger heel andere dingen en haalt hij je bovendien neer als minister.'²⁴⁶

Gilds kwam direct in actie toen Bouterse als NDP'er in de kazerne waarschuwde voor te snelle en verregaande hervormingen in het leger. Sinds de grondwetswijziging mocht het leger zich niet meer met de politiek bezig houden en Gilds verbood Bouterse om de kazerne als politieke spreekbuis te gebruiken. Een paar maanden van relatieve rust gingen voorbij. Toen *Vrij Nederland* echter in november 1992 een artikel publiceerde over de illegale rijkdommen van Bouterse kon hij zich niet meer inhouden. In de kazerne leverde Bouterse tegenover zijn manschappen en de pers heftige kritiek op de regering.²⁴⁷ In dezelfde toespraak maakte hij de nabestaanden van de slachtoffers van

²⁴¹ Ibidem, 191-192.

²⁴² Ibidem, 191.

²⁴³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 359-360.

²⁴⁴ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 248-250.

²⁴⁵ Ibidem, 238.

²⁴⁶ Ibidem, 241.

²⁴⁷ Ibidem, 242.

de Decembermoorden uit voor CIA-trawanten en beschuldigde de slachtoffers van de Decembermoorden nog steeds van het plannen van een CIA-coup. Veel Parlementsleden wilden hierna de hele legerleiding uit haar functie ontheffen. Venetiaan was echter beducht voor een escalatie en wachtte nog even. Toen Bouterse nog een keer het vergaderverbod in de kazerne negeerde, liet Venetiaan hem naar het presidentieel paleis komen. Bouterse diende hierna op 20 november 1992 zijn ontslag in als legerleider.²⁴⁸

Hoe groot de invloed van Bouterse en de militaire top tot dat moment was geweest, bleek uit het feit dat nabestaanden pas op 8 december 1992, tien jaar na de Decembermoorden, een herdenking durfden te organiseren.²⁴⁹

De contracoup van Venetiaan

Graanoogst nam voor de tweede keer de positie van legerleider over van Bouterse. Bouterse was nu weg, maar het Militair Gezag bestond nog steeds uit de trouwe Bouterse-aanhangers Graanoogst, Sital, Mijnsals en Boereveen (vervroegd vrijgelaten uit de gevangenis in Miami). Zij eisten dat Gilds zou aftreden. Gilds wilde hen op zijn beurt allemaal ontslaan, waar veel NPS'er het roerend mee eens waren. Weer zette Venetiaan een voorzichtige tactiek in. Hij weigerde de legertop te ontslaan zonder grondige juridische voorbereiding. In april 1993 benoemde Venetiaan Arti Gorré als nieuwe legerleider. Het Militair Gezag accepteerde de benoeming van deze 'verrader' niet, die één van de zestien coupgelegers was geweest in 1980, maar na onenigheid met Bouterse het leger had verlaten. De spanning steeg in en rond de kazerne en veel landen, waaronder de VS en de hele Europese Gemeenschap, boden hun hulp aan Venetiaan aan.²⁵⁰

Venetiaan liet de belangrijkste officieren uit het leger naar zich toe komen om ze te polsen over de situatie. Bouterse liet de officieren weten dat ze daarna direct naar hem moesten komen om te melden waar ze het met Venetiaan over gehad hadden. Wat Bouterse echter niet goed inschatte was dat een groot deel van de officieren met een scheef oog hadden toegekeken hoe hij en zijn staf zich verrijkten. Daarbij voelden veel officieren de Decembermoorden als iets waarvoor zij medeverantwoordelijk werden gehouden terwijl ze er niets mee te maken hadden gehad. Wel hadden ze hard gevochten in de Binnenlandse Oorlog, terwijl Bouterse en zijn mannen de oorlog gebruikt hadden om aan te verdienen en zelfs drugsdeals hadden gesloten met Brunswijk.²⁵¹

Venetiaan liet zien dat hij net zulke politieke spelletjes kon spelen als Bouterse. Hij hoefde alleen maar de juiste sentimenten aan te snijden en de juiste officier te vinden om Bouterse in het nauw te drijven.

Dit werd officier Ernst Mercur, erg geliefd bij zijn manschappen. In plaats van zich te melden bij Bouterse, vertrok Mercur na zijn gesprek met Venetiaan gewoon naar huis. Toen Gorré een paar dagen later officieel aangesteld werd als legerleider liet Mercur het Parlementsgebouw door aan hem trouwe militairen omsingelen om Gorré tegen eventuele aanslagen te beschermen. George Findlay, hoofdredacteur van *De West* noemde het 'een coup in het voordeel van Venetiaan'. De vier leiders van het Militair Gezag dienden hun ontslag in en daarmee was de macht van Bouterse binnen de strijdkrachten gebroken. Mercur werd bevorderd tot commandant van de landmacht.²⁵²

²⁴⁸ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 361.

²⁴⁹ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 47.

²⁵⁰ Dew, *The trouble in Suriname*, 193-194.

²⁵¹ Ibidem, 237.

²⁵² Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 243-245.

Voedingsbodem verkiezingen 1996

Hoewel Venetiaan successen boekte met het terugdringen van de macht van de militairen en het beëindigen van de Binnenlandse Oorlog in juli 1992, ging het op economisch gebied minder goed. Hij had bij het tot stand komen van het Raamverdrag met Nederland aangegeven bereid te zijn tot vergaande economische hervormingen. Binnen het Nieuw Front vielen de vanuit Nederland voorgestelde hervormingen echter niet allemaal even goed.²⁵³ Vaak kwam dit opnieuw door de etnische verschillen. Zo was de NPS tegen sanering van het ambtenarenapparaat en de staatsbedrijven omdat daar voornamelijk creolen werkten en was de VHP tegen een onroerendgoedbelasting omdat dat vooral negatief zou uitpakken voor Hindoestaanse grondbezitters.²⁵⁴

Uiteindelijk nam het Parlement een motie aan in januari 1992 voor devaluatie van 400 procent van de Surinaamse gulden (Nederland had 1000 procent geëist). Onmiddellijk steeg de dollar naar grote hoogte en braken er stakingen uit in bijna alle sectoren van de economie. In 1992 groeide de inflatie tot bijna 50 procent.²⁵⁵

In 1994 verergerde de inflatie die vooral de salarissen van ambtenaren aantastte. Er ontstond onrust in de maatschappij. Pas halverwege 1995 lukte het bankpresident André Telting om monetaire stabiliteit tot stand te brengen. Tegen die tijd had de bevolking echter het vertrouwen in het Nieuw Front verloren.²⁵⁶

In 1995 was Suriname het op één na armste land van het Caribisch gebied geworden, na Haïti.²⁵⁷ In deze periode groeide het verschil tussen arm en rijk nog verder. Degenen die van het militair regime geprofiteerd hadden woonden in mooie buurten, afgescheiden van de rest van Paramaribo. De kloof tussen arm en rijk werd ook steeds meer een kloof tussen jong en oud. Jonge mensen hadden het meeste last van de werkloosheid.²⁵⁸

Vooraf de middenklasse, die na de Tweede Wereldoorlog in Suriname flink gegroeid was²⁵⁹, werd tijdens de eerste regeringsperiode van Venetiaan zwaar getroffen door de economische neergang.²⁶⁰ Inkomens gingen omlaag en consumptiegoederen werden duurder.²⁶¹ De midden- en arbeidersklasse kwam langzamerhand terecht in de onderklasse.²⁶² Ook in de landbouw konden vele kleine, voornamelijk Hindoestaanse en Javaanse, boeren het hoofd niet boven water houden.²⁶³

Erfenis van het militair regime

Samenwerking binnen het Nieuw Front was extra moeilijk door de belangen van de (door critici genoemde) *tarantula's*. Dit was de groep politici, zakenmannen en militairen die zich tijdens het

²⁵³ Dew, *The trouble in Suriname*, 196-197.

²⁵⁴ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 363-364.

²⁵⁵ Dew, *The trouble in Suriname*, 197-198.

²⁵⁶ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 251.

²⁵⁷ Aspha Bijnaar, 'Het zijn onze mensen. We gaan ze nooit in de steek laten! Dertig jaar onafhankelijkheid, dertig jaar onderlinge steun', in: Meel P. ed., *Ik ben een haan met een kroon op mijn hoofd: pacificatie en verzet in postcoloniaal Suriname* (Amsterdam 1007).

²⁵⁸ De Bruijne, 'A city and a nation', 31.

²⁵⁹ Hoefte en Meel, 'Introduction', xv.

²⁶⁰ Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit', 238.

²⁶¹ De Bruijne, 'A city and a nation', 30-31.

²⁶² Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 257.

²⁶³ Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit', 239.

militair regime hadden verrijkt door middel van corruptie, drugshandel en goudwinning. Veel Hindoestaanse zakenlieden waren banden aangegaan met de militaire top om via criminele wegen en vriendjespolitiek een fortuin te vergaren. De *tarantula's* bevonden zich dus binnen de VHP en de NDP. Venetiaan leverde openlijk kritiek op hen, waardoor de spanning binnen de VHP steeg. Omdat ze niet openlijk hun belangen konden verdedigen, beschuldigden *tarantula's* Venetiaan van het bevoorordelen van creolen bij ambtelijke benoemingen. In 1995 adviseerde de adviesraad van de VHP zelfs het hoofdbestuur om een afzettingsprocedure tegen Venetiaan te beginnen. Lachmon pleitte echter nog altijd voor zijn verbroederingspolitiek.²⁶⁴

Van militair naar politiek leider

Bouterse wierp zich na zijn ontslag als legerleider volledig op de politiek en werd gekozen als voorzitter van de NDP. Wat weer opvalt is de onvermoeibaarheid van Bouterse. Sinds de coup was bijna de hele kring van getrouwen rond Bouterse veranderd. In 1991 hadden alleen Marcel Zeeuw en Roy Esajas van de zestien coupplengers nog hoge functies rondom Bouterse.²⁶⁵ Na zijn ontslag als legerleider was het niet raar geweest als Bouterse zich had teruggetrokken uit het publieke domein. Na alle gebeurtenissen in de jaren tachtig leek het bijna onmogelijk dat hij democratisch gekozen zou worden.

Bouterse ging echter onvermoeibaar door als partijleider van de NDP. Het is echter de vraag of hij een politieke loopbaan begon uit ambitie of omdat hij niet anders kon. Hij had inmiddels zoveel belangen in het criminele circuit dat hij een hoge positie nodig had om zijn zaakjes zeker te stellen. Bovendien zou een politieke positie hem onschendbaar kunnen maken voor mogelijke vervolging.

En vervolging was inmiddels een mogelijkheid. Het Haagse Copa-team (Colombia-Paramaribo-team) deed onderzoek naar het Surinaamse drugskartel, het 'Surikartel'. In 1993 kwam een smeergeldzaak aan het licht van het Surikartel met de twee Nederlandse bedrijven Begro en Insulaire, waar Bouterse volgens het onderzoek goed van had geprofiteerd. Deze 'Begro-Insulaire' affaire zorgde voor een versnelling van het onderzoek naar het Surikartel, waar veel van de zestien coupplengers deel van uitmaakten.²⁶⁶

Bouterse was binnen zijn partij ook niet meer zo onschendbaar. In januari 1993 begonnen twee burgerpolitici uit de NDP, Ernie Brunings en fractievoorzitter Frank Playfair, heftige kritiek te leveren op Bouterse. Zij wilden de militaire invloed uit de partij en meer interne partijdemocratie. Bouterse was echter duidelijk in zijn standpunt: 'De legerleiding is de NDP-leiding, de NDP-leiding is de legerleiding'. Er viel niet over te discussiëren. Brunings en Playfair verlieten samen met hun Parlementszetels de NDP en richtten de Democratische Partij (DP) op.²⁶⁷

Heartland

Bouterse begon met de omscholing van militair naar politiek leider. Hij moest zijn imago veranderen. Hij moest naar de mensen toegaan en ze overtuigen van zijn standpunten in plaats van die met dwang opleggen. Langzamerhand groeide hij in zijn nieuwe rol.

²⁶⁴ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 364-367.

²⁶⁵ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 237.

²⁶⁶ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 365-366.

²⁶⁷ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 243.

Zijn *heartland* was niet veranderd. Hij trok het binnenland in om de Marrons en Indianen voor zich te winnen. Door het districtenstelsel in Suriname waren er in het binnenland met relatief weinig stemmen veel zetels te halen. En Bouterse had goede contacten opgebouwd in het binnenland door zijn handel in hout en goud. Een anoniem Surinaams politicus vertelt waarom Bouterse ontzettend populair is in het binnenland:

‘Maar hij zit dus met Aboikoni en Gazon (de granman van de Saramaka en de Aukaners) uren te filosoferen, (...) zit constant uit te leggen wat een wijze mensen dat zijn. En hij eet wat ze eten, niet voor politiek opportunisme ofzo, hij zegt, hij vindt het leuk. Hij logeert bij ze, die bosnegers zeggen ook, als je mijn stem wilt hebben moet je een nacht bij me slapen. Hij doet dat constant. (...) ze voelen en merken dat hij echt van ze houdt ook. Ja ja. De indianen, de bosnegers, het bosleven, vindt hij prettig, prachtig.’²⁶⁸

Ook bezocht Bouterse de arme volkswijken in Paramaribo. Hij concentreerde zich op de gewone man, die onder moeilijke omstandigheden moest zien te overleven. Daarbij wist hij dat hij van de midden- en hoge klassen in Suriname weinig meer hoefde te verwachten, tenzij ze betrokken waren bij zijn criminele netwerken.

Begin van Bouterse’s charisma

Toch koos Bouterse ervoor om zich niet verkiesbaar te stellen als president en voor de verkiezingen van 1996 Wijdenbosch weer naar voren te schuiven.²⁶⁹ Waarschijnlijk voelde hij dat hij veel meer tijd nodig had om het vertrouwen van het volk terug te winnen. Tijdens de verkiezingen van 1987 en in mindere mate van 1992 had zijn partij een grote nederlaag geleden. Er bestond een kans dat dit weer zou gebeuren. Bovendien stond de Binnenlandse Oorlog nog vers in het geheugen van de inlanders.

Wijdenbosch was niet zo een goede spreker als Bouterse. Tijdens partijbijeenkomsten stond Wijdenbosch in het voorprogramma van Bouterse, inmiddels ‘Bouta’ in de volksmond. Wijdenbosch in 1996 over Bouterse: ‘We hebben het geluk dat we zo’n charismatisch leider in ons midden hebben.’²⁷⁰ Natuurlijk was Wijdenbosch als NDP’er bevoordeeld over het charisma van Bouterse. Maar het feit dat hij het als presidentskandidaat accepteerde dat hij in het voorprogramma van Bouterse stond, en niet andersom, gaf aan hoe de verhoudingen lagen. Binnen zijn eigen partij werd Bouterse in ieder geval al geadoreerd.

En het was niet zo dat Bouterse zo goed overkwam omdat Wijdenbosch zo slecht overkwam. Wijdenbosch was tijdens de verkiezingsstrijd populair. De aanhang van de NDP zong luidkeels ‘Bosje komt zo, Bosje komt zo’ wanneer ze op Wijdenbosch wachtten om te komen spreken.

Office charisma

Critici spraken over de corruptie en illegale praktijken van de NDP. Volgens socioloog Jack Menke gaf dit de NDP echter ook een ‘uitstraling van succes’ die de NPS niet had. De verrijking onder het militair

²⁶⁸ Ibidem, 261-262.

²⁶⁹ Buddingh’, *Geschiedenis van Suriname*, 368-369.

²⁷⁰ ‘Trouwe hulp van Desi Bouterse’ in: *NRC Handelsblad* (6 september 1996)
<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/58.html>

regime had voor een nieuwe economische bovenlaag gezorgd waar de armere bevolking tegenop keek. En Bouterse was hét voorbeeld van een volksjongen die een geslaagde zakenman werd.²⁷¹

Je zou kunnen zeggen dat er aan deze rijke, succesvolle politici een soort van *office charisma* hing. Zij hadden een nieuwe elite gecreëerd. Natuurlijk werden zij hevig bekritiseerd. Maar jongeren uit arme volkswijken zagen de mooie auto's waarin zij reden en de mooie huizen waarin zij woonden. Ze leken onschendbaar. De regering van Venetiaan had weinig aan hun positie gedaan.

Campagne NDP

De campagne van de NDP was populistisch. Zij waarschuwde de kiezers voor 'de grote leugen' van het Structureel Aanpassingsprogramma van de Nieuw Front regering.

De NDP probeerde in haar verkiezingscampagne vooral de arme Surinamers aan te spreken. Zo beloofde Wijdenbosch tijdens een NDP-bijeenkomst in Latour, een arme volkswijk in Paramaribo, dat niemand meer armoede zal lijden als de NDP aan de macht komt en dat het met de wateroverlast in Latour ook snel afgelopen zal zijn.' Daarnaast beloofde de NDP verlaging van de ziekenhuistarieven, betere huizen en aanpak van de criminaliteit.²⁷² En ironisch genoeg beweerde Bouterse vlak voor de verkiezingen de hulp in te roepen van internationale organisaties bij de drugsbestrijding als de NDP de verkiezingen zou winnen.²⁷³

Als eerste partij in Suriname kwam de NDP vlak voor de verkiezingen met een internetpagina.²⁷⁴ Daarnaast liet de NDP duizenden activisten langs de deuren gaan met kiezerslijsten om de juistheid van de registratie te controleren. Tijdens deze controles die eigenlijk door de overheid hadden moeten worden uitgevoerd, kon de NDP de kiezers beïnvloeden.²⁷⁵

Campagne Nieuw Front

Voor het Nieuw Front was het lastig om campagne te voeren. De regering had iets bereikt van macro-economische stabiliteit, maar dat was nog niet te voelen in de portemonnee van de Surinamer.²⁷⁶

Om de schade nog iets te beperken verhoogde de regering in de maanden voor de verkiezingen de ambtenarsalarissen en ouderdomsuitkeringen.²⁷⁷ Maar het Nieuw Front zette vooral de aanval in op Bouterse. Vlak voor de verkiezingen zond de Surinaamse Staatstelevisie twee keer een documentaire van Amnesty International uit over de Decembermoorden. Eerder had Venetiaan geen stappen willen ondernemen om de daders van de Decembermoorden te vervolgen omdat hij bang was voor gewelddadige escalaties. Maar op de laatste avond voor de verkiezingen kondigde hij een officieel onderzoek aan naar de moorden als hij zou worden herkozen.

²⁷¹ Ibidem

²⁷² Hans Buddingh', 'De comeback van Bouta' in: *NRC Handelsblad* (18 mei 1996)

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/24.html>

²⁷³ Hans Buddingh', 'Conclusies gaan naar justitie' in: *NRC Handelsblad* (22 mei 1996)

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/30.html>

²⁷⁴ Sjoerd de Jong, 'Campagne op internet' in: *NRC Handelsblad* (23 mei 1996)

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/28.html>

²⁷⁵ Hans Buddingh', 'De comeback van Bouta'.

²⁷⁶ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 368.

²⁷⁷ Hans Buddingh', 'Surinaamse kiezer laat zich geen keus opdringen' in: *NRC Handelsblad* (24 mei 1996)

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/35.html>

Verkiezingen 1996

Deze laatste poging van Nieuw Front bleek niet genoeg. Tijdens de verkiezingen van 23 mei 1996 behaalden de NPS, VHP en KTPI voor het eerst sinds er verkiezingen bestonden in Suriname en ze in een coalitie zaten geen gezamenlijke meerderheid. Ze zakten van 30 zetels (in 1991) naar 24 zetels. De NDP steeg van 12 naar 16 zetels, wat haar de grootste partij maakte. De grootste partij daarna was namelijk de NPS met slechts 9 zetels. In de arme volkswijken van Paramaribo had bijna 40 procent op de NDP gestemd.

De verkiezingswinst in 1996 voor de NDP was een combinatie van een zeer slechte economische situatie en een populistische partij die daarop inspeelde. De bevolking was het vertrouwen in Venetiaan verloren. Volgens velen wachtte Venetiaan na zijn verkiezing in 1991 te lang met het nemen van de juiste economische maatregelen.²⁷⁸ De NDP versterkte deze gevoelens door de beloften van Nieuw Front als leugens neer te zetten.²⁷⁹

Toch leek er alsnog een coalitie te ontstaan tussen het Nieuw Front, de DA 91 en de Javaanse Pendawa Lima. De *tarantula's* binnen de VHP, Atta Mungra en Dilep Sardjoe, zorgden echter voor een scheuring binnen de partij. Zij wilde Radakishun als vicepresident en een aantal wilden zelfs een coalitie met de NDP, waar Lachmon tegen was. De dwarsliggers verlieten de VHP en richtten de Basispartij voor Vernieuwing en Democratie (BVD) op. Door deze scheuring kreeg Venetiaan niet tweederde van de stemmen van het Parlement om president te worden. Toen besloot de KTPI ineens om over te lopen naar de NDP omdat Bouterse hen vijf ministerposities aanbood in ruil voor medewerking. Daarna werd Wijdenbosch met een krappe meerderheid tot president gekozen met Radakishun als vicepresident.²⁸⁰ De rollen waren weer omgedraaid. Een coalitie van de NDP, BVD en de KTPI was aan de macht.

Tarantula's aan de macht

De BVD en de KTPI hadden een aantal eisen voordat ze in zee gingen met de NDP, maar kwamen bedrogen uit. Ze wilden dat de positie van minister van Justitie niet zou worden bekleed door een NDP'er en dat Bouterse geen officiële regeringsfunctie zou krijgen. Na de verkiezing kreeg de NDP toch het ministerie van Justitie in handen, net als het voor hen zo belangrijke ministerie van Handel en Industrie. Ook benoemde Wijdenbosch Bouterse in april 1997 tot Adviseur van Staat. Een functie die speciaal voor hem was bedacht. Op alle sleutelposities kwamen NDP'ers terecht.²⁸¹

Wijdenbosch lanceerde direct na de verkiezingen een honderd-dagen-plan van schoonmaakacties, reparatie van wegen en aanleg van waterleidingbuizen. Het leek erg op de sympathieke acties die de militairen uitvoerden direct na de staatsgreep.

De realiteit was echter dat Suriname nu geregeerd werd door de *tarantula's* van de BVD en de NDP. De verstrengelde economische en politieke belangen van de politici werden steeds duidelijker. Zo wilde de regering oliereserves van het bedrijf Staatsolie verkopen aan Daewoo, waar de directie van Staatsolie zelf niets vanaf wist. Dilip Sardjoe, één van de meest invloedrijke Hindoestaanse zakenmannen en nu politicus in de BVD, was Daewoo-vertegenwoordiger in Suriname. Alleen dankzij een massaal straatprotest gingen de plannen niet door. Continu werd er

²⁷⁸ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 251.

²⁷⁹ Ibidem, 369.

²⁸⁰ Ibidem, 370-371.

²⁸¹ Ibidem, 373-381.

grond cadeau gedaan aan politici en ondernemers die van belang waren voor de regering of kregen ze een goede deal in de goud- en houthandel. Ook Bouterse kreeg een stuk grond in het district Para voor het opzetten van een toerismeproject. Zeker bij de staatsbedrijven kon de regering haar gang gaan.²⁸²

De drugshandel bloeide meer dan ooit tevoren. Herman Doorson, die door het Copa-team beschouwd werd als belangrijkste handlangster van Bouterse, werd benoemd tot hoofdinspecteur van politie. En zo belandden vele drugsverdachten op hoge posities. Humphrey Tjin Liep Shie, hoofd van de Surinaamse narcoticabrigade meldde in 1997 aan het radiostation ABC dat er jaarlijks ongeveer 26.000 kilo cocaïne naar Nederland werd verscheept. Dit leverde Suriname elk jaar een kwart miljard gulden op, wat betekende dat de opbrengst uit cocaïnehandel net zo groot was als de opbrengst uit bauxiet, nog steeds het belangrijkste officiële exportproduct van Suriname.²⁸³

Wijdenbosch

Wijdenbosch was vanaf de jaren tachtig een trouwe volgeling van Bouterse geweest en Bouterse dacht dat hij met hem een tactische keuze had gemaakt. Wijdenbosch bleek echter een eigen wil te hebben. Dit werd nog eens versterkt door het feit dat zowel de NDP en de BVD beiden de regering koste wat kost in stand wilden houden. Ze hadden nog nooit zo goed zaken gedaan. Dit maakte dat Wijdenbosch een redelijke vrijheid had in beslissingen omdat niemand er baat bij had als het kabinet zou vallen. Zo had hij al in augustus 1997 BVD-voorzitter Atta Mungra, minister van Financiën, ontslagen na een onenigheid over het financieel beleid. In plaats van hiertegen in opstand te komen, deed de BVD een lijmpoging.²⁸⁴

De relatie tussen Nederland en Suriname werd al snel slechter omdat de Nederlandse regering Bouterse uit de regeringssfeer weg wilde. In plaats van dit 'advies' op te volgen, promoveerde Wijdenbosch Bouterse dus tot Adviseur van Staat. Ook had Wijdenbosch in juni 1997 alle Nederlandse belastingdeskundigen teruggestuurd. In november maakte hij een eind aan alle ministeriële contacten tussen Suriname en Nederland. Er zat voor Nederland niets anders op dan weer een stop te zetten op het ontwikkelingsgeld. Onderhandelingen werden onmogelijk door de discussie over de invloed van Bouterse. Wijdenbosch eiste intrekking van het internationale arrestatiebevel dat Nederland had uitgevaardigd tegen Bouterse.²⁸⁵

Hoewel Wijdenbosch Bouterse aan zijn zijde hield, probeerde hij een eigen kring van vertrouwelingen op te bouwen. Sital, Graanoogst en Melvin Linscheer probeerde hij van Bouterse los te weken door ze functies te geven in zijn directe omgeving.

Voedingsbodem verkiezingen 2000

In 1998 schreef de Wereldbank over Suriname:

'De afgelopen drie decennia heeft Suriname één van de meest verstoorde economische klimaten gehandhaafd in de regio. Haar economie presteerde als één van de slechtsten binnen de regio. (...) Macro-economische

²⁸² Ibidem, 374-375.

²⁸³ Ibidem, 377-378.

²⁸⁴ Ibidem, 374.

²⁸⁵ Ibidem, 384-385.

instabiliteit, een verstoord handelsklimaat, excessieve regeringsconsumptie en lage investeringen in onderwijs hebben de economische groei tegengehouden en de armoede gecontinueerd.²⁸⁶

De gevolgen van de economische neergang waren in de gehele samenleving te voelen. De geletterdheid en de kwaliteit van de middelbare scholen was altijd hoog geweest, maar de kwaliteit was sterk achteruit gegaan doordat er weinig vernieuwing was gekomen in leermethodes. Vooral hoogopgeleide ouders lieten hun kinderen minder graag studeren aan Surinaamse instellingen voor hoger onderwijs.²⁸⁷ Dit had geleid tot een vergaande braindrain. Steeds meer jongeren gingen naar Nederland om te studeren en bleven daar.

In de gehele publieke sector liep de productiviteit terug, terwijl de omvang van het ambtelijk apparaat sterk groeide. De gebouwen raakten steeds meer in verval waardoor er moeilijk in te werken was. Er kwam een gebrek aan materiaal en communicatiemiddelen, ook binnen het leger, politie en justitie.²⁸⁸

Surinamers overleefden door te hosselen. Steeds meer mensen kwamen terecht in de groeiende informele economie van drugshandel, illegale goudwinning, smokkel, witwassen en belastingontduiking. Maar wat volgens Jack Menke de armoede het meest heeft verzacht waren de stromen van geld en goederen die Surinamers vanuit Nederland naar hun familieleden stuurden. Dit had volgens hem meer effect op het bevechten van de armoede dan alle inkomsten uit de informele economie en de sociale uitkeringen van de Surinaamse overheid bij elkaar.²⁸⁹ Ongeveer een op de drie huishoudens in Suriname kreeg (en krijgt) steun uit Nederland.²⁹⁰

De informele economie en de geldstromen vanuit Nederland zorgden ervoor dat de armoede niet levensbedreigend was. Een onderzoek uit 2001 wees uit dat 42 procent van de huishoudens in Suriname onder de armoedegrens leefde. Het waren vooral deze huishoudens die geld en goederen ontvingen van familie uit Nederland. Zonder deze hulp zou het armoedepercentage 81 procent zijn.²⁹¹ In de praktijk wisten de mensen zich dus door te improviseren in leven te houden.

Het volk protesteert

Toen er steeds meer geruchten van grootschalige corruptie door de regering naar buiten kwamen,²⁹² kwam een groot deel van de bevolking in opstand tegen de regering. Deze oppositie riep zich op 22 oktober 1998 uit tot het 'Gestructureerd Samenwerkingsverband'. Hierin zaten onder andere de oppositiepartijen, de vakbeweging en het verenigde bedrijfsleven.²⁹³ In hun proclamatie leverden ze felle kritiek op het 'zelfzuchtige streven, gericht op snelle persoonlijke verrijking en buitensporige vermogensvorming' van de machtselite. In mei 1999 ontstonden er massale demonstraties toen de Surinaamse gulden in enkele dagen 40 procent in waarde was gedaald. Vanaf toen protesteerden dagelijks tienduizenden Surinamers tegen de regering.²⁹⁴

²⁸⁶ Pitou van Dijck, 'Continuity and Change in a Small Open Economy' in: R. Hoefte ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001) 69.

²⁸⁷ De Bruijne, 'A city and a nation', 30.

²⁸⁸ Kruijt, 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit', 237-238.

²⁸⁹ Ibidem, 229.

²⁹⁰ Bijnaar, 'Het zijn onze mensen. We gaan ze nooit in de steek laten', 286.

²⁹¹ Ibidem, 285.

²⁹² Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 254.

²⁹³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 287-288.

²⁹⁴ Ibidem, 287-288.

In het Parlement keerde de stemming zich langzaam tegen Wijdenbosch en werd er in juni een motie van wantrouwen tegen hem aanvaard. Toen kwam de kameleon in Bouterse weer naar boven. Hij draaide 180 graden en verklaarde publiekelijk dat Wijdenbosch moest opstappen. Nu het hele land, en zelfs sommige NDP'ers, zich tegen Wijdenbosch keerden, kon Bouterse moeilijk zijn steun blijven betuigen aan de onpopulaire man als hij in een goed daglicht wilde blijven bij het volk. Wijdenbosch ontsloeg Bouterse hierna als Adviseur van Staat.²⁹⁵

Voor Wijdenbosch leek zijn presidentscarrière afgelopen tot twee parlementariërs overliepen en de oppositie weer de meerderheid in het Parlement verloor om Wijdenbosch af te zetten. Het Gestructureerd Samenwerkingsverband eiste vervroegde verkiezingen en een zelfgekozen interim-regering tot die tijd. Maar de NDP en coalitiegenoten hielden Wijdenbosch aan. De oppositie bleef vervroegde verkiezingen eisen en uiteindelijk noemde Bouterse een verkiezingsdatum in december 1999, die hij later weer veranderde in april 2000. Uiteindelijk redde Wijdenbosch zijn eer een klein beetje door de verkiezingen vast te stellen op 25 mei 2000. Zijn rol binnen de NDP was uitgespeeld, maar hij zou verder gaan met zijn eigen Democratisch Nationaal Platform (DNP2000). De reden om de verkiezingen in mei te plannen was omdat hij dan tijdens de verkiezingscampagne de brug over de Surinamerivier nog zou kunnen openen.²⁹⁶ De 'Jules Wijdenboschbrug' was één van de prestigeprojecten geweest tijdens zijn regeerperiode. Door de brug officieel te kunnen openen kon hij zijn regeerperiode toch nog met een succesje afsluiten.

²⁹⁵ Ibidem, 389.

²⁹⁶ Ibidem, 389-390.

Hoofdstuk 7 2000 - heden

Door God aangeraakt?

Tussen 2000 en 2010 was een trend te zien van een dalende populariteit voor de NPS en een stijgende populariteit voor de NDP. Uiteindelijk leidde dit ertoe dat de NDP de verkiezingen won in 2010. Hoe was het mogelijk dat zo een groot deel van de bevolking koos voor Bouterse na alles wat er gebeurd was in de jaren tachtig en negentig? De omscholing van militair tot politiek leider waar Bouterse in 1992 aan begonnen was, zette hij na de nederlaag van de NDP in 2000 door. In juni 1999 had het Surinaamse ontwikkelingsinstituut IDOS een enquête afgenomen bij de inwoners van Paramaribo. Slechts 13 procent zag Bouterse op dat moment als een toekomstige president.²⁹⁷ Tegenwoordig is Bouterse uitgegroeid tot de populairste politicus. *Starnews* publiceerde recent een poll waarin 56 procent van de deelnemers Bouterse een voldoende gaf. Alleen Jennifer Simons, voorzitter van het Parlement, scoorde beter.²⁹⁸ In hoeverre was Bouterse in deze periode een populistische leider volgens de sleutelthema's van Taggart? En in hoeverre was groeide hij uit tot een charismatisch leider?

Dieptepunt voor de NDP

Na de val van de regering-Wijdenbosch was de populariteit van de NDP sterk gedaald. De economische crisis had een hoogtepunt bereikt en het Gestructureerd Samenwerkingsverband had tienduizenden mensen op de been gekregen om te protesteren tegen Wijdenbosch. Het Surinaamse volk had genoeg van de corruptie en de zelfverrijking van de regerende elite. Bouterse was in juli 1999 door de Haagse rechtbank schuldig bevonden aan grootschalige drugsmokkel naar Nederland. Hij werd bestempeld als de 'onbetwiste leider' van het Surikartel en veroordeeld tot zestien jaar cel en 4,6 miljoen gulden boete. Met advocaat Bram Moszkowicz ging hij tegen dit vonnis in hoger beroep. In juni 2000 sprak het hoger gerechtshof Bouterse op zes van de zeven tenlasteleggingen vrij, waaronder het feit dat hij aan het hoofd van het Surikartel zou staan. Maar hij werd nog steeds schuldig bevonden aan cocaïnesmokkel en kreeg elf jaar cel. Na het vonnis vaardigde Nederland een internationaal opsporingsbevel tegen Bouterse uit dat ervoor zorgde dat hij niet meer openlijk naar het buitenland kon reizen. In eigen land is Bouterse echter veilig omdat Suriname geen eigen burgers uitlevert.²⁹⁹

Al met al deed de NDP het slecht bij de verkiezingen op 25 mei 2000. De NDP vormde de Millennium Combinatie met het Democratisch Alternatief (DA) en de KTPI en behaalde 10 zetels. Het Nieuw Front, nu bestaande uit de NPS, VHP, SPA en de Pertjajah Luhur, won de verkiezingen met 37 zetels. Dit keer kreeg Venetiaan, inmiddels 64 jaar, direct van het Parlement de benodigde tweederde van de stemmen om tot president te worden verkozen.³⁰⁰

²⁹⁷ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, 390.

²⁹⁸ Elise Kuit, 'Heeft Suriname baat bij amnestie voor 'kind van God' Desi Bouterse?' in: *Volkskrant.nl* (3 april 2012) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2668/Buitenland/article/detail/3235275/2012/04/03/Heeft-Suriname-baat-bij-amnestie-voor-kind-van-God-Desi-Bouterse.dhtml>

²⁹⁹ Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 264-275.

³⁰⁰ Ibidem, 254.

Hernieuwde opkomst van de NDP

Het belangrijkste waar Venetiaan zich zei op te gaan richten was verdere sanering van de economie waar hij tijdens zijn eerste regeerperiode al aan begonnen was. Daarnaast wilde hij de corruptie aanpakken en de relatie met Nederland weer verbeteren.³⁰¹ Het lukte de regering om in de periode 2000-2005 monetaire stabiliteit en een kleine macro-economische groei te brengen. Er kwam echter niets terecht van het aanpakken van het corrupte en verouderde systeem. Ook werd de grondwet niet hervormd zoals het Nieuw Front beloofd had bij de verkiezingen.³⁰²

Dit zorgde ervoor dat bij de verkiezingen van 2005 de populariteit van het Nieuw Front alweer was afgenomen. Het Nieuw Front ging met dezelfde partijen als in 2000 de verkiezingen in, maar zakte terug naar 23 zetels. In juli 2003 had Bouterse aangekondigd dat hij zich verkiesbaar zou stellen voor de verkiezingen. De NDP behaalde 15 zetels. Wijdenbosch deed dit keer mee met de Volksalliantie Voor Vooruitgang (VJV) wat hem 5 zetels opleverde. De A-Combinatie (AC), waar drie Marronpartijen in waren opgegaan en waar Brunswijk deel van uitmaakte, had maar liefst vijf zetels vergaard. Het lukte het Nieuw Front om de AC in haar coalitie te krijgen maar Venetiaan kreeg niet direct een tweederde meerderheid van het Parlement. Dat betekende dat er net als in 1991 in de Verenigde Volksvergadering beslist moest worden. De NDP en de VJV die een coalitie hadden gevormd schoven de Hindoestaan Rabin Parmessar als presidentskandidaat naar voren. Ze hoopten hiermee de Hindoestaanse stemmen te krijgen. Venetiaan kreeg 560 van de stemmen en Parmessar 315, waarmee Venetiaan voor de derde keer tot president werd verkozen.³⁰³

Voor de verkiezingen van 2010 had de NDP de Mega Combinatie gevormd met de KTPI, PALU en Nieuw Suriname (NS) en Bouterse als lijsttrekker. Zij wonnen de verkiezingen met 23 zetels. Nieuw Front, dat nog bestond uit de NPS, VHP, DA 91 en de SPA behaalde slechts 14 zetels. De NPS was gezakt tot een dieptepunt van 4 zetels tegenover de 18 zetels die de NDP in zijn eentje had behaald.

Een voordeel voor Bouterse was dat Wijdenbosch de grote boosdoener was geweest in 1998 en 1999. Toen Bouterse merkte dat de stemming omsloeg in Suriname, had hij zich tegen Wijdenbosch gekeerd. Dit zorgde ervoor dat hij niet direct geassocieerd werd met de economische misère van die jaren. In de jaren daarna hield Bouterse zich koest, maar ging hij achter de schermen door met het kweken van een achterban, zoals hij dat tijdens de eerste regeerperiode van Venetiaan had gedaan.

Religiositeit in Suriname

Bouterse lag al goed bij de Marrons, Indianen en de armere bevolking, maar ontwikkelde in deze jaren een politiek charisma die zijn tegenstanders het nakijken gaf. Valdés benadrukt de rol van religie bij charismatisch leiderschap, zoals beschreven in hoofdstuk 2. Bouterse wist als geen ander wat de rol van religie en bijgeloof was in Suriname en wist dat in zijn voordeel te gebruiken.

Omdat de grootste groep aanhangers van Bouterse creolen zijn, beperk ik me hier tot hun religieuze opvattingen. In 1961 werd vanuit Nederland het Pentecostalisme, de Pinksterbeweging, geïntroduceerd in Suriname. Deze religie sloeg enorm aan bij vooral Afro-Surinaamse christenen. Bij

³⁰¹ 'Venetiaan president Suriname' in: *NRC Handelsblad* (5 augustus 2000)

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/000805a.html>

³⁰² Hoogbergen en Kruijt, *De oorlog van de sergeanten*, 254.

³⁰³ *Ibidem*, 254-255.

de Pinksterbeweging ligt de nadruk op een persoonlijke en emotionele band met God. Men stelt zich open voor visioenen en openbaringen van God. Dit gaat gepaard met uitbundige zang en dans waarin de handen opgeheven worden naar boven. God wordt gezien als de veroorzaker van gaven en genezing. Het dualistische wereldbeeld van de Pinksterbeweging, een absolute scheiding van goed en kwaad, komt overeen met het *Winti*-geloof.³⁰⁴ Het geloof in engelen, geesten en demonen, die in de Afro-Surinaamse geloofscultuur zo belangrijk zijn, wordt door de Pinksterbeweging niet afgedaan als bijgeloof, maar hoort erbij.³⁰⁵ Ook vanuit de Evangelische Gemeenschap ontstonden nieuwe groepen die de nadruk gingen leggen op een persoonlijke band met God die gepaard ging met een emotionele en fysieke beleving.³⁰⁶

De Pinksterbeweging veroorzaakte een 'explosie van nieuwe bewegingen' in Suriname. Vanaf de jaren zeventig kwamen er Evangelisatie- en opwekkingscampagnes, die goed gebruik maakten van de publiciteit. Inmiddels zijn de grootste nieuwe bewegingen gebundeld in de Federatie van Volle Evangelie Gemeenten en de stichting Pinksterzending. En nog steeds komen er nieuwe groepen uit de Verenigde Staten en Nederland bij.³⁰⁷

Bekering tot Gods Bazuin

In 1999 bekeerde Desi Bouterse zich publiekelijk tot de Nieuwe Generatie Gemeente Gods Bazuin, een Pinksterbeweging die tegenwoordig is uitgegroeid tot het drukst bezochte kerkgenootschap in Suriname. Sinds zijn bekering tot Gods Bazuin laat Bouterse merken dat hij een 'geestelijke wederopstanding' heeft ondergaan. De partijbijeenkomsten begint hij nu met een gebed. Hij heeft een persoonlijke band met de bisschop Steve Meye, wiens vader in 1963 Gods Bazuin oprichtte.³⁰⁸

Net als Bouterse is Steve Meye een charismatisch leider. Volgens Edwin Marshall, Surinaams godsdienstwetenschapper, weet Meye welke problemen er spelen en spreekt hij in een simpele taal. Hij zingt samen met zijn achtergrondzangeressen hedendaagse Engelstalige muziek. Hij heeft een prachtige stem en kan goed dansen. Meye is adviseur moreel-ethische en geestelijke zaken bij het kabinet van Bouterse, een functie waar hij voor betaald wordt. Een groot deel van de achterban van de NDP is lid van Gods Bazuin. Volgens Marshall maakt Bouterse gebruik van Gods Bazuin om zijn imago op te trekken. Daarbij bespeelt Gods Bazuin dezelfde volkslaag die voor de NDP belangrijk is.³⁰⁹

Meye legt de nadruk op het vergevingsgezinde karakter van zijn kerkgenootschap bij het accepteren van Bouterse: 'Wij hebben hem omarmd, want in de Bijbel staat dat iedereen die tot Hem komt nooit zal worden verstoten. Of het nu gaat om dieven, moordenaars of hoereerders, iedereen is welkom.'³¹⁰ Meye bekrachtigt dit nog eens door zichzelf als nabestaande van een slachtoffer van het militair regime neer te zetten. Zij oom, die bewaker was, werd bij het plegen van

³⁰⁴ Yvon van der Pijl, *Levende-doden. Afrikaans-Surinaamse percepties, praktijken en rituelen rondom dood en rouw* (Amsterdam 2007) 138-139.

³⁰⁵ Jap-A-Joe, 'The Quest for Respect.', 209.

³⁰⁶ Van der Pijl, *Levende-doden*, 139.

³⁰⁷ Ibidem, 140.

³⁰⁸ Ivo Evers, 'Velen schreven Bouterse af, wij hebben hem omarmd' in: *Trouw* (23 juni 2011)

<http://www.trouw.nl/tr/nl/5091/Religie/article/detail/2456637/2011/06/23/Velen-schreven-Bouterse-af-wij-hebben-hem-omarmd.dhtml>

³⁰⁹ Ibidem.

³¹⁰ Stieven Ramdharie, 'God heeft een plan met Desi Bouterse' in: *de Volkskrant* (4 april 2000)

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2824/Politiek/article/detail/566843/2000/04/04/God-heeft-een-plan-met-Desi-Bouterse.dhtml>

de coup in 1980 neergeschoten. 'Ook ik stond op tegen deze man in de begin jaren tachtig. Dus daarom weet ik precies wat de mensen voelen en wat ze ervaren'. De reden dat het Surinaamse volk Bouterse als leider accepteert na alles wat er gebeurd is verklaart Meye door het feit dat 'het Surinaamse volk een vele grotere mate van vergevingsgezindheid demonstreert dan het volk van Nederland'.³¹¹

Vergeving is een woord dat op dit moment overal klinkt in Suriname. Bouterse lijkt zich anders op te stellen tegenover tegenstanders. Volgens Meye is hij echt veranderd: 'Bouterse kon vroeger rancuneus en onsportief zijn. Als ik met hem praat en bid zeg ik: reageer niet zoals de vijand van de mens dat zou willen. Maar reageer met de liefde van God. Toen Wijdenbosch met hem brak, vergaf hij de president meteen.'³¹² 'Iedereen had verwacht dat hij weer zou afgeven op de president. Integendeel. Hij heeft twee teksten uit de Bijbel laten voorlezen en hij heeft kaartjes op de stoel (van de kerk) laten zetten dat God alleen de oplossing is voor dit land.'³¹³ Aanhangers van Bouterse vinden dat men hem andersom ook moet vergeven om verder te kunnen.

Amnestie

De NDP speelde in april 2012 op deze sentimenten in door een voorstel voor een Amnestiewet in te dienen die Bouterse en de andere 21 verdachten van de Decembermoorden zou vrijstellen van vervolging. In 2007 was het Decembermoordenproces na jaren van onduidelijkheid begonnen. Bouterse leek zich er weinig van aan te trekken en kwam niet opdagen bij zittingen. In maart 2012 legde Ruben Roozendaal, één van de coupplagers en aanwezig bij de Decembermoorden, ineens een belastende bekentenis af voor de krijgsraad. Hij vertelde dat Bouterse niet alleen bij de Decembermoorden aanwezig was geweest, maar dat hij Daal en Rambocus eigenhandig had doodgeschoten.³¹⁴

Dezelfde dag sprak Bouterse zijn aanhang toe en zei: 'Ik ben een kind van God en niets zal mij treffen'. Hij noemde Roozendaal een 'Judas' die voor een bord linzensoep omgekocht kon worden. De menigte juichte hem toe. Velen gingen mee in het verhaal van Bouterse dat het Decembermoordenproces een samenzwering was van de Nederlandse regering tegen Bouterse. Duizenden van zijn aanhangers gingen de straat op om hun steun aan Bouterse te betuigen.³¹⁵ Ondanks deze steun werd het Bouterse toch te heet onder de voeten en diende een aantal NDP-leden het voorstel voor de Amnestiewet in.

Er barste een heftige discussie los in het Parlement. Eén van de indieners van het wetsvoorstel was Ricardo Panka, NDP-lid en fractievoorzitter van de Mega Combinatie. Tijdens het beantwoorden van vragen in het Parlement liet Panka weten dat de negatieve emoties over de Decembermoorden de ontwikkeling van Suriname in de weg stonden. De NDP wilde 'vergeving, waarheid en verzoening' om te zorgen dat Suriname 'niet meer in tweeën wordt gedeeld'. Volgens Panka is er een reden dat de NPS maar vier zetels behaalde bij de verkiezingen: 'De kosmos luistert

³¹¹ 'God heeft Desi Bouterse aangesteld als president' in: *Door de wereld*, EO (3 maart 2012) <http://www.eo.nl/programma/doorde wereld/2011-2012/page/-/programarchivepage.esp?programarchivepage=11858530>

³¹² Evers, 'Velen schreven Bouterse af, wij hebben hem omarmd'.

³¹³ G. Wolvers, 'Bouterse's 'bekering' nader beschouwd' in: *EO* (28 oktober 1999) <http://www.refdag.nl/oud/bui/991028bui05.html>

³¹⁴ Annemarie Coevert, 'Desi Bouterse schoot twee mensen dood tijdens Decembermoorden', in: *nrc.nl* (23 maart 2012) <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/03/23/bouterse-schoot-zelf-twee-mensen-dood/>

³¹⁵ Kuit, 'Heeft Suriname baat bij amnestie voor kind van God Desi Bouterse?'

naar de stemmen van het Surinaamse volk. Daarom komen we nu tot een bevredigende, maar pijnlijke oplossing. De Almachtige en de kosmos zullen ons bijstaan.’³¹⁶

Het Nieuw Front, Nieuw Suriname en Broederschap in Eenheid en Politiek (BEP) keerden zich fel tegen het amnestievoorstel. Een aantal Parlementariërs haalde op een emotionele manier herinneringen op aan hun persoonlijke ervaring met de Decembermoorden. Hun belangrijkste kritiek was dat een amnestiewet in strijd was met nationale wetten en internationale verdragen. Het voorstel werd ‘een klap in het gezicht van de rechtsstaat Suriname’ en ‘juridische onzin’ genoemd.³¹⁷

Ook buiten het Parlement ontstond er een tweedeling van voorstanders en tegenstanders van de wet. Het was een duidelijk teken dat de Decembermoorden nog lang niet verwerkt waren. Voorstanders van de wet vonden dat Bouterse niet langer lastig gevallen moest worden met iets dat dertig jaar geleden was gebeurd. Vergeving was nodig om verder te kunnen. Tegenstanders, waaronder religieuze organisaties, mensenrechtenorganisaties, leraren en vakbonden, vonden dat een lopend strafproces niet zomaar kon worden stopgezet. In de woorden van in Nederland wonende Surinaamse cabaretier Jetty Mathurin: ‘Hoe kan je iemand vergeven als je niet weet wat je diegene moet vergeven?’³¹⁸

28 Parlementariërs stemden voor de Amnestiewet en 12 tegen, waarmee de wet werd aangenomen. NPS-er Ruth Wijdenbosch verontschuldigde zich tegenover alle slachtoffers en nabestaanden van de Decembermoorden voor het aannemen van de wet. 5000 tegenstanders van de wet liepen de week erna mee in een stille tocht.³¹⁹

Charisma

In hoofdstuk 2 omschreef ik hoe er een witte duif op de schouder van Fidel Castro landde. Voor het volk was dit het teken dat hij de door God aanwezen leider was. Voor Bouterse is er niet één zo een teken aan te wijzen. Wel is het een feit dat hij een grote groep gelovige aanhangers heeft die ervan overtuigd zijn dat hij de juiste leider is. De Pinksterbeweging en het *Winti*-geloof maken een duidelijk onderscheid tussen goed en kwaad. Als eenmaal duidelijk is welke leider de juiste is, zullen de volgelingen daar niet snel aan twijfelen.

Veel mensen geloven dat Bouterse een geestelijke wederopstanding heeft ondergaan en een ander mens is geworden. Zijn aanhangers zijn bereid om hem te vergeven voor zijn daden in het verleden. Maar is hij volgens hen ook de door God aanwezen leider? Zijn verkiezing tot president is voor sommigen het ultieme bewijs dat hij door God is gekozen. De aanname van de Amnestiewet doet hier nog een schepje bovenop: God wilde niet dat Bouterse veroordeeld werd omdat hij nog een taak voor Suriname heeft te vervullen.

Zo is de door God aanwezen positie van Bouterse een *selffulfilling prophecy*. Hoe meer mensen geloven dat Bouterse de door God aanwezen leider is, hoe meer mensen op hem stemmen, zodat het vanzelf uitkomt.

³¹⁶ Pieter Jan Rosiers, ‘Indieners Amnestiewet starten antwoordronde’ in: *De West* (4 april 2012) <http://www.dewest-online.com/?p=18735>

³¹⁷ ‘Initiatiefnemers amnestiewet hebben veel uit te leggen’ in: *StarNieuws* (4 april 2012) <http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/10135>

³¹⁸ ‘Straatreacties na verkiezing Bouterse’, waterkant.net (juli 2010), in: *YouTube* <http://www.youtube.com/watch?v=yqCKiHgpu-8&feature=fvsr>

³¹⁹ ‘Parlement Suriname neemt omstreden amnestiewet aan’ in: *Volkskrant.nl* (5 april 2012) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/10464/Amnestiewet-Suriname/article/detail/3236381/2012/04/05/Parlement-Suriname-neemt-omstreden-amnestiewet-aan.dhtml>

In een ingezonden brief op de nieuwswebsite *GFC Nieuws* stelt (de anonieme) M. Mac Intosh de vraag: Is Bouterse een Godskind of niet? Mac Intosh stelt dat alle critici vergeten 'dat Bouterse zal blijven zitten zolang de Almachtige dat wil'. Volgens hem kan het geen toeval zijn dat Mark Rutte felle kritiek leverde op de Amnestiewet en dat daarna het Nederlandse kabinet viel. 'De Almachtige heeft bepaald dat Bouterse voorlopig geen last meer zal hebben van de regering-Rutte'.³²⁰

Bouterse wordt door zijn gelovige aanhangers 'de verlosser' genoemd. Door hen wordt hij vergeleken met Saulus, de Bijbelfiguur die veel doden op zijn geweten had en zich daarna liet bekeren. Saulus veranderde hierna zijn naam in Paulus, hielp christelijke gemeenten op te bouwen en schreef delen van het Nieuwe Testament.³²¹

Bouterse laat in ieder geval weten zelf in zijn door God aanwezen positie te geloven: 'Ik heb een andere kijk op de beleving van het geloof. Ik weet zeker dat ik meer dan anderen met het Opperwezen in contact sta.' Over zijn rol in de Decembermoorden zei hij: 'Als ik niet de waarheid spreek, zal God mij blind maken.' Voor mensen die heilig geloven in goede en slechte *winti*, die je het leven zuur kunnen maken, en een machtige God, is dat een gewaagde uitspraak. 'Als de tijd daar is, zal ik met een gerust hart voor de Schepper staan. Als je menselijke ideeën over de hemel en God hebt, dan heb je een probleem. Maar als je de spirituele kennis hebt, dan is het een ander verhaal', vervolgt Bouterse.³²² Hij plaatst zich met deze uitspraak boven de mensen die hem veroordelen. In het hiernamaals zal God anders oordelen.

Magisch-mythische denkpatronen

De ontvankelijkheid voor een charismatische leider heeft te maken met de magisch-mythische denkpatronen waar Suriname nog steeds vol van zit. Volgens Maureen Silos verhinderen deze magisch-mythische denkpatronen dat mensen tot rationeel denken komen. De Afrikanen, Hindoestanen, Javanen en Chinezen, die naar Suriname gebracht werden, kwamen uit de onderste lagen van hun samenleving en zaten daarom gevangen in magisch-mythisch denken. Een belangrijk kenmerk van dit denken is de 'blinde, compulsieve loyaliteit aan degenen die aan de macht zijn'. De Afrikaanse magisch-mythische cultuur bestaat nog steeds in Suriname en heeft de slavernij overleefd. Dit geldt volgens Silos ook voor de culturele overblijfselen van de Hindoestanen, Javanen, Chinezen en Inheemsen, al is daar nog weinig onderzoek naar gedaan.³²³

Verdeeldheid door Bouterse

Vrijwel zonder uitzondering noemen alle critici Bouterse charismatisch. Het begrip charisma krijgt een negatieve lading als het door critici in de mond wordt genomen. Charisma is voor hen een eigenschap waar je geen grip op kunt krijgen. Het zorgt ervoor dat het volk kritikeloos achter hun leider aanloopt. De aanstelling van Bouterse als president heeft het land verdeeld in felle voorstanders en felle tegenstanders. De tegenstanders prikken door het charisma heen en zien een leider die het volk bespeelt met beloftes die hij niet waar kan maken. Dit maakt het charisma voor de

³²⁰ Ingezonden brief, in: *GFC Nieuws* (23 april 2012)

<http://www.gfcnieuws.com/ingezonden/Is%20Bouterse%20een%20Godskind%20of%20niet.pdf>

³²¹ 'Surinaamse politiek' in: *ChristenUnie.nl* (4 mei 2012)

<http://www.christenunie.nl/k/nl/n11871/news/view/515847/143343>

³²² Armand Sniijders, 'De 10 gezichten van Baas Bouterse' In: *Surinaamse Opinieblad Parbode* (18 januari 2010)

http://parbode.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2063&Itemid=23

³²³ Silos, *Onderontwikkeling is een keuze*, 139-140.

oppositie nog frustrerender omdat ze met redelijke argumenten de aanhangers van Bouterse niet kunnen overhalen. Die zijn verblind door het charisma van de man.

Het is dus niet zo dat het hele Surinaamse volk ontvankelijk is voor charismatisch leiderschap. Alle Surinamers worden geconfronteerd met dezelfde voedingsbodem die bestaat uit economische, politieke en sociale problemen. Maar de mate van ontvankelijkheid voor een charismatisch leider heeft te maken met opleiding, religiositeit, idealen en persoonlijke economische toestand.

Supreme caudillo

Van de eigenschappen die van Castro de *supreme caudillo* maakte - moed, invloedrijk, fysieke kracht, macho, sterke retorische vaardigheden en ideologische overtuigingen³²⁴ - bezit Bouterse er nog steeds een aantal. Hij bezit een angstloosheid en laat duidelijk merken dat hij de touwtjes in handen heeft en dat hij niet met zich laat spotten.

Silos noemt die angstloosheid als één van de verklaringen voor zijn succes. Silos: 'De Surinaamse samenleving hangt aan elkaar van angsten, maar praat er niet over. (...) Het is altijd hosselen en stress om te overleven. Zelfreflectie en nadenken over ethiek komt in Suriname nauwelijks voor.' Bouterse straalt dus een zelfvertrouwen en een gebrek aan angst uit die de mensen zelf zouden willen hebben. Ze lopen kritiekloos achter hem aan.³²⁵

Dit in combinatie met zijn politieke slimheid, die hij gedurende zijn hele loopbaan heeft laten zien, maken hem geliefd. Creolen maken vaak de vergelijking van Bouterse met de spin Anansi die altijd op een sluwe manier iedereen te slim af is. Vertellingen over Anansi zijn door de slaven uit Afrika meegenomen en worden nog steeds van generatie op generatie doorverteld.³²⁶

Zijn retorische vaardigheden, die in het begin van militair regime nog niet zo sterk waren, heeft Bouterse goed ontwikkeld. Hij heeft duidelijk gekeken naar de retorische kunsten van revolutionaire leiders in het Caribisch gebied en later naar de vaardigheden van Meye in het opzweepen van het publiek. Bouterse houdt lange redevoeringen waarin hij zijn tegenstanders beledigt, met de nodige humor gebracht. Hij heeft een goede timing en krijgt de lachers altijd op zijn hand.³²⁷ Hij spreekt in het Nederlands, maar wisselt dat af met het Sranantongo, de volkstaal. Vooral de sneren naar zijn tegenstanders en politiek incorrecte uitspraken doet hij in het Sranantongo.

Castro en Bouterse hebben beiden ook een heldenverleden die voor hen spreekt. Castro was de guerrillastrijder die president werd. Hij riskeerde zijn leven voor Cuba. Ook Bouterse pleegde een risicovolle staatsgreep. In het begin werden de zestien sergeanten als helden gezien. 'Onze jongens' werden ze genoemd. Natuurlijk proeven vele, vooral oudere, Surinamers nog steeds de wrange smaak in hun mond van de gruwelijkheden van het militair regime. Maar voor de jongeren die op Bouterse gestemd hebben ligt dit anders. De Decembermoorden waarover iedereen al jaren tot in den treuren discussieert voelen voor hen als oude koeien die continu uit de sloot worden gehaald. En hoe je het ook went of keert, Bouterse blijft de sergeant die zijn leven op het spel zette voor een beter Suriname.

Het sterke fysieke voorkomen van Bouterse is echter afgenomen. Er gaan de laatste tijd steeds meer geruchten dat de gezondheid van Bouterse achteruit gaat. In november 2006 stuurde de

³²⁴ Valdés, 'Cuba's Fidel Castro', 216.

³²⁵ 'Bouterse charismatisch en zonder angst' in: *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (28 mei 2010)

<http://www.rnw.nl/suriname/article/bouterse-charismatisch-en-zonder-angst>

³²⁶ Buddingh', 'De comeback van Bouta'

³²⁷ Snijders, 'De 10 gezichten van Baas Bouterse'.

Amerikaanse ambassadeur in Suriname een bericht naar het Witte Huis dat Bouterse al maanden niet meer in het openbaar gezien was. Geruchten gingen dat Bouterse naast een ooginfectie, ook keelkanker zou hebben.³²⁸ Ook eind augustus 2010 was er weer volop speculatie over wat Bouterse onder de leden zou hebben. Na de vermoedende formatietijd had Bouterse zijn ambt namelijk tijdelijk overgedragen aan vicepresident Ameeralli. Knokkelkoorts en een hersenbloeding kwamen in het roddelcircuit voorbij. In september was hij weer op de been.³²⁹

Zijn kledingkeuze heeft Bouterse rigoureuus veranderd. Na zijn vertrek uit het leger in 1992 vervulde hij het militair tenue dat hij daarvoor altijd droeg voor loszittende, felgekleurde overhemden, een enkele keer met opdruk van Che Guevara. Vaak droeg hij daar een basketbalpetje bij. Vanaf het moment dat Bouterse zich verkiesbaar stelde als president in 2003 ging hij regelmatig pakken dragen. Op officiële gelegenheden, bij toespraken en partijbijeenkomsten zit Bouterse nu strak in het pak. Als het niet echt hoeft kiest hij toch vaak voor een linnen broek met overhemd, of een overhemd met een opdruk, maar alles veel netter en minder opzichtig en kleurig dan daarvoor. Hij kleedt zich als een man van het volk, die een net pak aantrekt als het echt moet.

Bouterse blinkt nog steeds niet uit in sterke ideologische overtuigingen. Sinds Bouterse aan de macht kwam in 1980 was hij een ongeëvenaarde kameleon in zijn standpunten, de mensen met wie hij in zee ging en zijn beleid. Net als vroeger zoekt hij nu toenadering tot voormalige vijanden als dat hem uitkomt, alleen dit keer vanuit de behoefte om te 'vergeven'. Toch heeft hij een aantal principiële standpunten waar hij zijn hele militaire en politieke carrière niet vanaf is geweken, namelijk het boven de etnische verdeeldheid staan in Suriname en het opkomen voor de minder bedeelde.

Vergeven?

In hoeverre vergeeft Bouterse zijn oude vijanden zoals Meye beweerd? In juni 2010 sloot Bouterse politieke vrede met zijn oude vijanden Ronnie Brunswijk en Paul Somohardjo. Somohardjo is net als Brunswijk altijd een felle tegenstander van Bouterse geweest. Enkele maanden voor de Decembermoorden zette Bouterse hem gevangen in Fort Zeelandia. Later richtte Somohardjo de Pendawa Lima op en steunde hij het Junglecommando van Brunswijk.

Met 23 zetels had de NDP niet genoeg zetels voor een absolute meerderheid in het Parlement. Na een mislukte toenaderingspoging tot de VHP zat er voor Bouterse niets anders op dan te onderhandelen met de Pertjajah Luhur (opvolger van Pendawa Lima) van Somohardjo en de A-Combinatie van Brunswijk. Somohardjo en Brunswijk, hongerig naar macht, gingen uiteindelijk in zee met Bouterse, die daardoor zijn meerderheid haalde in het Parlement. Tijdens een bijeenkomst met muziek en champagne tekenden ze een samenwerkingsverband.³³⁰

Ten tijde van de Binnenlandse Oorlog zwoer Bouterse 'nooit samen te werken met iemand die blanke huurlingen heeft ingezet tegen Surinamers'. Voor Brunswijk is de samenwerking even bizar. Tijdens de verkiezingscampagne riep hij het volk op niet te stemmen op Bouterse. 'Hij gaat jullie vermoorden!', riep Brunswijk toen nog.³³¹ Nu verschijnt Bouterse dansend met Brunswijk en Somohardjo op het podium van partijbijeenkomsten. De verklaring van Bouterse voor deze

³²⁸ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 24.

³²⁹ Ibidem, 250-251.

³³⁰ Hennah Draaibaar, 'Bouterse en Brunswijk gaan samenwerken' in: *NOS.nl* (3 juni 2010)

<http://nos.nl/artikel/161902-bouterse-en-brunswijk-gaan-samenwerken.html>

³³¹ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 159-161.

onverwachte verzoening is dat de 'hogere krachten' het zo wilden. En als die krachten willen dat hij samenwerkt met voormalige vijanden, dan gebeurt dat.³³²

Brunswijk en Somohardjo vertonen dezelfde opportunistische trekjes als Bouterse. Ze vertegenwoordigen de Marrons en de Javaanse bevolkingsgroep. Hun partijen zullen nooit een meerderheid behalen. Ze zullen altijd afhankelijk zijn van een grote partij om mee samen te werken en de belangen van hun etnische achterban op de agenda te zetten. En op dit moment is die grote partij de NDP. Dit is een gevolg van de etnische partijpolitiek in Suriname.

Bouterse reikt tegenstanders alleen de hand als dat hem politiek goed uitkomt. Bij andere tegenstanders, zoals Chan Santokhi, speelt Bouterse nog steeds keihard op de man. Hij gaf Santokhi, van 2005 tot 2010 minister van Justitie, de bijnaam 'Sheriff' door zijn harde optreden tegen de drugshandel en zijn rol in het opstarten van het Decembermoordenproces. Tijdens de verkiezingscampagne in 2010 liet Bouterse op partijbijeenkomsten het lied 'I shot the Sheriff' klinken van Bob Marley, terwijl hij hierop grijnzend danste.³³³ Voor Bouterse was dit misschien een goede grap, maar Santokhi voelde zich zwaar bedreigd en liet zich jarenlang door zes bodyguards bewaken.³³⁴

Voorzichtigere tactiek

Bouterse's houding in het openbaar is veranderd. Voordat hij zich verkiesbaar stelde als president was hij nog erg macho in de media. In 1998 deed hij tegenover AT5 nog boude uitspraken over de Decembermoorden. Volgens Advocaat Gerard Spong leed hij hier nog aan het syndroom van *Master of the Universe* (het idee onaantastbaar te zijn):

'Ik ben militair. Ik ben in oorlog tegen iemand. Als iemand een geweer draagt zal ik hem niet de gelegenheid geven om te schieten. Ik zou eerst schieten. En ik ga raak schieten. Echt wel. (...) Ik heb de verantwoording, want ik was hoofd van het leger. Ik was commandant. *Commander in chief*. En ik heb daar geen enkel probleem mee. Ik heb dat al zo vaak gezegd. De baas van het leger is altijd schuldig.'

³³⁵

In 2007 reageerde Bouterse opnieuw op de Decembermoorden omdat het proces officieel van start ging. Ditmaal deed hij dit in het openbaar op een jongerenbijeenkomst. Hij maakte het proces belachelijk in plaats van een grote machohouding aan te nemen. Het leverde hem een lachsalvo op van het publiek:

'Ik draag de politieke verantwoordelijkheid voor wat er gebeurd is. Wat men wil doen, is aangeven: Bouterse heeft die trekker overgehaald, hij heeft geschoten. Dat wil men. Om hem zogenaamd uit te schakelen. Misdaad tegen de mensheid. Daarom wordt daar 'n hele bunker gemaakt. Ik weet niet wie daar naar binnengaat, maar ik niet.'

³³² Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 162.

³³³ Wim bunschoten, 'Bouterse vervloekt en aanbeden' in: *NOS Nieuws* (16 februari 2010) <http://nos.nl/artikel/137299-bouterse-vervloekt-en-aanbeden.html>

³³⁴ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 374.

³³⁵ 'NOVA College Tour: Gerard Spong' in: NPS (23 januari 2008)

<http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/5750#>

³³⁶ 'Uitzending EenVandaag' in: TROS (12 maart 2007) <http://tvblik.nl/eenvandaag/12-maart-2007>

Bouterse heeft gaandeweg gemerkt dat een iets meer ingetogen houding hem meer sympathie oplevert. Op die manier kan hij hetzelfde zeggen, maar nemen mensen het beter op. Hij is niet minder macho geworden, maar hij verpakt het anders.

Het gedogen van Bouterse

Bouterse is een vertrouwd figuur in Suriname omdat hij al zolang aanwezig is in de politiek. Hij heeft zijn streken, maar hij heeft het niet voor niets zo lang volgehouden. Ernestine Comvalius, directeur van het Bijlmer Parktheater, zei het zo: 'Nu lijkt het of we te maken hebben met het Stockholm-syndroom, mensen gaan wennen aan degene die hen gijzelt.'³³⁷

Het is de politieke omgeving die gedooft dat Bouterse nog steeds aanwezig is. Venetiaan heeft zo lang gewacht met het aanpakken van de Decembermoorden dat een deel van het volk het liever wil vergeten en vergeven dan dat ze nog langer moeten wachten op een langdradig proces. Ze willen door. Vooral veel jongeren denken: Als de moorden die toen gepleegd zijn zo verschrikkelijk waren, waarom hebben de politici er dan al die tijd niets aan gedaan? Ook niet toen het bewind van Bouterse voorbij was?

Als antwoord hierop wordt vaak de kleinschaligheid van de Surinaamse samenleving gegeven. Hans Buddingh': 'Slachtoffers en daders komen elkaar tegen in de bar, in de club, waar dan ook. (...) Vroegere vijanden zijn door huwelijken nu aangetrouwde verwanten geworden.'³³⁸

Daarbij vertonen een aantal politici een groot opportunisme. Hoe serieus moet het volk de misdaden in het verleden nemen als mensen als Brunswijk, de man die een guerrillaoorlog tegen Bouterse begon, zich met hem heeft verzoent?

Campagne NDP

In het verlengde van zijn eigen imago heeft Bouterse hard gewerkt aan het imago van de NDP. De NDP heeft een modernere uitstraling dan de andere partijen. Zo kwam de NDP als eerste met een website. Ook gebruikte de NDP nieuwe media tijdens haar campagne.³³⁹ Haar grootste troef zijn de grootse partijbijeenkomsten. Die zijn altijd een groot feest met muziek en gratis eten en drinken.³⁴⁰ Met deze aanpak trekt de NDP vooral ook veel jongeren.

Bij de verkiezingscampagne in 2010 speelde de NDP slim in op de verkiezingscampagne van de in Suriname populaire Barack Obama. Net als Obama gebruikte Bouterse het woord 'verandering', in het Surinaams 'kenki', in zijn campagne.³⁴¹ Op partij bijeenkomsten zong hij het nummer 'A change is gonna come' van Sam Cooke.

De Ware Tijd kopte op 26 mei 2010: 'Bouterse als "messias" door binnenstad'. In een mars van anderhalf uur trok hij door Paramaribo heen, in een stoet van juichende en dansende mensen die met de paarse NDP-vlaggen zwaaiden. De mensen in de straten reageerden vol bewondering.

³³⁷ 'Bouterse verdeelt Surinaamse gemeenschap in Amsterdam' in: *Wereldjournalisten.nl* (22 oktober 2010) http://www.wereldjournalisten.nl/artikel/2010/10/27/bouterse_verdeelt_surinaamse_gemeenschap_in_amst_e/print/

³³⁸ Wout van Erven en Armand Snijders, 'Amnestie voor Bouterse?' in: *EenVandaag, AVRO* (4 april 2012) http://www.eenvandaag.nl/buitenland/40102/amnestie_voor_bouterse

³³⁹ 'Bouterse verdeelt Surinaamse gemeenschap in Amsterdam'.

³⁴⁰ Snijders, 'De 10 gezichten van Baas Bouterse'.

³⁴¹ 'Bouterse verdeelt Surinaamse gemeenschap in Amsterdam'.

Journalisten Evers en Van Maele beschreven dat marktkramers flessen schuimwijn ontkurkten en dat mensen zich om Bouterse heen drongen om hem de hand te schudden.³⁴²

Op de laatste campagedag, tijdens een enorme massameeting, gaf Bouterse zijn grootste show weg. Opzweepende toespraken werden afgewisseld door muziekoptredens. Zo zong de rapgroep, *The Illest Killers*: 'Zo veel jaren Front, maar ik ben nog steeds *skeer* (platzak)'. Rond middernacht betrad Bouterse het podium waarop hij met het volk een 'sociaal contract' afsloot. Hij beloofde de fouten uit het verleden niet nog een keer te maken.³⁴³

De beloften van de NDP tijdens de verkiezingscampagne waren verder vooral van materiële aard. Ze beloofde 18.000 woningen, vierbaanswegen, viaducten, een ziekenhuis in Wanica en een diepzeehaven te bouwen. Daarnaast wilde de NDP de onpopulaire government-take, de belasting op benzine, afschaffen. Ook beloofde Bouterse de corruptie aan te pakken en de Algemene oudedagsvoorziening en de kinderbijslag te verhogen.³⁴⁴

Heartland

Het *heartland* van de NDP is nog steeds de gewone, hardwerkende man, waar Anton de Kom ook voor streed. Nog steeds haalt Bouterse De Kom aan in toespraken als hij het over het Surinaams zelfbewustzijn heeft. Op de 32^e verjaardag van de revolutie, op 25 februari 2012, kondigde hij aan de stoffelijke resten van De Kom vanuit Nederland naar Suriname te willen halen: 'We gaan hem halen, daar in de kou, en brengen zijn beenderen op een dag hierheen. Hier hoort hij thuis.'³⁴⁵

Nog steeds trekken Bouterse en andere NDP'ers het land in om het volk aan te horen. Leaders van andere partijen doen dat meestal alleen in de aanloop naar verkiezingen.³⁴⁶ Vooral in de arme buurten van Paramaribo voert de NDP campagne.³⁴⁷ Bouterse presenteert zich nog steeds als jongen van het volk. Zijn aanhangers noemen hem 'Bouta', een koosnaam die hij kreeg van Frater Lorentini van het Rooms-katholieke internaat waar hij in zijn jeugd op zat.³⁴⁸

Als hij het politiek moeilijk heeft doet Bouterse populistische toenaderingspogingen tot het arme volk. Kort na het aannemen van de Amnestiewet bezocht hij Latour waar hij tientallen huismoeders bijeen liet roepen. Daar kondigde hij aan dat veertig basisgoederen voortaan goedkoper in de winkel zouden liggen.³⁴⁹

Een slimme zet van Bouterse was het aantrekken van André Misiekaba bij de NDP, door aanhangers wel de '*Second Obama*' genoemd.³⁵⁰ Misiekaba is een jonge hoog-opgeleide Marron met ervaring in het Parlement. Tijdens de verkiezingsstrijd in 2010 werd hij ingezet om de Marrons die in

³⁴² Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 11-12.

³⁴³ Ibidem, 132.

³⁴⁴ Guillermo Samson, 'Charisma houdt president Bouterse staande' in: *Dagblad Suriname* (25 mei 2012) <http://www.dbsuriname.com/dbsuriname/index.php/guillermo-samson-charisma-houdt-president-bouterse-staande/>

³⁴⁵ Patrick Meershoek, 'Desi Bouterse wil resten Anton de Kom naar Suriname halen' in: *Parool.nl* (28 februari 2012) <http://www.parool.nl/parool/nl/225/BIJENLAND/article/detail/3207440/2012/02/28/Desi-Bouterse-wil-resten-Anton-de-Kom-naar-Suriname-halen.dhtml>

³⁴⁶ Sniijders, 'De 10 gezichten van Baas Bouterse'.

³⁴⁷ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 65-66.

³⁴⁸ G. Wolvers, 'Bouterse's 'beking' nader beschouwd' in: *EO* (28 oktober 1999) <http://www.refdag.nl/oud/bui/991028bui05.html>

³⁴⁹ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 391.

³⁵⁰ Ibidem, 132.

Paramaribo wonen voor de NDP te winnen. Misiékaba is net als Bouterse en net als vele Marrons die in de stad wonen, aangesloten bij de Pinkstergemeenschap.³⁵¹

De claim boven de etnische verdeeldheid te staan is nog steeds één van de grootste stemmentrekkers van de NDP. Een Creoolse jongen tijdens een straatinterview: 'Hij discrimineert niet. Je bent Javaan, je bent Hindoestaan, wie dan ook, je bent boslandcreool, we gaan samenwerken. De vorige regering, je zag de verdeling gewoon met het openlijke oog.' Andere Creoolse jongen: 'Vroeger leek het alsof de rijken alleen die casa hadden, maar hij is van plan met iedereen te werken. Wie wil werken, kan meewerken.'³⁵²

Voedingsbodem

In 2005 concludeerde socioloog Aspha Bijnaar dat Suriname er na dertig jaar onafhankelijkheid economisch veel slechter voorstond dan in 1975.³⁵³ Door onder andere stijgende grondstofprijzen, voornamelijk die van goud, groeide de Surinaamse economie in 2007 en 2008 volgens het IMF echter weer met 5 procent. In 2009 was de groei gedaald naar 3 procent, maar nog steeds stabiel. Ook zorgde de regering-Venetiaan ervoor dat openstaande schulden aan de VS en Brazilië gedeeltelijk werden afgelost.

Het lukte Venetiaan echter niet om de overheid te saneren, een voornemen dat hij in 1991 al had. Ook durfde hij het niet aan om een monetaire ingreep te plegen, waar Suriname hard aan toe was. Daarnaast lukte het hem niet de corruptie en criminaliteit in de arme wijken van Paramaribo efficiënt aan te pakken.³⁵⁴ En een hoge criminaliteit is voor een volk duidelijk te zien dan schulden die afgelost worden aan het buitenland.

Er was geen sprake van een economische crisis. Maar tien jaar lang heeft Venetiaan de armoede niet voelbaar kunnen verbeteren. Daarbij heeft de regering contracten gesloten over goudwinning met buitenlandse bedrijven die onvoordelig voor Suriname uitpakten. Terwijl deze bedrijven tien miljarden verdienen, gaan er slechts tientallen miljoen naar Suriname.³⁵⁵ Er staan heel weinig gouddelvers geregistreerd die belasting betalen.³⁵⁶

De mannen van het eerste uur

Naast het verbeteren van zijn eigen imago en dat van de NDP, probeert Bouterse ook het imago van het oude militair regime op te poetsen. Hij riep 25 februari 2011, de dag waarop 31 jaar eerder de staatsgreep plaatsvond, uit tot nationale feestdag genaamd 'Dag van Bevrijding en Vernieuwing'. Op dezelfde dag kregen Abrahams, Sital, Neede en alle nog levende couppelegers, een onderscheiding en mochten ze zich nu 'drager in de gouden ster van de revolutie' noemen. Bouterse tijdens de toespraak: 'Na 31 jaar worden de mannen van het eerste uur eindelijk op gepaste wijze geëerd.' Met

³⁵¹ Edgar Mampier, 'Volle Evangelie Gemeenten nemen ons land over' in: *Suriname stemt* (6 april 2010) <http://www.surinamestemt.com/archives/1705>

³⁵² Z.O.Z aflevering 8, Den Haag TV, in: *YouTube*

<http://www.youtube.com/watch?v=5MCnXtCAO94&feature=related>

³⁵³ Bijnaar, "Het zijn onze mensen. We gaan ze nooit in de steek laten!".

³⁵⁴ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 58-65.

³⁵⁵ 'Bouterse verdeelt Surinaamse gemeenschap in Amsterdam'

³⁵⁶ 'Welk Suriname wordt beter van goudkoorts?' in: *Volkskrant.nl* (19 januari 2011)

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/1825825/2011/01/19/Welk-Suriname-wordt-beter-van-goudkoorts.dhtml>

de uitspraak 'mannen van het eerste uur' laat Bouterse een continuïteit van zijn leiderschap zien. De missie waaraan hij in 1980 begon, gaat nog steeds door. Abrahams, huidig minister van Openbare Werken en ondervoorzitter van de NDP: 'Suriname was een verdeeld land en zou zonder revolutie nog steeds zo zijn'.

Opmerkelijk genoeg bood Bouterse op dezelfde dag ook zijn excuses aan voor 'fouten' die zijn gemaakt tijdens de revolutie. Hij bleef echter heel vaag over welke fouten: 'Ik ben niet te groot om toe te geven dat we fouten hebben gemaakt. Het is ons dan ook niet altijd even makkelijk gemaakt.'³⁵⁷ Iedereen kan deze uitspraak op zijn eigen manier interpreteren. Bouterse lijkt grootmoedig door fouten toe te geven. Maar hij dekt zich tegelijkertijd in door heel vaag te blijven.

Door te verwijzen naar andere landen waar ook een staatsgreep plaatsvond, willen 'de mannen van het eerste uur' de gebeurtenissen in Suriname minder uniek laten klinken. Zo sprak Sital dezelfde dag: 'Alleen al in de periode van 1965 tot 1985 vonden in de regio 67 staatsgrepen plaats. Suriname is dus nooit een uitzondering geweest.' Daarnaast houden ze vol dat de staatsgreep nodig was om escalaties te voorkomen en Suriname uit een impasse te halen. Dankzij de staatsgreep werd een 'explosie van raciaal geweld vermeden' volgens Sital. Bouterse: 'Suriname had in die tijd een bankroet politiek systeem, dat al in 1975 was vastgelopen. Dankzij 25 februari was het volk bevrijd. Suriname stond dan ook massaal achter de staatsgreep.'³⁵⁸

Tegen de foetoebois van de kolonisator

Bouterse refereert nog steeds aan Nederland als 'de kolonisator'. En de oppositie zet hij nog steeds neer als een verlengde van de kolonisator. Net als in de jaren tachtig heeft hij het over Surinamers die door de vijanden worden misleid. Het zijn dezelfde samenzweringstheorieën.

Na de stille protesttocht tegen de Amnestiewet hield Bouterse een toespraak voor zijn eigen aanhangers en sprak over 'de schaamteloosheid van de *foetoebois* (loopjongens) van de kolonisator' zoals hij de demonstranten omschreef. Casual gekleed in een wit overhemd en een witte broek zong hij eerst een liedje over vrede. Bouterse:

'Denk je dat ik me druk maak om Rutte? En Wilders? (...) En natuurlijk in een regulier overleg willen ze praten over mensenrechten, economische policy, noem het maar op. Maar het volk wordt misleid. (...) Ik heb gekeken naar die film van die zogenaamde mars. Laat me u zeggen, al loop je nog 20 marsen, al loop je nog 200 marsen, elke dag. Vandaag heeft u weer met 150 kinderen gelopen. Je misleidt die kinderen. Waar het om gaat bij deze mensen is die politieke rust en die politieke stabiliteit en die economische stabiliteit te proberen te frustreren.'

Hierna zette Bouterse 'One love' in van Bob Marley en riep: 'Wij hebben vrede getoond. Brunswijk, Somohardjo!' Bouterse, Brunswijk en Somohardjo omhelsden elkaar opzichtig en lang op het podium, onder luid gejuich van het publiek. Daarna pakte Bouterse direct weer de microfoon, met zijn arm nog om Somohardjo en ging verder:

³⁵⁷ Pieter van Maele, 'Desi Bouterse: 'Fouten gemaakt tijdens bewind'' in: *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (25 februari 2011) <http://www.rnw.nl/suriname/article/desi-bouterse-fouten-gemaakt-tijdens-bewind>

³⁵⁸ Pieter van Maele, 'Bouterse enkel in parlement als het moet' in: *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (25 februari 2011) <http://www.rnw.nl/suriname/article/bouterse-enkel-parlement-als-het-moet>

'Terwijl dit land op de juiste weg is, is het misdadig om de boel te proberen op deze manier te destabiliseren. Maar ik kan u zeggen, het gaat u niet lukken. Het gaat u niet lukken zolang ik heet, Desiré Delano Bouterse. (...) We gaan er alles aan doen om samen in vrede, want dat hebben we nodig, door te gaan met dit land. Maar de foetoebois van de kolonistors gaat u niet kunnen overhalen. Zij zijn vijanden van dit volk. En ondanks dat zien we ze als Surinamers, maar we weten dat ze vijanden van dit volk zijn. (...) Waar ik me zorgen over maak dat zijn de mogelijkheden en de manier hoe makkelijk zij u kunnen beïnvloeden en de manier hoe makkelijk zij u misleiden. En schaamteloos daarna niet in staat zijn om te erkennen dat zij u geprobeerd hebben te misleiden. (...) Mensen die komen uitleggen van hoe ze ons op de vingers gaan tikken, hoe ze dit met ons gaan doen en dat met ons gaan doen (terwijl Bouterse op zijn eigen vingers tikt) en eigenlijk moeten wij in paniek raken. Brasa, we love you.'³⁵⁹

Onwetendheid jongeren

Bouterse heeft er een nieuwe generatie aanhangers bij gekregen. Ruim 40 procent van de stemgerechtigden in Suriname is tussen de 18 en 35 jaar.³⁶⁰ Veel van wat er gebeurd is weten zij niet meer zo specifiek. Onwetendheid van jongeren komt mede door de censuur die de regering oplegt. In juli 2011 werden nieuwe geschiedenisboeken voor Surinaamse scholen door Raymond Sapoen, de minister van Onderwijs, in beslag genomen omdat erin gerefereerd werd aan de Decembermoorden. Op een foto bij een tekst over de Decembermoorden stond een man met een spandoek met daarop 'Bouterse, moordenaar'.³⁶¹ Volgens de NDP, de partij van Bouterse, is deze 'geschiedvervalsing' een poging van het Nieuw Front, dat volgens de NDP gevoed wordt vanuit Nederland, om het Surinaamse volk, en met name de jeugd, te misleiden.

In Suriname betalen de media een bepaalde prijs voor het zich kritisch uiten naar de regering. *Dagblad Suriname* en *De West* krijgen bijvoorbeeld geen uitnodigingen meer voor persconferenties van het kabinet. Reden was dat de kranten kritisch over de regering schreven. Bouterse noemde ze 'destabiliserend'. Cliff Limburg, perschef van Bouterse gaf het volgende commentaar: 'We hebben geen moeite met kritische media, maar ze moeten niet met valse beschuldigingen komen'.³⁶²

Daarnaast bestaat er een methode van het 'wegkopen' van journalisten die werkzaam zijn bij particuliere media om ze vervolgens in dienst te nemen van de staatsmedia. Een manier om de media uit te hollen. Hierbij moet opgemerkt worden dat niet alleen Bouterse zich schuldig maakt aan selectieve media-aandacht. Ook Venetiaan liet media die kritisch waren ten opzichte van de regering links liggen.³⁶³ Journalist Anil Ramdas over zijn tijd in Suriname: 'Het aantal nieuwsbronnen was schaars en je was afhankelijk van de goodwill van degene die iets te vertellen had. (...) Het doorgeven van nieuws was geen recht, maar een gunst.'³⁶⁴ Journalisten staan voor de keuze: óf een interview krijgen met een politicus en naar zijn pijpen dansen, óf aan de zijlijn toekijken.

³⁵⁹ 'Zolang ik Desiré Delano Bouterse heet', in: *StarNieuws*
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/video/344/>

³⁶⁰ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 93.

³⁶¹ Harmen Boerboom, 'Geschiedenisboeken in beslag genomen wegens passage Decembermoorden', *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (27 juli 2011), <http://www.rnw.nl/suriname/article/geschiedenisboeken-beslag-genomen-wegens-passage-decembermoorden>.

³⁶² Nina Jurna, 'Pers en Bouterse, het blijft moeizaam samen', *NRC Handelsblad* (23 mei 2011).

³⁶³ 'Media beschuldigen Bouterse van censuur' in: *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (9 mei 2011)
<http://www.rnw.nl/suriname/article/media-beschuldigen-bouterse-van-censuur>

³⁶⁴ Ramdas, *Paramaribo*, 84.

Sinds het aantreden van de regering-Bouterse lijkt het journalistieke klimaat nog vijandiger geworden. In juni 2010 werd de kritische Nederlandse journalist Armand Snijders in elkaar geslagen in Suriname. Zijn aanvallers lieten hem weten dat hij moest ophouden met het schrijven van rotzooi in de *Parbode*.³⁶⁵ In februari 2011 maakte minister Abrahams Iwan Brave, journalist bij *De Ware Tijd*, uit voor 'landverrader'. Bij *De West* werden in juni 2011 twee keer zware rotjes naar binnen gegooid. Net als tijdens de militaire dictatuur krijgt de redactie telefoontjes, waarna direct wordt opgehangen. De redactie krijgt tips binnen dat redactieleden worden gevolgd en dat telefoons worden afgeluisterd.³⁶⁶

Hieruit kunnen we afleiden dat Suriname nog steeds kenmerken vertoont van een commando democratie, zoals beschreven in hoofdstuk 3. De leider heeft nog steeds een redelijk 'onfeilbare autoriteit'. De mentaliteit van paternalisme, autoritarianisme en elitisme, ontstaan ten tijde van de slavernij, bestaat nog steeds. Autoriteiten worden doorgaans niet tegengesproken. Als een journalist dat wel probeert, kan hij de contacten wel vergeten.

Verstarring bij de NPS

Bouterse had het voordeel dat zijn voorganger, Venetiaan, niet heel populair was bij het Surinaamse volk. Ramdas beschrijft Venetiaan als een president met een hoog 'Gabriel García Márquez-gehalte, de eenzame onzichtbare kluisenaar.' Venetiaan was impopulair en onpersoonlijk.³⁶⁷

Ook de NPS organiseerde een massameeting met muziek in Latour tijdens de verkiezingscampagne. Venetiaan bleef echter tijdens de hele gebeurtenis op zijn stoel zitten, vanwaar hij het feestende volk bekeek.³⁶⁸ Een enorme tegenstelling met Bouterse die zich mengt tussen de mensen, meedanst, zingt en lacht. Oostindie noemt het 'verstarring bij de NPS'.³⁶⁹

De armoede bagatelliseerde Venetiaan met uitspraken als: 'Wij gaan het volk niet deprimeren met armoedeverhalen. Men heeft een dak boven het hoofd, maar geen villa. Men heeft een radiootje, maar geen flatscreen tv-toestel.'³⁷⁰ Geen enkel volk wil horen dat ze maar tevreden moeten zijn met wat ze hebben. Ze willen een leider die hun een betere toekomst belooft.

Bouterse maakte handig gebruik van het suffe imago van het kabinet-Venetiaan III. Op 10 maart 2010 publiceerde *De Ware Tijd* een foto van in slaap gedommelde parlementsleden tijdens een urenlange discussie over de vraag of Surinamers die precies op de dag van de verkiezingen achttien jaar worden ook mogen stemmen. Bouterse reageerde met de uitspraak: 'Vene, trek je pyama uit! Je slaapt!'³⁷¹

Ook andere politieke tegenstanders konden niet op tegen de vlotte babbel van Bouterse. Ze hielden het bij de statements die ze altijd al maakten.³⁷² Net als in 1987 en 1996 vonden de NPS en de VHP elkaar in de verkiezingscampagne door hun gezamenlijke afkeer van Bouterse. De angst voor

³⁶⁵ 'Zwaar mishandelde hoofdredacteur Armand Snijders' in: *Sranan News* (12 juni 2010) <http://sranan-news.blogspot.nl/2010/06/zwaar-mishandelde-hoofdredacteur-armand.html>

³⁶⁶ Stieven Ramdharie, 'Vrijheid Suriname is in gevaar' in: *Volkskrant.nl* (15 augustus 2011) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2849330/2011/08/15/Vrijheid-Suriname-is-in-gevaar.dhtml>

³⁶⁷ Ramdas, *Paramaribo*, 90-92.

³⁶⁸ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 122.

³⁶⁹ 'De tafel van Babel', <http://www.youtube.com/watch?v=FF9nk6sGFsw&feature=fvsr>

³⁷⁰ Ramdas, *Paramaribo*, 90-92.

³⁷¹ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 67-68.

³⁷² Snijders, 'De 10 gezichten van Baas Bouterse'.

Bouterse bleek echter niet meer zo groot. Dit focuspunt was niet genoeg om de verkiezingen te winnen.³⁷³

In juni 2012 koos Venetiaan uiteindelijk eieren voor zijn geld en trad hij af als NPS-voorzitter. Gregory Rusland werd als nieuwe voorzitter gekozen. Rusland erkende op het partijcongres dat de NPS de laatste jaren niet alle kiezers goed bereikt had:

‘Zonder iemand negatief te bespreken, de constatering is dat overal waar ik kwam in de dorpen, in de districten, wij merken dat de mensen opmerken dat wij onze achterban hebben verwaarloosd. De mensen vragen, waar zijn jullie zo lang geweest? Wij zullen dus op gezette tijden, op regelmatige tijden moeten teruggaan naar alle afdelingen over het hele land. De dorpen in Sipaliwini, Marowijne, Brokopondo, de districten, overal zullen wij naartoe moeten gaan. (...) Op korte termijn zullen wij ervoor moeten zorgen dat wij onze evaluaties hebben. Wij moeten weten hoe het komt dat wij zijn gekomen op de positie waar wij vandaag de dag zijn. Dat we vier zetels in de Nationale Assemblée hebben. We moeten in de spiegel zelf kijken en aangeven hoe wij de vinger op de zere plek gaan zetten.’³⁷⁴

Bouterse breidt zijn invloed uit

Bouterse heeft veel vertrouwelingen uit de militaire periode een functie gegeven rondom zijn regering. Op veel topposities in het ambtenarenapparaat zijn de personen vervangen voor pro-Bouterse personeel. Abrahams is echter de enige uit het oude militair regime die een ministerpositie kreeg toebedeeld. Als vicepresident stelde Bouterse de partijloze ondernemer Robert Ameerali aan. Dit was een tactische zet omdat de kleine partijen binnen de Mega Combinatie voortdurend aan het ruziën waren over functies binnen de regering.³⁷⁵ Ameerali was een neutrale factor binnen de Mega Combinatie en bovendien een Hindoestaan, wat goed was voor de etnische diversiteit.

In de stijl van Bouterse kreeg iedereen een buitensporig salaris toebedeeld. Ook zette hij zijn vrouw Ingrid op de loonlijst van zijn kabinet in de functie van First lady voor 2000 euro per maand (een gemiddelde inwoner verdient 350 euro per maand). Daarnaast sloot de regering een deal met de Surinaamse Luchtvaart Maatschappij voor 100.000 euro per maand waardoor ze twee Boeings kan opeisen wanneer ze dat wil. Ook werd het Monument van de Revolutie voor 650.000 euro opgeknapt.³⁷⁶

Beleid tot nu toe

Het de vraag of Bouterse zich dit keer aan de democratische grondbeginselen gaat houden. Het Parlement heeft Bouterse meerdere malen verzocht te komen, maar Bouterse vertoont zich daar bijna nooit. Hij heeft vele commissies opgericht, zoals de commissie ‘Herstructurering gezondheidszorg’, ‘Presidentiële taskforce onderwijs’ en ‘Ordering goudsector’, zodat hij zonder in het Parlement toe hoeven komen, vanuit zijn eigen kantoor het land kan besturen. Op deze manier

³⁷³ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 91.

³⁷⁴ ‘Gregory Rusland, nieuwe voorzitter NPS’, in: *StarNieuws*
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/video/354/>

³⁷⁵ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 204-205.

³⁷⁶ *Ibidem*, 273-274.

kunnen er veel besluiten zonder ellenlange discussies worden doorgevoerd. Het gevolg is echter dat de ministerraad en het Parlement steeds minder te zeggen hebben, en Bouterse steeds meer.³⁷⁷

Bouterse moet beloftes gaan waarmaken. Als een charismatisch leider niet in staat blijkt de problemen op te lossen of te zorgen voor de materiële behoeften van het volk, kan hij van zijn voetstuk vallen.³⁷⁸

Wat Bouterse heeft aangedurfd is het devalueren van de Surinaamse dollar. Deze maatregel was heel hard nodig, omdat de Surinaamse dollar al jaren overgewaardeerd was. De geldstroom van Suriname met het buitenland verliep vrijwel geheel via wisselkantoren en de zwarte markt, en niet via officiële banken. Venetiaan durfde deze maatregel niet te nemen. Het kabinet-Bouterse besloot dit wel te doen, en dan maar zo snel mogelijk, in januari 2011. De koers van de Surinaamse dollar zakte hierdoor met 20 procent. Dezelfde dag nog presenteerde Ameerali een 'Structureel Verbeteringsprogramma', waarbij allerlei harde bezuinigingsmaatregelen werden aangekondigd. Ameerali deed zijn uiterste best om na deze aankondigingen in radio- en tv-optredens het nut van de maatregelen uit te leggen en vragen te beantwoorden. Bouterse liet zich in deze periode niet zien.³⁷⁹

Bouterse heeft het geluk dat de prijzen van olie en goud momenteel goed liggen. Volgens het Nederlandse ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en het IMF zal de Surinaamse economie met 4 tot 5 procent groeien in 2012 en 2013.³⁸⁰

De verkiezingsbeloftes van het verhogen van de Algemene oudedagsvoorziening en de kinderbijslag heeft Bouterse ingelost. Ook heeft hij illegale goudvelden laten ontruimen en een registratiesysteem voor goudzoekers ingesteld.³⁸¹ En met name de Amerikanen zijn tevreden over zijn drugsbestrijding.³⁸²

Er zijn echter ook veel beloftes die Bouterse niet heeft ingelost en die hoogstwaarschijnlijk ook niet ingelost gaan worden. In plaats van de government-take af te schaffen, heeft Bouterse deze juist verhoogd. In plaats van een 'kruistocht tegen corruptie' te voeren, zoals Bouterse beloofde, houdt hij alleen maar de boot af tegen initiatieven voor een anticorruptiewet.³⁸³ Er is een begin gemaakt met de bouw van woningen die hij heeft beloofd, maar hij gaat op dit tempo niet in de buurt komen van de 18.000 woningen die hij voor 2015 beloofd heeft te bouwen. Ook de vierbaanswegen, viaducten, het ziekenhuis in Wanica en de diepzeehaven laten op zich wachten.³⁸⁴

Vanaf zijn aanstelling als president heeft Bouterse zich voornamelijk geconcentreerd op het buitenlands beleid. Overall in Zuid-Amerika, het Caribisch gebied en de VS legde hij staatsbezoeken af. Iets wat Venetiaan vrijwel niet deed. Suriname werd lid van de Unie van Zuid-Amerikaanse Staten (UNASUR) en de Gemeenschap van Latijns-Amerikaanse en Caraïbische Staten (CELAC). Door het roulatiesysteem werd Bouterse op 1 januari 2012 voorzitter van de Caribbean Community (Caricom). Daarnaast werden de handelsbetrekkingen met China nog meer verstevigd.³⁸⁵

³⁷⁷ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 356-358.

³⁷⁸ Valdés, Cuba's Fidel Castro (b 1920), 226.

³⁷⁹ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 304-308.

³⁸⁰ Kuit, 'Heeft Suriname baat bij amnestie voor kind van God Desi Bouterse?'

³⁸¹ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 359.

³⁸² Ibidem, 415.

³⁸³ Joshue Taytelbaum, 'Corruptiebestrijding komt niet in Bouterse's kraam te pas' in: *Suriname Stemt* (28 augustus 2012) <http://www.surinamestemt.com/archives/17003>

³⁸⁴ Samson, 'Charisma houdt president Bouterse staande'.

³⁸⁵ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, n335-346.

Parlement steeds meer ondermijnd

In de loop van 2011 en begin 2012 kreeg Bouterse steeds meer het voordeel van de twijfel van het internationale ambassadepersoneel in Suriname. Dit werd echter in één keer weer teniet gedaan door het voorstel van de Amnestiewet in april 2012. Toen bleek ineens in welke grote mate Bouterse het Parlement in zijn macht had.

Tijdens debatten over de Amnestiewet beschuldigden oppositieleden de Parlementsvoorzitter Jennifer Simons, een populair NDP-lid, van partijdigheid. Volgens de oppositie zette Simons, die voorstander was van de Amnestiewet, te vaak de microfoon uit om tegenstanders de mond te snoeren. Op het moment dat Simons haar eigen stemverklaring voor de wet uitsprak, nam ze ruim de tijd om die toe te lichten.³⁸⁶

Tijdens een debat op 16 april 2012 over een Belagingswet, die bescherming moet bieden aan burgers die belaagd of bedreigd worden, zei Santokhi dat hij het hypocriet vond dat de Decembermoorden straffeloos werden gemaakt en dat er een paar dagen daarna een wet tegen belaging in behandeling werd genomen.³⁸⁷ Simons snoerde hem de mond. De oppositieleden pikten dit niet. Ze begonnen op tafels te slaan en toen Simons weigerde om de opzet van de vergadering te veranderen liepen een aantal oppositieleden naar voren en begonnen ze op haar tafel te slaan. Simons belde hierna de politie en liet zeven oppositieleden uit het Parlementsgebouw verwijderen. De rest van de oppositie verliet hierop uit solidariteit vrijwillig het gebouw.³⁸⁸ De oppositie verontschuldigde zich de dag erna voor wat er gebeurd was, maar waarschuwde dat 'het dictatoriaal handelen van de regering en vooral dat van Simons structureel wordt'.³⁸⁹

Vanaf het begin van de regeerperiode waren er al heftige ruzies binnen het kabinet. Eind april ontsloeg Bouterse vijf ministers en stelde op 5 mei nieuwe ministers aan. Twee ministers waren daarvoor al vertrokken. Daarnaast werden de partijen Broederschap en Eenheid in de Politiek (BEP) en Nieuw Suriname uit de Mega Combinatie gegooid. Beide partijen hadden tegen de Amnestiewet gestemd.³⁹⁰

Op deze manier creëert Bouterse een steeds grotere kring van vertrouwelingen om zich heen. Langzamerhand zijn vele toposities ingevuld door pro-Bouterse mensen. Naar buiten toe zet hij zich in voor de democratie, maar in feite is hij weer het Parlement aan het ondermijnen.

Bouterse moet oppassen voor de politieke tegenstanders die zijn houding niet meer pikken. Ze worden steeds feller. Na de Amnestiewet is de scheidslijn tussen voorstanders en tegenstanders opeens heel duidelijk geworden in Suriname.

Heel belangrijk voor Bouterse, maar weinig genoemd, is het behouden van de goede band met Steve Meye en zijn kerk. Religie is zo verweven met de Surinaamse samenleving. Zolang zijn aanhangers geloven dat hij de door God aangewezen leider is, wordt hem veel vergeven.

³⁸⁶ 'Gewijzigde amnestiewet aangenomen: 28 stemmen voor en 12 tegen – Slecht geleid debat inhoudelijk van bedenkelijk niveau' in: *Obsession Magazine* (5 april 2012) <http://obsession-magazine.nl/?p=2042>

³⁸⁷ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 397.

³⁸⁸ 'Politie moet ingrijpen in ontaarde DNA-vergadering' in: *StarNieuws* (16 april 2012) <http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/10357>

³⁸⁹ 'Nieuw Front verontschuldigt zich voor optreden in DNA' in: *StarNieuws* (17 april 2012) <http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/10372>

³⁹⁰ Evers en Van Maele, *Bouterse aan de macht*, 403.

Conclusie

Bouterse heeft veel veranderingen doorgemaakt in zijn politieke carrière: van militair naar politiek leider en van autoritair-populistisch naar charismatisch-populistisch leider. Wat hetzelfde is gebleven, is dat hij altijd de grote leider was, de *supreme caudillo*, binnen het militair regime en later binnen de NDP.

Gedurende zijn hele militaire en politieke carrière bleef Bouterse een populist. Ik zal de zes sleutelthema's van Taggart doorlopen om te laten zien hoe Bouterse zich als populistisch leider ontwikkeld heeft. Daarna ga ik in op de ontwikkeling van zijn charismatisch leiderschap.

Voedingsbodem

Het feit dat een volk zo vatbaar is voor een populistische leider, betekent dat er sprake was van een bepaalde mate van crisis. Volgens Canovan is populisme de schaduwzijde van de democratie, hét teken dat er iets mis is.

Maar er bestond niet alleen een crisis in de jaren dat Bouterse succes had in 1980, 1996 en 2010. In 1987 heerste er ook een grote economische crisis, maar toen koos de bevolking juist massaal voor de *oude rotten*. Hun afkeer van de militairen was toen heel groot. In 1992 was dit nog steeds zo, alhoewel de NDP toen al steeg in zetelaantal bij de verkiezingen. En in 2000 koos de bevolking, ondanks de grote economische crisis, na een regeringsperiode van de NDP massaal weer voor de oude partijen

In de gehele periode van 1980 tot 2010 was er een voedingsbodem aanwezig voor een sterke leider. Maar als een populistische beweging er na jaren niet in slaagt om de omstandigheden in een land te verbeteren, kiest het volk juist weer voor het alternatief. Een autoritair of charismatisch-populistisch leider moet zijn beloften wel waarmaken.

In 2010 was er geen sprake van een echte economische crisis. Wel bestond er een politieke moeheid over de twee regeringsperiodes van Venetiaan, die met weinig politieke voortvarendheid had geregeerd. Bouterse speelde hierop in en hield het volk een uitzichtloze toekomst voor als ze nog een keer voor Nieuw Front zouden kiezen. De NDP zou het radicaal anders aanpakken. Het volk werd meer *rescue-hungry* gemaakt dan dat ze dat van zichzelf al waren. Maar ook een crisis die in de verbeelding van het volk bestaat kan voor een politieke ommekeer zorgen.

Al met al kan gezegd worden dat er vanaf de onafhankelijkheid tot nu een aanhoudende economische slechte toestand bestaat in Suriname, soms met extra hevige pieken. Dit zorgt voor een continue ontevredenheid. Maar er kwam elke keer pas een omslag in de politiek wanneer er sprake was van een politieke crisis. Dit was het moment waarop de oppositie de slechte economische toestand in Suriname aangreep en die in de verbeelding van het volk vergrootte om aan de macht te komen.

Tegen zijn

Vanaf 1980 tot nu is het zwartmaken van de oppositie het hoofdthema van Bouterse. Natuurlijk waren delen van zijn kritiek ook gegrond. Het was niet voor niets dat een deel van de bevolking een zucht van opluchting slaakte toen de regering-Arron door de coup werd afgezet. En uiteraard had

Bouterse in 2010 ook een aantal gegronde punten van kritiek op de in slaap gevallen regering van Venetiaan.

Omgekeerd maakte de oppositie Bouterse en de NDP ook zwart. In de verkiezingsstrijd van 1996 vertoonde Nieuw Front op de valreep nog een documentaire over de Decembermoorden op de nationale tv en beloofde ze Bouterse te vervolgen als zij de verkiezingen zou winnen. Het zwartmaken van elkaar is nou eenmaal een vast onderdeel van de Surinaamse politiek.

Voor Bouterse was dit echter zijn grootste politieke punt gedurende zijn hele militaire en politieke carrière. Het eerste dat het militaire regime deed was een campagne beginnen tegen de oude orde. In 1996 voerde de NDP campagne met 'de grote leugen' van Nieuw Front. En in 2010 met uitspaken als: 'Vene, trek je pyama uit! Je slaapt!' en 'Zo veel jaren Front, maar ik ben nog steeds *skeer* (platzak)'.

Bouterse wil de underdog zijn die uiteindelijk overwint. Daarom deed hij het in de verkiezingsstrijd van 2010 zo goed. Hij was op zijn best. Als een kwajongen 'I shot the sheriff' zingen, refererend naar Santokhi.

Geen ideologie

Tijdens het militair regime bleef Bouterse lang ergens in het midden zweven tussen een democratie en een socialistische revolutie. Eerst speelde hij iedereen tactisch tegen elkaar uit. Pas toen hij merkte dat de retoriek van een revolutie het meest in zijn voordeel werkte en links-radicalen landen om hem heen hem wilden helpen, maakte hij zijn keuze. Een keuze waar hij een paar jaar later weer op terug kwam toen bleek dat een revolutie voor Suriname niet vol te houden was.

Bouterse probeerde zowel de begrippen revolutie en democratie in zijn retoriek te verweven. Hij zou 'waarachtige democratie' brengen. Niet 'de betekenisloze, holle parlementaire democratie', zoals die in Suriname bestond, maar 'de behartiging van de specifieke belangen van de arbeiders en landbouwers en de brede laag van het volk als geheel'. Hoewel het begrip 'waarachtige democratie' prachtig klinkt, bleef dit begrip tijdens zijn regeringsperiode net zo hol als zijn ideologie. Er kwam geen echte revolutie en ook geen echte democratie tot Bouterse in 1992 ontslag nam als legerleider.

Toen de democratie weer terugkwam moest Bouterse deze leegheid op een bepaalde manier compenseren om zijn kiezers iets aan te bieden. Dit lukte in het begin nog niet, waardoor de NDP genadeloos werd verslagen tijdens de verkiezingen in 1987. Populisten zetten persoonlijk en direct leiderschap in om de leegte van populisme te compenseren. Dit deed Bouterse ook steeds meer. Hij was hét boegbeeld van de NDP. Een keuze voor de NDP was een keuze voor Bouterse. Dit bleek ook tijdens de verkiezingsstrijd in 1996. Wijdenbosch stond tijdens de campagne in het voorprogramma van Bouterse, terwijl hij officieel presidentskandidaat was. Eigenlijk was een stem op Wijdenbosch een stem op Bouterse.

Kameleon

Ten tijde van de coup profileerde Bouterse zich al snel als de *supreme caudillo* onder de militairen. Een staatsgreep vraagt om een leider en Bouterse nam deze rol gretig op zich. Maar hoewel hij de juiste eigenschappen bezat om een coup te leiden – hij was moedig, macho, invloedrijk en fysiek sterk – bezat hij nog niet de juiste eigenschappen om een land te besturen. Hij had nog geen sterke retorische vaardigheden of ideologische overtuigingen.

Wel had hij een gemakkelijke omgang met mensen en trad hij met een enorme zelfverzekerdheid op in het openbaar. Hij zocht samenwerking met mensen als dat hem uitkwam en keerde zich net zo snel weer tegen diezelfde mensen. Hij liet zien snelle beslissingen te kunnen nemen en op andere momenten weer een enorm geduld in te kunnen zetten.

Wat daarnaast opvalt is zijn onvermoeibaarheid. Vooral na de Decembermoorden moest hij alles op alles zetten om aan de macht te blijven. Toen dat niet lukte met het revolutionaire kabinet van Alibux probeerde hij het weer met de *oude rotten*. Hij bleef onderhandelen tot er een model was uitgewerkt waarin de militairen nog steeds macht uitoefenden. Hij ontwikkelde zich steeds meer tot een autoritair-populistisch leider.

Een kameleon is hij altijd gebleven. In 2000 keerde hij zich tegen Wijdenbosch na een jarenlange vriendschap. En in 2010 sloot hij als laatste redmiddel een coalitie met zijn oude vijanden Brunswijk en Somohardjo.

In januari 2011 durfde hij voor het eerst een onpopulaire maatregel te nemen in zijn democratische carrière. Hij liet de Surinaamse dollar devalueren. Hoe gewaagd deze maatregel was bleek uit het feit dat Bouterse zich gedurende deze periode niet liet zien. Ameeralli moest in de media de verantwoording afleggen.

Institutionele dilemma's

Het populistische militaire regime kon niet blijven bestaan. Door het constitutionele dilemma was het militair regime tegen haar eigen grenzen opgelopen. Met een nieuwe orde komt automatisch een nieuwe elite.

Bouterse kon niet anders dan nieuwe verkiezingen beloven. De democratie die hij noodgedwongen nieuw leven in blies stootte hem uiteindelijk van zijn militaire troon. Venetiaan dwong hem eerst terug naar de kazerne, en liet hem daarna ook daar verdwijnen.

Ten tijde van de coup waren Bouterse en de vijftien sergeanten nog helden geweest. Begin jaren negentig was de houding binnen het leger tegenover de militaire top echter veranderd. Hetzelfde institutionele dilemma bestond binnen het leger: de nieuwe leiders werden de nieuwe elite. Alles wat ervoor nodig was om Bouterse uit het leger te laten verdwijnen was een president zoals Venetiaan met de juiste combinatie van geduld en daadkracht en een officier zoals Mercurius die hard had gevochten in de Binnenlandse Oorlog en genoeg had van de criminele praktijken en de zelfverrijking van de militaire top.

De NDP-regering van 1996-2000 zat met hetzelfde dilemma. Ze hadden het verkiezingsprogramma van Nieuw Front neergezet als 'de grote leugen'. Zelf beloofden ze de armoede aan te gaan pakken. Toen de economische crisis verergerde in 1998 konden ze niets meer beloven, maar moesten ze aanpakken. Een populistische beweging is als oppositie altijd succesvoller dan als regering. Als regeringspartij werd de NDP steeds meer datgene waar ze oorspronkelijk tegen was.

Op dit moment is hetzelfde te zien. Bouterse heeft tijdens zijn verkiezingsprogramma in 2010 gezegd in een rap tempo de problemen te gaan oplossen. Maar ook hij heeft te maken met een Parlement dat zijn plannen vertraagt of afkeurt. Op dit moment probeert hij het Parlement op allerlei manieren te omzeilen.

Heartland

Terwijl Bouterse in 1980 van de meeste mensen nog het voordeel van de twijfel kreeg, begon vanaf 1981 zijn populariteit echter al af te brokkelen voor de brede laag van de bevolking. Vooral het beter opgeleide deel van de bevolking haakte al snel af. Bouterse besepte maar al te goed dat voor hem de meeste winst te behalen viel bij de laagopgeleide klassen. Hij zette zich in voor werkgelegenheid voor arme mensen van alle ethniciteiten. En hij probeerde het bewustzijn bij dit deel van de bevolking te vergroten door mensen te werven voor de volkscomités.

Zijn *heartland* werd langzaam duidelijk. Hij speelde in op een betere toekomst voor het gewone hardwerkende volk, los van ethniciteit, met Anton de Kom als boegbeeld. Ook de Marrons, die tegen hun slaveneigenaren in opstand waren gekomen en in de wildernis hadden overleefd, droeg hij een warm hart toe.

Gedurende zijn democratische periode bleef zijn *heartland* hetzelfde. Bouterse ging om stemmen te winnen vooral naar de arme volkswijken van Paramaribo en naar de Marrons en Indianen in het binnenland. Hij beloofde zowel in 1996 als in 2010 een betere aanpak van de criminaliteit, de bouw van woningen en meer financiële tegemoetkomingen aan de arme bevolking.

Steeds als Bouterse het politiek moeilijk had, probeerde hij het volk te paaien met gesubsidieerde consumptiemiddelen. Dit deed hij tijdens het interim-kabinet in 1991 om zijn kansen te vergroten bij de verkiezingen van 1992. Hetzelfde deed hij in de arme volkswijk Latour net na het aannemen van de Amnestiewet in april 2012.

De arme bevolking en de Marrons voelden zich aangesproken voor Bouterse. Hij wist een bepaald gevoel bij hen op te roepen. Zij vertegenwoordigden volgens hem het echte Suriname, tegenover de corrupte, Surinaamse elite, die van vriendjespolitiek aan elkaar hing. Voor een bevolkingsgroep die zich vergeten voelt en al jaren in armoede leeft, is een politicus die naar hen toekomt en hen een betere toekomst belooft, al snel een 'redder'.

Op deze manier speelde Bouterse continu in op de drie populistische gevoelskwesaties van Canovan die ik noem in hoofdstuk 2. Hij was voor één verenigd en oorspronkelijk volk en tegenover de mensen die daar niet bij horen. In Bouterse's optiek waren de mensen die er niet bij hoorden de oppositie die onder invloed stond van Nederland, 'de *foetoebois* van de kolonisator'. Ook was Bouterse voor het 'gewone volk', de laatste gevoelskwesatie die Canovan noemt, tegenover de corrupte elite.

Verkiezingen 1996

Na alle wantoestanden in de jaren tachtig – Decembermoorden, Binnenlandse Oorlog, lege staatskas, drugshandel, corruptie, protestacties van de bevolking, militante methodes van het militair regime – leek het onmogelijk voor Bouterse om op een democratische manier aan de macht. Toch lukte het hem in vier jaar tijd om zich succesvol om te scholen van militair tot politiek leider.

Alle sleutelthema's van het populisme van Taggart waren in 1996 aanwezig bij de eerste democratische overwinning van de NDP. De NDP profileerde zich tegenover 'de grote leugen' van Nieuw Front door een einde aan de armoede en criminaliteit te beloven. Een stelling die uiteraard aanslaat in tijden van economische misère.

Als een kameleon wist Bouterse weer handig in te spelen op de verlangens van de kleinere partijen om deel te nemen in de regering. Als laatste redmiddel bood Bouterse de KTPI vijf

ministersposten aan in ruil voor medewerking. Een idioot hoog aantal voor zo een kleine partij. Dat de KTPI hier op inging, liet weer zien hoe fragiel de etnische samenwerking was binnen Nieuw Front.

In vier jaar tijd was het Bouterse gelukt om een positief imago neer te zetten. Hij deed het goed bij de armere bevolking. Hij straalde succes uit. Hij was van een normale volksjongen (zoals hij zichzelf ook graag noemt) opgeklimmen tot een succesvol politicus. Aan de nieuwe elite die zich tijdens het militair regime verrijkt had, hing een soort *office charisma*. Vooral arme jongeren keken naar deze rijke en succesvolle politici op.

Als legerleider had Bouterse een autoritaire uitstraling gehad, als een man die boven het volk stond. Als politiek leider was hij ineens meer een man van het volk. Bouterse kreeg een meer ontspannen houding. Ook ontwikkelde hij sterkere retorische vaardigheden.

Ironisch genoeg zorgde de economische crisis, die de NDP aan de macht heeft geholpen, er ook voor dat ze diezelfde macht weer verloor en tijdens de verkiezingen in 2000 weer sterk daalde in populariteit. De kameleon in Bouterse won het van zijn lange vriendschap met Wijdenbosch. Dat hij zichzelf niet verkiesbaar had gesteld in 1996 was een handige tactische keuze geweest. Hij was nu niet hoofdverantwoordelijke voor de zware economische crisis van eind jaren negentig in Suriname.

De ontwikkeling van zijn charisma

Naast dat Bouterse is veranderd van een militair naar een politiek leider, heeft hij zich ook ontwikkeld van een autoritair-populistisch leider tot een charismatisch-populistisch leider. Hij gebruikt nog steeds dezelfde populistische beloftes, maar heeft het woord 'vergeven' aan zijn retoriek toegevoegd. Een groot deel van het volk ziet hem nu als 'verlosser'.

Een volk dat een leider als charismatisch beschouwd vergeeft hem fouten. Zij maken zich niet zo druk om het verleden. Ze willen een baan, een woning en genoeg te eten. En Bouterse is heel duidelijk in wat hij belooft. Het zijn materiële zaken, waar het arme deel van de bevolking, duidelijk het nut van inziet.

Het maakt hen niet zoveel meer uit of Bouterse veroordeeld is tot drugssmokkel of schuldig is aan moord. Als hij er zelf boven blijft staan, boven deze aardse zaken, dan hechten zijn aanhangers daar ook weinig waarde aan.

Net als de leiders in *Caribbean Charisma*, ontwikkelde Bouterse zijn charisma pas nadat hij aan de macht was gekomen. Charisma was dus niet de oorzaak van dat hij aan de macht kwam, maar een gevolg. En hoe meer politiek succes hij heeft, hoe groter zijn charisma wordt, een *selffulfilling prophecy*.

Tijdens de verkiezingscampagne in 1996 noemde Wijdenbosch Bouterse al charismatisch. Bouterse was populair binnen de NDP en kreeg steeds meer aanhangers. Echt charismatisch voor een grote groep werd Bouterse pas toen er een religieuze lading bij kwam.

Bij Fidel Castro ontstond zijn charisma op één moment toen de witte duif op zijn schouder landde. Voor Bouterse was het ontwikkelen van charisma meer een proces dan één bepaald moment. Een aantal ontwikkelingen pakten voor hem goed uit.

Na zijn bekering was de goede band die hij ontwikkelde met Meye een belangrijke stap. Het geloof van Meye in Bouterse werd het bewijs van de oprechtheid van zijn bekering. Wie twijfelt er aan een bisschop die in direct contact staat met God? Meye en Bouterse hadden beiden baat bij een goede verstandhouding. Meye hielp Bouterse aan stemmen en Bouterse hielp Meye aan meer volgelingen en een goed betaalde tweede baan als adviseur van zijn regering.

En toen kwam het ultieme bewijs voor het feit dat Bouterse de door God aanwezen leider was: hij werd verkozen tot president. Toen het even mis dreigde te gaan omdat Bouterse misschien toch nog veroordeeld zou worden voor de Decembermoorden, kwam de NDP met het voorstel voor de Amnestiewet. Voor de gelovigen was het feit dat het Parlement de wet goedkeurde weer een bewijs dat God Bouterse in zijn ambt wilde houden.

Toekomst

En nu is Bouterse weer het gezag waar anderen tegenaan schoppen. Vooral nog doet hij het goed en heeft hij de internationale grondstofprijzen mee. Het wordt echter steeds duidelijker dat hij de grenzen van de democratie opzoekt. Een groot deel van het Parlement is op zijn hand. Dat liet het goedkeuren van de Amnestiewet al zien. Daarnaast negeert hij het Parlement steeds meer. Hij heeft zich er slechts twee keer laten zien in de hele regeerperiode vanaf 2010. Ook heeft hij al zeven ministers laten vervangen die moeilijk bleken te controleren. De oppositie wordt steeds feller. Het is de vraag in hoeverre Bouterse de grenzen van de democratie blijft aftasten en er misschien wel overheen gaat de komende jaren.

Maar het is ook de vraag of het zijn aanhangers iets kan schelen. De economie zal in 2013 groeien en dat is wat de arme Surinamers het meest uitmaakt. Hoeveel fouten zullen ze hem vergeven voordat hij van zijn voetstuk valt?

Literatuurlijst

Allahar A., 'Charisma and populism. Theoretical reflections on leadership and legitimacy' in: A. Allahar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001).

Allahar A., 'Preface' in: A. Allahar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001).

Bijnaar A., 'Het zijn onze mensen. We gaan ze nooit in de steek laten! Dertig jaar onafhankelijkheid, dertig jaar onderlinge steun', in: *Ik ben een haan met een kroon op mijn hoofd*.

Binder D., 'Washington talk: Diplomacy and public relations; image maker aids new democracy' in: *The New York Times* (25 januari 1988) <http://www.nytimes.com/1988/01/25/us/washington-talk-diplomacy-and-public-relations-image-maker-aids-new-democracy.html?pagewanted=all&src=pm>

Boerboom H., 'Geschiedenisboeken in beslag genomen wegens passage Decembermoorden', *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (27 juli 2011) <http://www.rnw.nl/suriname/article/geschiedenisboeken-beslag-genomen-wegens-passage-decembermoorden>

Bruijine de A., 'A city and a nation. Demographic trends and socioeconomic development in urbanizing Suriname' in: R. Hoefte en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001).

Buddingh' H., 'Conclusies gaan naar justitie' in: *NRC Handelsblad* (22 mei 1996) <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/30.html>

Buddingh' H., 'De comeback van Bouta' in: *NRC Handelsblad* (18 mei 1996) <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/24.html>

Buddingh' H., 'Failure of a Model Decolonisation. Dutch-Surinamese Economic Relations' in: R. Hoefte en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001).

Buddingh' H., *Geschiedenis van Suriname. Een volledig overzicht van de oorspronkelijke, Indiaanse bewoners en de ontdekking door Europese kolonisten, tot de opkomst van de drugsbaronnen* (Zeist 1995).

Buddingh' H., 'Surinaamse kiezer laat zich geen keus opdringen' in: *NRC Handelsblad* (24 mei 1996) <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/35.html>

Bunschoten W., 'Bouterse vervloekt en aanbeden' in: *NOS Nieuws* (16 februari 2010) <http://nos.nl/artikel/137299-bouterse-vervloekt-en-aanbeden.html>

Canovan M., 'Trust the people! Populism and the two faces of democracy', *Political Studies* 47 (1999) 2-17.

Coevert A., 'Desi Bouterse schoot twee mensen dood tijdens Decembermoorden', in: *nrc.nl* (23 maart 2012) <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/03/23/bouterse-schoot-zelf-twee-mensen-dood/>

Dew E., 'The Dutch Caribbean. Studies in the fragmentation of a political culture' in: H. Henke ed., *Modern political culture in the Caribbean* (University of the West Indies Press 2003).

Dew E., *The trouble in Suriname, 1975-1993* (Westport, USA, 1994).

Dijck van P., 'Continuity and Change in a Small Open Economy' in: R. Hoefte ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001).

Draaibaar H., 'Bouterse en Brunswijk gaan samenwerken' in: *NOS.nl* (3 juni 2010) <http://nos.nl/artikel/161902-bouterse-en-brunswijk-gaan-samenwerken.html>

Erven van W. en Armand Snijders, 'Amnestie voor Bouterse?' in: *EenVandaag*, AVRO (4 april 2012) http://www.eenvandaag.nl/buitenland/40102/amnestie_voor_bouterse

Evers I. en Pieter van Maele, *Bouterse aan de macht* (Amsterdam 2012).

Evers I., 'Velen schreven Bouterse af, wij hebben hem omarmd' in: *Trouw* (23 juni 2011) <http://www.trouw.nl/tr/nl/5091/Religie/article/detail/2456637/2011/06/23/Velen-schreven-Bouterse-af-wij-hebben-hem-omarmd.dhtml>

Haenen M., *Baas Bouterse. De krankzinnige klopjacht op het Surinaams drugskartel* (Amsterdam 2000).

Hintzen P.C., 'Cheddi Jagan (1918-97). Charisma and Guyana's challenge to western capitalism' in: A. Allahar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001).

Hoefte R. en P. Meel, 'Introduction' in: Hoefte R. en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001).

Hoefte R., 'The development of a multiethnic plantation economy' in: R. Hoefte en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001).

Hoogbergen W. en Kruijt D., *De oorlog van de sergeanten. Surinaamse militairen in de politiek* (Amsterdam 2005).

Jap-A-Joe H. ea., 'The Quest for Respect. Religion and Emancipation in Twentieth-Century Suriname' in: R. Hoefte ed., *20th Century Suriname. Continuities and Discontinuities in a New World Society* (Leiden 2001).

Jong de S., 'Campagne op internet' in: *NRC Handelsblad* (23 mei 1996) <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/28.html>

Jurna N., 'Pers en Bouterse, het blijft moeizaam samen, *NRC Handelsblad* (23 mei 2011).

Kist R., 'Populisme is geen verschijnsel maar een politieke strategie' in: *NRC Next* (26 juli 2012) 4-5.

Kolfschooten van F., 'Reconstructie: Hoe Nederland een aanval op Suriname overwoog' in: *Volkscrant.nl* (20 november 2010) <http://www.volkscrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/1060293/2010/11/20/Reconstructie-Hoe-Nederland-eeen-aanval-op-Suriname-overwoog.dhtml>

Kruijt D., 'Suriname: de achterkant van de soevereiniteit' in: Meel P. ed., *Ik ben een haan met een kroon op mijn hoofd: pacificatie en verzet in postcoloniaal Suriname* (Amsterdam 1007).

Kuit E., 'Heeft Suriname baat bij amnestie voor 'kind van God' Desi Bouterse?' in: *Volkskrant.nl* (3 april 2012) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2668/Buitenland/article/detail/3235275/2012/04/03/Heeft-Suriname-baat-bij-amnestie-voor-kind-van-God-Desi-Bouterse.dhtml>

Maele van P., 'Bouterse enkel in parlement als het moet' in: *Radio Nederland Wereldroep Suriname* (25 februari 2011) <http://www.rnw.nl/suriname/article/bouterse-enkel-parlement-als-het-moet>

Maele van P., 'Desi Bouterse: 'Fouten gemaakt tijdens bewind'' in: *Radio Nederland Wereldroep Suriname* (25 februari 2011) <http://www.rnw.nl/suriname/article/desi-bouterse-fouten-gemaakt-tijdens-bewind>

Mampier E., 'Volle Evangelie Gemeenten nemen ons land over' in: *Suriname stemt* (6 april 2010) <http://www.surinamestemt.com/archives/1705>

McLeod C., *Suriboek nr. 2, 2009: ...Die revolutie niet begrepen!* (Schoorl 2005).

Meershoek P., 'Desi Bouterse wil resten Anton de Kom naar Suriname halen' in: *Parool.nl* (28 februari 2012) <http://www.parool.nl/parool/nl/225/BUITENLAND/article/detail/3207440/2012/02/28/Desi-Bouterse-wil-resten-Anton-de-Kom-naar-Suriname-halen.dhtml>

Mulier van L., *Desi Bouterse. Dekolonisatie en nationaal leiderschap: een terugblik op 15 jaar onafhankelijkheid* (Nijmegen 1990).

Oltmans W., *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse* (Amsterdam 1984).
Partridge C., *UFO religions* (Londen 2003).

Pijl van der Y., *Levende-doden. Afrikaans-Surinaamse percepties, praktijken en rituelen rondom dood en rouw* (Amsterdam 2007).

Price R., 'The killings in Suriname' in: *Cultural Anthropology* 10 (November 1995) 437-471.

Ramdas A., *Paramaribo. De vrolijkste stad in de jungle* (Amsterdam 2009).

Ramdharie S., 'God heeft een plan met Desi Bouterse' in: *de Volkskrant* (4 april 2000) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2824/Politiek/article/detail/566843/2000/04/04/God-heeft-een-plan-met-Desi-Bouterse.dhtml>

Ramdhari S., 'Surinaamse regering: wij hadden gelijk' in: *Volkskrant.nl* (22 november 2010) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/1061134/2010/11/22/Surinaamse-regering-wij-hadden-gelijk.dhtml>

Ramdharie S., 'Vrijheid Suriname is in gevaar' in: *Volkskrant.nl* (15 augustus 2011) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2849330/2011/08/15/Vrijheid-Suriname-is-in-gevaar.dhtml>

Ramssoedh H., 'Playing Politics. Ethnicity, Clientelism and the Struggle for Power' in: R. Hoefte en P. Meel ed., *20th century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Leiden 2001).

Rosiers P., 'Indiener Amnestiewet starten antwoordronde' in: *De West* (4 april 2012) <http://www.dewest-online.com/?p=18735>

Samson G., 'Charisma houdt president Bouterse staande' in: *Dagblad Suriname* (25 mei 2012)
<http://www.dbsuriname.com/dbsuriname/index.php/guillermo-samson-charisma-houdt-president-bouterse-staande/>

Silos M., *Onderontwikkeling is een keuze* (Paramaribo 1991).

Slagveer J., *De nacht van de revolutie: de staatsgreep in Suriname op 25 februari 1980* (Paramaribo 1980).

Snijders A., 'De 10 gezichten van Baas Bouterse' In: *Surinaamse Opinieblad Parbode* (18 januari 2010)
http://parbode.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2063&Itemid=23

Suchtelen van F., 'Cornelis Gerhard Anton de Kom' in: *Biografisch Woordenboek van het Socialisme en de Arbeidersbeweging in Nederland* (10 februari 2003) <http://www.iisg.nl/bwsa/bios/kom.html>

Taggart P., *Populism* (Philadelphia 2000).

Taytelbaum J., 'Corruptiebestrijding komt niet in Bouterse's kraam te pas' in: *Suriname Stemt* (28 augustus 2012) <http://www.surinamestemt.com/archives/17003>

Valdés N., 'Cuba's Fidel Castro (b 1920): Charisma and Santería - Max Weber revisited' in: A. Allahar ed., *Caribbean Charisma. Reflections on Leadership, Legitimacy and Populist Politics* (Jamaica 2001).

Verhey E. en Gerard van Westerloo, *Het legergroene Suriname* (Amsterdam 1983).

Westerloo van G., 'Kolonel H. Valk: Ook in hoger beroep geen onschuldig lam en geen westerling' in: *Vrij Nederland* (16 februari 1985), <http://www.vn.nl/extra/pdf/bouterse16februari1985.pdf>

Wolvers G., 'Bouterse's 'beking' nader beschouwd' in: *EO* (28 oktober 1999)
<http://www.refdag.nl/oud/bui/991028bui05.html>

Van de volgende artikelen en films is de auteur onbekend of anoniem:

'Bouterse charismatisch en zonder angst' in: *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (28 mei 2010)
<http://www.rnw.nl/suriname/article/bouterse-charismatisch-en-zonder-angst>

'Bouterse verdeelt Surinaamse gemeenschap in Amsterdam' in: *Wereldjournalisten.nl* (22 oktober 2010)
http://www.wereldjournalisten.nl/artikel/2010/10/27/bouterse_verdeelt_surinaamse_gemeenschap_in_amstere/print/

'De tafel van Babel', <http://www.youtube.com/watch?v=FF9nk6sGFsw&feature=fvsv>

'Desi Bouterse vs. Cyrill Daal' in: *Youtube* http://www.youtube.com/watch?v=WL9Y_EDJJeM

'Gewijzigde amnestiewet aangenomen: 28 stemmen voor en 12 tegen – Slecht geleid debat inhoudelijk van bedenkelijk niveau' in: *Obsession Magazine* (5 april 2012) <http://obsession-magazine.nl/?p=2042>

'Gregory Rusland, nieuwe voorzitter NPS', in: *StarNieuws*
<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/video/354/>

'God heeft Desi Bouterse aangesteld als president' in: *Door de wereld*, EO (3 maart 2012)

<http://www.eo.nl/programma/doordewereld/2011-2012/page/-/programarchivepage.esp?programarchivepage=11858530>

Ingezonden brief, in: *GFC Nieuws* (23 april 2012)

<http://www.gfcnieuws.com/ingezonden/ls%20Bouterse%20een%20Godskind%20of%20niet.pdf>

'Initiatiefnemers amnestiewet hebben veel uit te leggen' in: *StarNieuws* (4 april 2012)

<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/10135>

'Media beschuldigen Bouterse van censuur' in: *Radio Nederland Wereldomroep Suriname* (9 mei 2011)

<http://www.rnw.nl/suriname/article/media-beschuldigen-bouterse-van-censuur>

'Nieuw Front verontschuldigt zich voor optreden in DNA' in: *StarNieuws* (17 april 2012)

<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/10372>

'NOVA College Tour: Gerard Spong' in: NPS (23 januari 2008)

<http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/5750#>

'Parlement Suriname neemt omstrede amnestiewet aan' in: *Volkskrant.nl* (5 april 2012)

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/10464/Amnestiewet-Suriname/article/detail/3236381/2012/04/05/Parlement-Suriname-neemt-omstrede-amnestiewet-aan.dhtml>

'Politie moet ingrijpen in ontaarde DNA-vergadering' in: *StarNieuws* (16 april 2012)

<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/10357>

'Straatreacties na verkiezing Bouterse', waterkant.net (juli 2010), in: *YouTube*

<http://www.youtube.com/watch?v=yqCKiHgpu-8&feature=fvsr>

'Surinaamse politiek' in: *ChristenUnie.nl* (4 mei 2012)

<http://www.christenunie.nl/k/nl/n11871/news/view/515847/143343>

'Trouwe hulp van Desi Bouterse' in: *NRC Handelsblad* (6 september 1996)

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/58.html>

'Uitzending EenVandaag' in: TROS (12 maart 2007) <http://tvblik.nl/eenvandaag/12-maart-2007>

'Van Fort Zeelandia naar Fort Boxtel' in: *NPS Zorg en Hoop Deel 1*

<http://www.geschiedenis24.nl/speler.program.3181836.html>

'Venetiaan president Suriname' in: *NRC Handelsblad* (5 augustus 2000)

<http://retro.nrc.nl/W2/Lab/HAL15/000805a.html>

'Verhagen: Bouterse niet welkom in Nederland' in: *Verkiezingen Suriname* (27 mei 2010)

<http://www.verkiezingensuriname.nl/2010/05/27/verhagen-bouterse-niet-welkom-in-nederland/>

'Welk Suriname wordt beter van goudkoorts?' in: *Volkskrant.nl* (19 januari 2011)

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/1825825/2011/01/19/Welk-Suriname-wordt-beter-van-goudkoorts.dhtml>

'Zolang ik Desiré Delano Bouterse heet', in: *StarNieuws*

<http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/video/344/>

Z.O.Z aflevering 8, Den Haag TV, in: *YouTube*, <http://www.youtube.com/watch?v=yqCKiHgpu-8&feature=fvsr>

'Zwaar mishandelde hoofdredacteur Armand Snijders' in: *Sranan News* (12 juni 2010) <http://sranan-news.blogspot.nl/2010/06/zwaar-mishandelde-hoofdredacteur-armand.html>